

Návrh pomníku americkým letcům v Napajedlích

BcA. Barbora Pexová

Diplomová práce
2014

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ústav prostorového a produktového designu
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **BcA. Barbora Pexová**
Osobní číslo: **K12412**
Studijní program: **N8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimedia a design – Prostorová tvorba**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Pomník americkým letcům v Napajedlích**

Zásady pro vypracování:

Zásady pro vypracování:

- Teoretická část

A) Historiografie daného problému s odkazy na zdroje použitých informací
(autor / dílo)

B) Historické informace o události jako východisko pro návrh: mapové podklady,
fotodokumentace

C) Známé příklady stejných nebo podobných řešení a osobní vyhodnocení pozitiv a
negativ pro vlastní inspiraci a užití

Forma odevzdání – teoretická část:

- min. 44 normostran A4 textu + obrazové přílohy ve vazbě ve standartu UTB

- Praktická část

A) Průvodní zpráva k návrhu praktické části

B) Vývoj návrhu práce – zvolená funkční, konstrukční, technická, materiálová
a barevná řešení, doporučené výrobní postupy a případné zhotovitele

C) Požadované konzultace s externími odborníky (min. 3 x)

Forma odevzdání – praktická část:

A – Rozsah odpovídající architektonické studii, výkresová dokumentace v měřítku
1:50 a větší, kresebné návrhy, technické a konstrukční řešení, koncept

barevnosti a osvětlení, - 2 x A3 paré, vazba ve standartu UTB s přílohou digitální kopie paré, minimálně 2 ks plakáty B1 (100 x 70 cm) pro účely prezentaci díla a tedy s maximálním PR efekt - Model navrženého řešení 1:50 a větší (upřesnění podle typu zadání)

B - Výkresová část v potřebném rozsahu pro vysvětlení navrženého řešení, libovolný formát detailním technickém, konstrukčním a barevném řešení v měřítku 1:1) prokázání proveditelnosti potvrzením možných zhotovitelů (min. 2 odborná stanoviska) ne menší než A3, fotodokumentace -Model v měřítku 1:1 včetně barveného řešení resp. odpovídající povrchové úpravy.

Na samostatném nosiči CD-ROM odevzdejte v minimálním počtu 10 ks obrazovou dokumentaci praktické části závěrečné práce pro využití v publikacích FMK.

Formát pro bitmapové podklady - JPG, barevný prostor RGB, rozlišení 300dpi, 250mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách.

V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do Portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině a v angličtině, rok obhajoby, osobní email, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/umělecké dílo**

Seznam odborné literatury:

1. **GAVENTA, Sarah. New Public Spaces. Londýn: Octopus Publishing Group, 2006. ISBN 184533-134-6.**

2. **GEHL, Jan, GEMZOE, Lars. Nové městské prostory. Brno: Era, 2002. ISBN 87-7407-233-1.**

3. **LOU, Michel. Light: The Shape of Space: Designing with Space and Light. New York: Wiley, 1996. ISBN 0471286184.**

4. **MORAN, Nick. Světelný design: Pro divadlo, koncerty, výstavy a živé akce. Praha: Institut umění - Divadelní ústav ve spolupráci s Institutem světelného designu, 2010. ISBN 978-80-7008-246-1.**

5. **NEUFERT, Ernst. Navrhování staveb, 2. české vydání, Praha: Consult invest, 2000. ISBN 80-191486-6-6.**

6. **ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra. Veřejné prostory v územně plánovacím procesu. Brno: VUT Fakulta architektury, 2003. ISBN 80-214-2505-9.**

Vedoucí diplomové práce:

Ing. arch. Michael Klang, CSc.

Ústav prostorového a produktového designu

Datum zadání diplomové práce:

12. prosince 2013

Termín odevzdání diplomové práce:

16. května 2014

Ve Zlíně dne 12. prosince 2013

L.S.

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.
děkanka

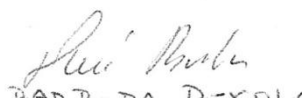

Ing. arch. Michael Klang, CSc.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně ..... 6.2.2014 .....

BARBORA PEKOUA
.....
Jméno, příjmení, podpis

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

²⁾ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

³⁾ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Ve své diplomové práci se zabývám návrhem pomníku americkým letcům v Napajedlích.

Teoretická část je zaměřena na úlohu a historii uctívání památky osob a významných událostí v architektuře. Na toto téma volně navazuje popis druhé světové války jako nejsilnějšího období pro vytváření pomníků s příklady realizací ve světě i v České republice a následný popis havárie amerického bombardéru v Napajedlích. Také zde uvádím inspirační zdroje pro zpracování praktické části.

Na teoretickou část navazuje část praktická, kde se zabývám samotným návrhem pomníku ve městě Napajedla od prvních nápadů a pracovních modelů až po finální návrh včetně konstrukčního, technického a materiálového řešení.

Klíčová slova: pomník, památník, architektura, pohřbívání, letadlo, bombardér, USAAF, Spojené státy americké, B-17G, Boeing, Flying Fortress, válka, druhá světová válka, Napajedla

ABSTRACT

My diploma thesis is focused on the Memorial for American Soldiers in Napajedla.

Theoretical part is focused on a role and a history of commemoration people and important incidents in architecture. This topic is followed by a description of World War II as the most significant period for creating memorials and examples of war memorials of the whole World and also in the Czech Republic. This is followed by a description of crash landing of American bomber in Napajedla. I also present examples of my inspiration for a practical part.

In the practical part I deal with the design of the Memorial for American Soldiers in Napajedla. From first sketches through maquettes to the final design, construction, technical and material solutions included.

Keywords: memorial, architecture, funeral, aircraft, bomber, USAAF, United States of America, B-17G, Boeing, Flying Fortress, war, WWII, Napajedla

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně dne 8. 5. 2014

Barbora Pexová

Chtěla bych poděkovat vedoucímu mojí práce Ing. arch. Michaelu Klangovi, Csc.
za cenné rady, podporu a konzultace. Dále děkuji ak. soch. Zdeňku Šmídovi, ak. soch.
Jiřímu Kaifoszovi a Bronislavu Sedlářovi za konzultace, rady a pochopení. Můj vděk patří
také rodičům, sestře a příteli za podporu při studiu.

„Life isn't about finding yourself. Life is about creating yourself.“

George Bernard Shaw

OBSAH

ÚVOD	12
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 ARCHITEKTURA	14
1.1 SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURA	16
1.2 FUNERÁLNÍ PAMÁTKY	16
1.2.1 Sepulkrální památky.....	20
1.2.1.1 Pomník	20
1.2.1.1 Válečný pomník	20
2 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA	22
2.1 AMERICKÉ LETECTVO.....	23
2.1.1 Bombardér Boeing B-17 Flying Fortress	23
2.1.1.1 Pomníky k haváriím bombardérů B-17 ve světě.....	26
2.1.1.2 Pomníky k haváriím bombardérů B-17 v České republice	31
3 HAVÁRIE AMERICKÉHO BOMBARDÉRU V NAPAJEDLÍCH	38
3.1 VÝPOVĚĎ NADPORUČÍKA ARTHURA W. SANDERSE	41
3.2 VÝPOVĚDI SVĚDKŮ	42
3.2.1 Výpověď č. 1	42
3.2.2 Výpověď č. 2.....	42
3.2.3 Výpověď č. 3.....	47
3.2.4 Výpověď č. 4.....	48
3.2.5 Výpověď č. 5.....	49
3.3 STÁVAJÍCÍ POMNÍKY K HAVÁRII BOMBARDÉRU V NAPAJEDLÍCH	51
4 REŠERŠE INSPIRAČNÍCH ZDROJŮ	54
4.1 ŽIDOVSKÝ PAMÁTNÍK V BERLÍNĚ	54
4.2 KANADSKÝ POMNÍK V LONDÝNĚ	56
4.3 POMNÍK SKUPINY BÍLÁ RŮŽE V MNICHOVĚ	57
4.4 POMNÍK HOMOSEXUÁLNÍM OBĚTEM HOLOCAUSTU V TEL AVIVU	59
4.5 POMNÍK ZEMŘELÝM HASIČŮM V OC LETMO V BRNĚ	60
4.6 POMNÍK S QR KÓDEM V RIO DE JANEIRU	61
4.6.1 Hi-tech náhrobky.....	62
4.6.2 QR kód	63
II PRAKTICKÁ ČÁST	64
5 PRŮVODNÍ ZPRÁVA	65
5.1 STÁVAJÍCÍ STAV	66
5.2 NAVRŽENÝ STAV	68
5.3 ÚDAJE O ÚZEMÍ	72
5.4 ÚDAJE O STAVBĚ	73
6 PRŮBĚH NAVRHOVÁNÍ	74
6.1 UMÍSTĚNÍ INFORMACÍ NA POMNÍKU.....	80
6.2 KONZULTACE S EXTERNÍM ODBORNÍKEM (AK. SOCH. ZDENĚK ŠMÍD)	83
6.2.1 Pracovní modely.....	83

6.3	KONZULTACE S EXTERNÍM ODBORNÍKEM (AK. SOCH. JIŘÍ KAIFOSZ)	85
6.3.1	Pracovní modely.....	86
6.4	KONZULTACE S EXTERNÍM ODBORNÍKEM (BRONISLAV SEDLÁŘ)	87
7	TECHNICKÁ ZPRÁVA.....	88
7.1	VÝBĚR MATERIÁLU	88
7.1.1	Příklady betonových objektů.....	88
7.1.1.1	Betonové plastiky na Barrandovském mostě	88
7.1.1.2	Plastika Úzká plavidla	90
7.1.1.3	Betonová věž v Barceloně.....	90
7.2	UMÍSTĚNÍ INFORMACÍ NA POMNÍKU	91
7.3	POSTUP VÝROBY	94
	ZÁVĚR	100
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	101
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	106
	SEZNAM OBRÁZKŮ	107

ÚVOD

První a druhá světová válka byly konflikty, které svým rozsahem a událostmi ovlivnily celý svět, chování lidí a také většinu budoucích generací. V průběhu válek vznikaly objekty typické pro tuto situaci, od bunkrů, barikád a opevnění až po letadlové hangáry. Mnoho z těchto staveb se dochovalo do současnosti a často bývají připomínkou tohoto smutného a děsivého období lidstva.

Po každé válce, nejen těchto dvou světových, vzniká po celém světě řada staveb a objektů, které mají za úkol tyto konflikty připomínat nebo uctívat památku jejich obětem. Může se jednat o malé pomníčky, vytvořené svépomocí očitými svědky události již během války nebo to také mohou být oficiální pomníky a pohřebiště vytvořené převážně po konci války. Nezáleží na tom, jakým způsobem je který objekt zpracován, nejdůležitější je jeho sdělení a snaha o předání vzpomínek a zkušeností.

V teoretické části práce se zabývám zařazením tvorby pomníků a památníků do architektury, historií objektů pro uctívání památky a jejich souvislosti s pohřbíváním. Také zde uvádím základní data druhé světové války, vývoj amerického letectva, jejich nejnámějšího bombardéru Boeing B- 17G Flying Fortress a s haváriemi tohoto letounu související pomníky ve světě i v České republice. Přejít mezi teoretickou a praktickou částí pak tvoří inspirační zdroje, které mě vedly až k finálnímu návrhu. Praktická část dokumentuje průběh navrhování pomníku americkým letcům, který je určen k uctění památky havarovaných bombardéru ve městě Napajedla z roku 1944.

Cílem práce tedy bylo doplnění chybějícího článku v historii Napajedel a vytvoření takového objektu, který by byl vhodný pro tento účel a sloužil jako odkaz současným i budoucím obyvatelům a návštěvníkům tohoto města.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ARCHITEKTURA

Od samotného počátku lidé vyhledávají způsob, jak co nejlépe zajistit své bezpečné bytí na tomto světě. Jde o nepřetržitý proces hledání, zkoušení a vynalézání něčeho nového a lepšího. Člověk byl vždy vystavován různým nebezpečím v podobě přírodních jevů, nedostatku potravy nebo útoku někoho jiného. Takové situace přirozeně vedly ke snaze o jejich pochopení. Vznikaly mýty a představy o nadpřirozených silách a vyšších mocnostech, které se pomocí pokládaných otázek a jejich vysvětlení postupně zformovaly v náboženství. Původní náboženské představy, snažící se vysvětlit dění na světě, prošly od svých počátků dlouhým a složitým vývojem, až k vědomostem zákonitostí přírody a smyslu lidského života. Od antické filosofie, která se pokoušela tyto otázky vysvětlit, přes renesanční humanismus, až do dnešní doby, se odehrála řada poznání, která se vždy odrážela i v architektuře. [1]

Bohuslav Syrový píše: „*Architektura je snad jedna z nejpozoruhodnějších lidských činností vůbec. Stručně lze říci, že je to umění stavět. Její díla však nemají plnit pouze požadavky provozu, užitkového účelu, ale především mají v divákovi vyvolávat určitý dojem, citová hnutí, určité představy, myšlenky. A poněvadž každá oblast, stát, či vůbec společenský celek ovládaný nějakou vyhraněnou soustavou názorů, teorií a idejí, tedy ideologií, má určitou technickou a kulturní úroveň, měl a má svou vlastní svéráznou architekturu, je zřejmé, že architektura vzniká za působení určité ideologie a pro určitou společnost. Architektura se tak stává jejím výrazem.*“ [2]

V dřívějších dobách se architektura stávala především pomocníkem vládnoucí vrstvy k upevnění moci a propagaci její ideologie. Proto je pro pochopení kterékoliv architektury důležité, aby byla známa také ideologie společnosti, která ji vybuodovala. V současnosti se úloha architektury změnila, již nemá předně sloužit k propagaci moci, i když i s touto variantou se můžeme setkat, ale stává se součástí každodenního života a má za úkol sloužit všem. [2]

Další důležitou vlastností architektury je také její schopnost vyvolávat určité pocity. Každá stavba, ať už se nám líbí nebo ne, v nás vyvolává určité emoce. Jak uvádí architekt Adolf Loos ve svém spisu *Architektura* z roku 1909: „*Architektura vzbuzuje v lidech nálady. Úkolem architekta je tyto nálady zpřesňovat. Pokoj musí vypadat pohodlně, dům obyvatelně. Budova soudu musí tajnému hříšníkovi připadat jako výhružné gesto. Bankovní dům musí říkat: zde jsou tvé peníze v dobrých a spolehlivých rukou čestných lidí.*“

Toho architekt dosáhne pouze tím, že naváže na takové budovy, které dosud v lidech vyvolávaly podobné nálady. Pro Čiňany je barvou smutku bílá, pro nás černá. Pro naše umělce stavitele by jistě bylo nemožné vyvolat černou barvou radostnou náladu.

Když najdeme v lese pahorek šest stop dlouhý a tři široký, lopatou zarovnaný do tvaru pyramidy, zvážníme a něco nám řekne: tady je někdo pohřben. To je architektura. Naše kultura je vybudována na poznacích vše přesahující velikosti klasického starověku. Techniku našeho myšlení a citění jsme převzali od Římanů. Od Římanů máme sociální citění a disciplínu duše.“ [3]

Na přelomu 20. století zastával Adolf Loos názor, že připomínka života každého z nás, může být znázorněna pomocí kamene, náhrobní desky, kříže nebo hvězdy. Každý člověk má podle Loose právo na připomínku svého života ostatním, což vedlo k názoru, že architektura je především o hrobech a pomnících.

Myšlenka zachování památky všech lidí byla ukončena holocaustem a hromadným vyvražďováním, kdy již nebylo možné zachovat a připomínat památku všech individuálně. Nikdo si nemohl být jist, kdy zemře a zda se o něj někdo po smrti postará vhodným způsobem, jako tomu bylo dříve. V této době téměř přestaly existovat hroby jednotlivců a byly nahrazeny hromadnými hroby bez jakékoliv identifikace a záznamů. Architektura tedy již neměla za úkol připomínat život tak, jako to dělala dříve. Tyto události vedly ke změnám v uctívání památky zemřelých. Nebyly tak připomínány životy zemřelých jako individuálních bytostí, ale byly vytvářeny připomínky určité skupiny lidí, události, při níž přišli o život apod. [4]

Současné pomníky, vztahující se k událostem a obětem válek, jsou tedy ve většině případů určeny neznámým obětem. Tomu odpovídá i zpracování pomníků, kdy může být uveden seznam jmen (pokud jsou známy), data a popis události. Nyní se však dostáváme do doby, kdy většina lidí po celém světě nezažila první nebo druhou světovou válku a nedokáže tedy na tyto události pohlížet tak, jako jejich účastníci. Lidé, kteří zažili válku, budou vždy na celou situaci pohlížet jiným způsobem než ostatní. I toto může ovlivňovat vznik pomníků. V současnosti mohou být, a často jsou, pomníky pojímány více jako abstraktní objekty, které mají za úkol přimět svoje návštěvníky přemýšlet o všem, co se dříve stalo a zároveň jim ponechávají velký prostor pro utvoření vlastního názoru a prožitků z návštěvy. Poskytují také prostor pro přemýšlení a na rozdíl od starších pomníků neprozradí návštěvníkovi vše hned na první pohled. Jak je patrné na některých

zpracování pomníků v současnosti, vše nemusí být řečeno okamžitě, lidé si mohou vytvořit vlastní názor, představu a až poté se dozvědět souvislosti.

1.1 Sakrální architektura

Vitruvius dělí stavitelství, tedy architekturu, na tři odvětví: stavebnictví, zhotovování hodin a sestrojování strojů. Ve vlastním stavebnictví poté rozlišuje stavby soukromé a veřejné, které dále dělí na obranné, náboženské a veřejně prospěšné. [5] Z tohoto dělení je patrné že součástí architektury bylo vždy náboženství a ve většině kultur také víra v posmrtný život. Stavby věnované náboženství se nazývají stavbami sakrálními. Jedná se zejména o kaple, chrámy, kláštery a drobné sakrální stavby (morové sloupy, boží muka, kříže, křížové cesty, kapličky a zvonice). [6] Sakrální stavby nebo různé objekty zasvěcené náboženským rituálům se tedy vyskytovaly v různých podobách od samého počátku lidského bytí, od malých objektů až po rozsáhlé komplexy chrámů, kaplí a klášterů.

1.2 Funerální památky

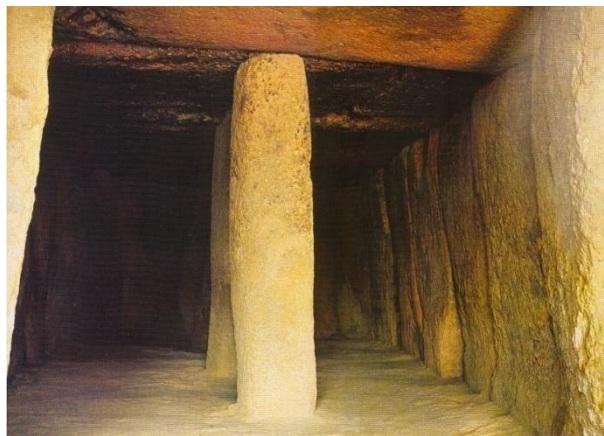
Za funerální památky můžeme považovat typ architektury spojený s fenoménem smrti. Může se jednat o hřbitovy, hroby, hrobky, mauzolea, krypty, kostnice, márnice, hřbitovní kaple, mastaby, pyramidy apod. [7] Je zřejmé, že se nejedná o novodobou záležitost, kdy se lidé zabývají kultem smrti, ale o záležitost stejně starou jako je samo lidstvo. Vnímání smrti, způsob pohřbení, vzhled hřbitova a rituály spojené s pohřbem se liší jak v čase, tak v prostoru a odrážejí v sobě myšlení a kulturu dané oblasti a jejích obyvatel. Vnímání posmrtného života a přechod k němu hraje velkou roli v každém náboženství a má vliv na veškeré chování spojené se smrtí (zvyky, architektura, objekty pro uctění památky apod.) Podle většiny národů je tedy smrt považována ne za zánik, ale za přechod z jednoho stavu do druhého, kdy zásadní roli hraje objekt samotného pohřbu a uložení těla k věčnému odpočinku.

Představa o přechodu zemřelého k dalšímu stavu je uskutečňována za pomoci „průvodce duší“, který pomáhá nést jeho duši k nebi, převádí ji přes řeku nebo přes most do jiného světa. V takovém případě se duším zemřelých napomáhá stavbou objektů, které mají nahrazovat tělesnou schránku (menhiry, stély, kamenné náhrobky, sochy mrtvých, obličejové masky nebo obrazy). Rané národy ztotožňovaly těla svých předků s objekty, které vytvořila příroda (výrazné skalní útvary, stromy). [8]

„Jednou z hlavních starostí člověka je myšlenka na smrt. Neandertálský člověk pečoval o „poslední cestu“ tím, že vedle zemřelého ukládal ulovenou zvěř a několik škrabadel a pazourků. Cromagnonský člověk z Grimaldi měl hlavu podloženou dvěma kameny postavenými nasucho do svislé polohy, přes něž byly položeny vodorovné kameny jako primitivní překlad. V Saint-Germain-la-Rivière ve Francii byl nalezen v hrobce magdalénského člověka dvojité kamenný překlad pocházející asi z 10. tisíciletí, který Henri Breuil nazval ‚mikrodolmenem‘. Byl to již ‚megalitický‘ nápad, ale bez monumentálního provedení. Na morbihanském ostrově Tévieku jsou hrobky z rozmezí 7. – 6. tisíciletí, vyznačené mohylami. Ohlašují již mastaby a pyramidy.“ [9]

Za nejpůsobivější pravěkou hrobku lze považovat jeskyni Menga u Antequery ve Španělsku. Jde o největší stavbu svého druhu na světě, která je zbudována z minimálního počtu kamenů (31 monumentálních balvanů). Pohřební síň je dlouhá 25 metrů, její šířka je 6,5 metrů. Prostor síně je krytý čtyřmi kamennými překlady. [10]

Obr. 1. Jeskyně Menga u Antequery

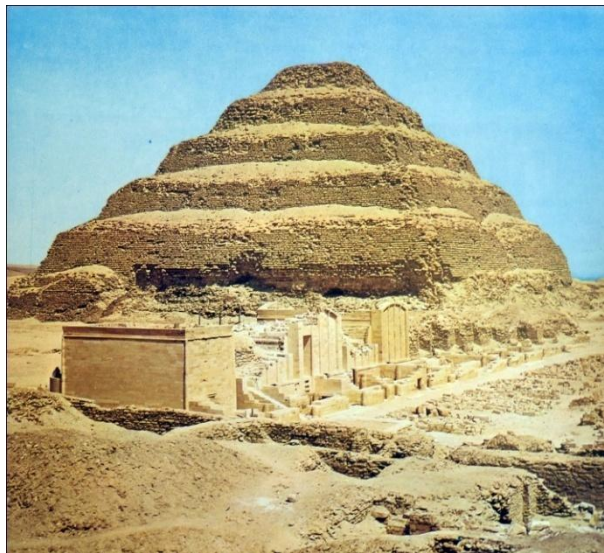
Po pravěku následuje období starověku, kde byla víře v posmrtný život nejvíce věnována pozornost v Egyptě.

Egyptské náboženství a kultura odráží přírodní podmínky této země a závislost na pravidelných záplavách Nilu. Jeho stěžejní zásadou byl neustálý boj dobra se zlem, ale především víra v posmrtný život, kterému přizpůsobovali prakticky celý pozemský život. Král byl v Egyptě považován za božského tvora, který se po smrti vrátí zpět ke svým bohům, ze kterých vzešel a bude s nimi žít věčným životem. Egyptané věřili, že život na onom světě je možný jen tehdy, pokud bude jejich pozemské tělo zachováno. Zpočátku byly rituály spojené se smrtí určeny jen králům, postupně se však objevovaly menší hrobky

členů králova dvora. Až nakonec každý člověk, který dbal o svůj budoucí život po životě, musel učinit všechna opatření pro posmrtný život a objednat si vlastní hrob. [11]

Faraónské hrobky z období prvních dynastií byly podzemní, což souvisí s kultem Usíra (řecky Osiris). Usíre, neboli pán mrtvých, vládl v podzemní krajině na západě, kde zapadá slunce. Na cestě do podsvětí musely duše projít temnými kraji, plnými nástrah. Podzemní hrobky byly tedy určeny k přestěhování těl po skončení jejich pozemského života a měly zajistit přechod duše do podsvětí.

Ve III. Dynastii však nastala změna v egyptské pohřební architektuře. Nižší vrstvy obyvatelstva byly nadále věrné Usírovi, ale vyšší společnost se oddávala kultu boha Réa, slunečního boha. Kolem roku 3000 př. n. l. se Džóser začal zabývat ideou Réa a prosadil ji u dvora. Od této doby byli faraóni pohřbíváni v pyramidách. Jejich svažité zdi svírají se zemí úhel 51 stupňů, který je nejvhodnější pro výstup zemřelého k vrcholu, kde se spojí s Réem. Vyskytují se dva typy pohřebních staveb: mastaby – hroby běžných úředníků; pyramidy - královské hroby. V menoferské nekropoli byli pohřbeni všichni obyvatelé hlavního města od chudáků, jejichž mumie byly pohřbeny v písku, přes významné občany v mastabách až po faraony v obrovských pyramidách. Džóserova pyramida v Sakkáře, první příklad pyramidové stavby, je složena ze sedmi na sebe navršených mastab.

Obr. 2. Džóserova pyramida v Sakkáře

Jak je patrné z předchozího popisu, tak pohřební stavby hrály ve Staré říši velkou roli, protože smrt byla hlavním tématem a směrem, který vedl život všech jejích obyvatel.

Také v antickém Římě byla smrt nedílnou součástí celého života bohatých i chudých. Už během života se snažili postavit si hrob, který zajistí přechod k posmrtnému životu. Lidé z vyšších vrstev si nechali stavět hrobky, chudí se sdružovali do pohřebních spolků, v nichž si společně zajišťovali místa pro urny v kolumbáriu (název odvozen od latinského slova columbarium – čtvercové výklenky ve skalních stěnách v řadách nad sebou) nebo pro rakev v katakombách. [12]

S počátky křesťanství se postupně začalo opouštět pohřbívání ohněm, jak tomu bylo v některých kulturách v období před příchodem křesťanství, a přecházelo se k pohřbívání do země (obava z neschopnosti přechodu na věčnost bez fyzického těla). Avšak v nepřátelském Římě byl veliký problém s ukládáním těl zemřelých, a proto vznikaly podzemní chodby, labyrinty s komorami ve stěnách, kam se ukládali zemřelí. Tyto podzemní místnosti se nazývaly katakomby.

Obr. 3. Kalixtovy katakomby v Římě

Postupem času, s přijetím křesťanství širokou veřejností, byl i náhled na hrobky jiný. Vznikala vymezená a vysvěcená místa ve městech, kde křesťané pohřbívali své blízké. Jednalo se vlastně o první hřbitovy, které se staly místem náboženským, určeným k modlitbám za zemřelé. [13] Je samozřejmostí, že i v tomto období záviselo místo posledního odpočinku na společenském postavení (od obyčejných hrobů chudší vrstvy obyvatel až po honosné hrobky s výzdobou třídy vyšší). Také identifikace hrobů byla jednoduchá. Náhrobky šlechty často obsahovaly heraldické znaky, naproti tomu u chudých značil hrob pouze dřevěný kříž a lidé na okraji společnosti (vrazi, sebevrazi atd.) byli pohřbíváni beze jména.

V průběhu staletí až do dnešní doby se postupně vyvíjely různé formy hřbitovů, krypt, kaplí, kostelů u hřbitova a objektů, které mají za úkol uctívat památku zemřelých.

To, kde byl zemřelý uložen a jakým způsobem byl uctíván nebo připomínán, záleželo většinou na jeho společenském postavení. V některých kulturách se až do dnešní doby dochovaly rituály spojené se smrtí, jako např. buddhisté v Tibetu, kteří zemřelého přenechávají supům. [14] V současné společnosti je smrt chápána jako něco „o čem se nemluví“, víra v posmrtný život je některými zpochybňována, a proto se ve většině případů neklade velký důraz na připomínání zemřelého pomocí velkých hrobů nebo hrobek a jiných funerálních památek tohoto druhu. Určitým podtypem funerálních památek jsou památky sepulkrální.

1.2.1 Sepulkrální památky

Pojmem sepulkrálie jsou označovány menší hmotné objekty, jejichž účelem je připomenutí zemřelé osoby nebo určité události (funerální plastiky, sochy, sousoší, náhrobky, plakety). Sepulkrální památky se vyskytují na hřbitovech, ale i mimo ně, a to v podobě pomníků nebo památníků, které mají za úkol připomínat zemřelé nebo významné události s tragickým koncem (např. válečné pomníky). [15]

1.2.1.1 Pomník

Za pomník můžeme pokládat sochařský, architektonický nebo kombinovaný objekt, jehož úkolem je připomínat významnou osobnost nebo historickou událost. [16] Pomník může mít různé podoby v závislosti na umístění, kultuře nebo historické době. Nejčastěji se jedná o jezdeckou sochu, mohylu, monument, morový sloup, náhrobek, obelisk, památný kámen, památný strom, památný kříž, památní desku, sochu sousoší, stělu nebo vítězný oblouk. [17] V souvislosti s připomínkou historických událostí se nejčastěji jedná o pomníky spojené s válkami (americká válka za nezávislost, Velká francouzská revoluce, napoleonské války, první a druhá světová válka a válka ve Vietnamu).

Po prostudování nejznámějších válečných pomníků po celém světě je také patrné, že jejich zpracování a podoba jsou rozdílné v různých zemích. Často se objevují kříže, hvězdy, hodiny, kameny s textem, celé zahrady, nádrže s vodou, sochy vojáků, sochy vdov po zemřelých vojácích a v případě leteckých nehod části letadel. [18]

1.2.1.2 Válečný pomník

Každý objekt, který je realizován za účelem připomínky osoby nebo události v souvislosti s jakýmkoliv válečným konfliktem, může být považován za válečný pomník. Je za něj považován tak dlouho, dokud jej nápis nebo cokoliv jiného spojuje s danou

událostí. Pomník může být trvalý (socha, kříž, deska se jmény apod.), dočasný (připomínka události na ulici pomocí svíček, textů apod.) nebo živý (strom, zahrada, květiny). Umístění je také různé. Většina památných míst se nachází v prostoru, který je přístupný veřejnosti, není to však pravidlem. Stejně tak se může nacházet v interiéru, na soukromém pozemku nebo může být dočasného charakteru v tom smyslu, že se stěhuje z místa na místo. Nejčastější prvky, objevující se na samotném objektu, jsou jména, data a stručný popis události. Válečný pomník může připomínat jednotlivce nebo skupiny lidí, kteří zemřeli během války nebo později na následky zranění, také mohou odkazovat na zásluhy civilistů ovlivněné událostí nebo zvířata. [19]

Válečné pomníky mohou mít různé podoby, které se často liší podle místa, kde se nachází a způsobem, jakým vznikly. Mohou být vytvořeny sochaři, architektky, příbuznými obětí, lidmi dotčenými válkou nebo někým, kdo se zajímá o historické události a pokládá za důležité, aby na ně ostatní nezapomněli. Je tedy zřejmé, že mohou vzniknout jak oficiální cestou s patřičnými náležitostmi, tak cestou spíše neoficiální, kdy vznikají menší připomínky často na místě nehody, vytvořené svépomocí občanů daného města nebo obce. V druhém případě není tolik důležité zpracování, jako spíše jeho sdělení a myšlenka, že některým záleží na minulosti a obětech ostatních.

Z předchozího popisu vyplývá, že uctívání památky lidí, jejich života a různých významných událostí bylo odjakživa pokládáno za součást architektury, v některých obdobích méně a v některých více to byla její důležitá součást. V pravěku se jednalo především o pohřební rituály spojené s vírou, že se zemřelý dostane na lepší místo, s čímž mohly být spojené různé nástěnné malby, hroby nebo sošky. Zvyky spojené s vírou v posmrtný život provázely starověk, kdy bylo důležité zajistit zemřelému objekt, díky němuž se dostane ke svému životu po životě. S tímto mohly být spojeny sochy, sloužící k uctívání jeho památky nebo také nástěnné malby. V pozdějších dobách, pronásledovaných konflikty mezi národy, zeměmi nebo skupinami lidí se stalo zvykem připomínat tyto události sobě i dalším generacím, a tak vznikala památná místa a objekty. Za největší rozšíření pomníků, památníků a připomínkových míst lze pokládat asi období po první a druhé světové válce a také po válce ve Vietnamu. Tyto konflikty, především pak světové války totiž zasáhly prakticky celý svět a přišlo o život tolik nevinných lidí, že byla samozřejmá snaha o to, aby nikdo nezapomněl.

2 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

Druhá světová válka, jeden z největších konfliktů v dějinách lidstva, začala 1. září 1939 napadením Polska nacistickým Německem. Rychlý postup Polskem Německu zajistila velká převaha ve výzbroji vojáků a jejich kvalitě. Vzápětí se na jeho obranu postavila Francie, Velká Británie a Austrálie. 17. září napadl Polsko také Sovětský svaz, po uzavření dohody s Německem o rozdělení tohoto území a 28. září společně Polsko porazili. Tou dobou, po obsazení Číny Japonskem, se válka přesouvá i mimo Evropu a do konfliktu se zapojují i další státy. V listopadu začala tzv. zimní válka, kdy je napadeno Finsko Sovětským svazem.

Následujícího roku (1940) zaútočilo Německo na Benelux, Dánsko a Norsko. Do války následně vstupuje i Itálie v čele s Benitem Mussolinim po boku Německa. Po útoku na Francii zaútočilo Německo také na Velkou Británii a následuje letecká bitva, při které se Británie ubránila. V té době také vypukl konflikt v Africe.

22. června 1941 byl Sovětský svaz napaden Německem v rámci operace Barbarossa. Protivníka se podařilo překvapit, postoupit hluboko do jeho území a způsobit velké ztráty, avšak na podzim, kdy Německo stanulo před Moskvou, udeřily kruté mrazy a zastihlo německou armádu zcela nepřipravenou. Musela se tedy stáhnout o desítky kilometrů zpět. Téhož roku vstupují do války také Spojené státy americké po napadení Pearl Harboru Japonskem.

Jedna z největších bitev celé války byla započata roku 1942. Šlo o bitvu o Stalingrad, kdy bylo Německo nuceno ustoupit. Poté následovalo vítězství spojenců v Africe a vylovení ve francouzské Normandii. Díky této operaci se podařilo osvobodit Francii a velkou část Belgie.

V dubnu následujícího roku se uskutečnila jedna z posledních velmi důležitých bitev – bitva o Berlín. 30. dubna 1945 spáchal Adolf Hitler sebevraždu v podzemním krytu uprostřed Berlína a o pár dní později došlo ke kapitulaci Německa a podepsání příměří.

Válka však stále pokračovala mezi Japonskem a Spojenými státy, kdy byly svrženy jaderné zbraně na japonská města Hirošima a Nagasaki. Téhož roku, 2. září 1945, Japonsko podepsalo příměří a tím byla definitivně ukončena i druhá světová válka. [20]

2.1 Americké letectvo

Jako součást americké armády vzniklo 1. srpna 1907 americké letectvo s názvem US Signal Corps, které prošlo v průběhu první světové války velkým rozvojem. Z toho důvodu se postupně měnila jeho struktura a pochopitelně i názvy. V průběhu 30. let to byl název US Army Air Corps, který vydržel až do roku 1941, kdy byl změněn na US Army Air Forces (zkráceně USAAF). Až po druhé světové válce se název změnil do současné podoby US Air Force. [21]

V roce 1941 provozovalo americké letectvo 156 letišť, ale po vypuknutí války a následné potřebě expanze si okolnosti vyžádaly množství nových zařízení pro výcvik. Kromě výstavby nových základen využívá americké letectvo také civilních pilotních škol a učeben vysokých škol. V roce 1942 najímá také hotely a obytné domy pro hromadné a následné školení. Na Floridě v Miami Beach bylo zřízeno ubytování pro 90 000 lidí. V roce 1943 dosáhlo letectvo svého vrcholu s počtem 783 letišť a na konci války zabíralo téměř 20 milionů akrů půdy.

Během druhé světové války disponovalo americké letectvo řadou letounů k plnění různých misí (bombardéry, stíhací letouny, průzkumné letouny, přepravní letadla, cvičná a záchranná letadla). Velká pozornost byla věnována také vývoji nových letounů. [22]

2.1.1 Bombardér Boeing B-17 Flying Fortress

Boeing B-17 byl americký čtyřmotorový strategický bombardér, který se během druhé světové války stal hlavním aktérem těžkých leteckých bojů v Evropě a Tichomoří. Kvalita těchto letounů byla ve své době tak významná, že se prosadily do výzbroje letectva Spojených států amerických i přes svoji vyšší cenu ve srovnání s podobnými bombardéry jiných výrobců.

Dlouho před vstupem do druhé světové války vyhlásilo letectvo United States Army Air Corps (zkr. USAAC) soutěž na návrh a výrobu bombardéru, který měl nahradit zastarávající typ Martin B-10. Přihlásilo se více firem a mezi nimi i firma Boeing Airplane Company. Bombardér měl podle požadavků unést plnou zátěž bomb ve výšce 10 000 stop (3084 m) po dobu 10 hodin nejvyšší možnou rychlostí 200 mph (321 km/h). Také bylo potřebné, aby měl bombardér dolet až 2000 mil (3219km) a co nejvyšší možnou rychlost.

Prototyp byl nazván Model 299, byl sestrojen na náklady firmy Boeing Airplane Company a byl v podstatě kombinací dopravního letadla a bombardéru. Byl poháněn

čtyřmi motory, což bylo neobvyklé (většina bombardérů měla motory pouze dva). První zkušební let proběhl 28. července 1935. V tento den také vzniklo označení „Flying Fortress“ (létající pevnost). Název uvedl reportér, který se účastnil přípravy startu na letišti a ptal se, proč letadlo vypadá jako létající pevnost (v té chvíli byly na bombardéru nainstalovány všechny kulometry, které „trčely“ všemi směry). Během jedné z pozdějších testovacích jízd Model 299 havaroval, na čas jej tak vyloučili ze stále probíhající soutěže, ale díky nátlaku letectva na armádu Spojených států později v soutěži zvítězil. V letech 1939 – 1940 vznikaly další varianty, v té době už pod názvem B-17, jejichž vývoj vyústil ve variantu B-17G.

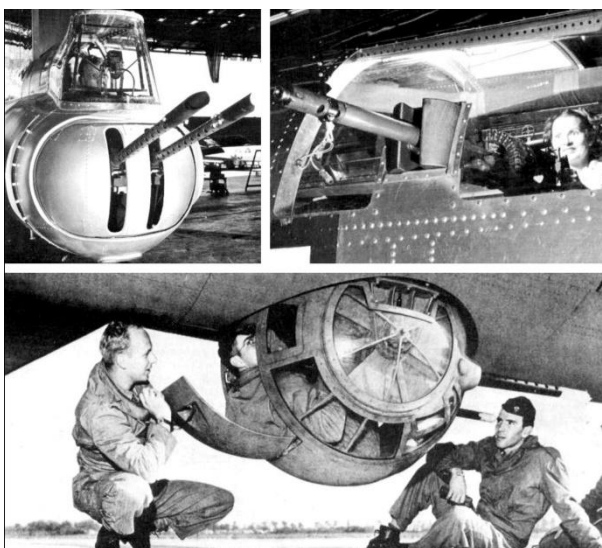
Bombardéry B-17 byly známé pro svou schopnost snést velké poškození při bitvě, dosáhnout svého cíle a dovézt svou posádku v pořádku zpět na základnu. Jsou známy i případy, kdy bombardér doletěl jen s jedním funkčním motorem nebo bez své zadní části. Tyto vlastnosti dělaly z B-17 klíčové bombardéry celé války. Jejich odolnost byla zkoumána také německou Luftwaffe. Havarované bombardéry byly opravovány za účelem hledání jejich slabých míst a následné vycvičení německých stíhacích pilotů v taktice útoků. Další výhodou a jistou schopností „neporazitelnosti“ stroje byly letecké formace. V počátcích létaly bombardéry ve formaci Combat box, která obsahovala 18 letounů. Ta se později vyvinula ve formaci Combat wing, což byly v podstatě tři formace Combat box létající ve třech úrovních nad sebou s celkovým počtem 54 bombardérů. Takový počet a uskupení zajišťoval určitou nemožnost sestřelení jakéhokoliv letounu z formace, protože bylo velmi těžké mířit stále na jediný bombardér v pohybu. Formace byly obvykle doprovázeny stíhacími letouny, které měly za úkol bránit a popř. zničit již havarovaný bombardér.

V pozdějších letech se letoun dostal také do Hollywoodu v podobě filmů „Air Force“ a „Twelve O’Clock High“. Oba tyto filmy byly vytvořeny ve spolupráci s americkým letectvem. Z mnoha důvodů se tedy Boeing B-17 stal symbolem americké síly a hlavním, obávaným bombardérem druhé světové války. [23] [24] [25]

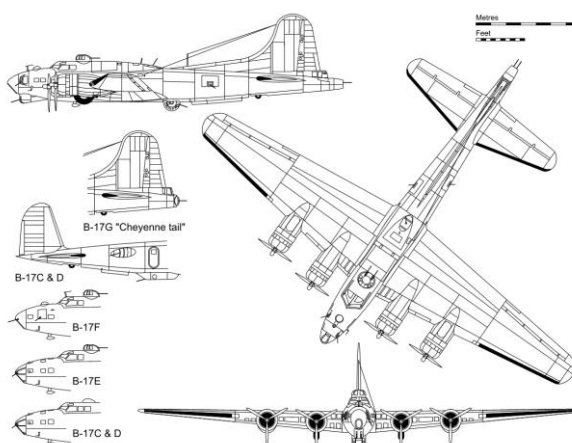

Obr. 4. Boeing B-17 Flying Fortress

Obr. 5. Příklady bojového vybavení B-17

Obr. 6. Modely Boeing B-17 Flying Fortress

2.1.1.1 Pomníky k haváriím bombardérů B-17 ve světě

Po celém světě se objevují různé pomníky vztahující se k druhé světové válce, ale v Evropě se najdou i malé připomínky, věnující se konkrétním událostem druhé světové války, a to haváriím amerických bombardérů B-17. Nejvíce pomníků se nachází ve Velké Británii a Nizozemí, dále je můžeme vidět ve Francii, Belgii, Polsku, Německu a v České republice. Některé se samozřejmě nacházejí i v USA, domově těchto bombardérů. Zpracování pomníků je různé, od jednoduchých plaket se jmény padlých pilotů, části bombardéru (převážně se jedná o vrtule leteckého motoru), pamětní kameny, až po zachované trosky bombardéru ponechané na místě havárie. Žádný z pomníků, které jsem prostudovala, však není zpracován jako obří monument, vždy se jedná o menší připomínku události, což však v žádném případě nesnižuje její důležitost. Některé pomníky právě svým jednoduchým zpracováním dodávají na síle události, která se na konkrétním místě udála.

Pamětní deska ve Walesu je určena památce dvacetičlenné posádky bombardéru B-17G, který zde havaroval 8. června 1945. Před koncem války se letouny americké armády začínaly vracet zpět do Spojených států. Většina vojáků se plavila po moři, ale někteří členové letectva měli za úkol vrátit se letadly. Letoun 44-8639 z 351. bombardovací skupiny byl jeden z mnoha, který měl být převezen zpět přes Atlantický oceán se svojí posádkou a dalšími deseti pasažéry. Vinou nízké viditelnosti a špatně zadaných souřadnic směru letu, bombardér narazil do svahu ve Walesu, kde byl zničen požárem. Nyní je na místě nehody pamětní deska se jmény celé posádky a na svahu je stále viditelná „jizva“ po nárazu bombardéru. Pamětní kovová deska je připevněna na kamenné zídce a kromě gravírovaného seznamu letců je zde také vyobrazen bombardér B-17. [26]

Tento malý pomník je pro mě zajímavý především svým umístěním, kdy návštěvník stojí před nízkou zídkou s pamětní deskou a zároveň má možnost dívat se na svah, kam havarovalo letadlo. Při čtení jmen letců a popisu si tak může připadat jako svědek události a vcítit se do role přihlížejících v té době, kteří se snažili zachránit posádku.

Myslím si, že kovová deska s gravírovaným textem je vhodná pro připomenutí této události. Já sama bych však přemýšlela nad jiným znázorněním letadla, než je jeho bokorys. Charakteristická pro tento bombardér je spíše jeho silueta, pohled zespodu, podle které jej také obyvatelé měst během války často poznávali, vyjma jeho zvuku.

Obr. 7. Pamětní deska ve Walesu

Obr. 8. Místo nárazu bombardéru ve Walesu

13. dubna 1944 bombardovalo americké letectvo továrnu na kuličková ložiska ve Schweinfurtu v Německu. Po útoku se bombardéry vracely zpět na základnu, ale byla zahájena střelba na letoun s číslem 42-97124 a jeho pilot seržant James H. Young byl zastřelen. Bombardér byl natolik poškozen, že posádka byla nucena jej opustit na území Belgie. Letoun poté narazil do kopce blízko malé vesnice Bérismenila, kde začal hořet. Obyvatelé vesnice na místě havárie našli pouze tělo zastřeleného pilota Younga, kterého chtěli pohřbit na místním hřbitově, ale němečtí vojáci jej i přes protesty pohřbili ve městě Florennes. Po válce bylo jeho tělo exhumováno a uloženo na americkém válečném hřbitově v St. Avold ve Francii.

Bezprostředně po havárii bombardéru jeden z obyvatel vesnice Bérismenila uschoval část vrtule z bombardéru na svém pozemku s úmyslem realizace pomníku této události. Během války se však vrtule ztratila a již nikdy nebyla nalezena. Pomník byl postaven v roce 1984 a byla použita darovaná vrtule belgického letectva. Objekt je také

přezdíván „The Joker“ na počest seržanta Jamese H. Younga, který byl přezdíván stejně. [27]

Pomník vytvořený pomocí vrtule z letadla je klasický způsob ztvárnění objektu tohoto typu. Po světě se jich nachází celá řada, některé vytvořené dodatečně s jinou vrtulí, jako je tomu v tomto případě, některé vytvořené z originální vrtule havarovaného letadla. Je známý i příklad v České republice, kdy obyvatelé moravské obce svařili vrtuli pro pomník letecké bitvy nad Bílými Karpaty ze součástí havarovaného bombardéru.

Varianta umístění originálního kusu z letadla je podle mého názoru nejlepší možná. Myslím si, že v takovém případě je pro návštěvníky pomníku, alespoň pro nadšence, zajímavá možnost sáhnout si na originální kus, který byl svědkem události. Alespoň pro mě má toto velký význam a sílu.

Obr. 9. Pomník v Belgii „The Joker“

20. ledna 1945 v noci havaroval bombardér B-17 poblíž vesnice Midwoud v Nizozemí. Bombardér, přezdíváný Lucky Lady, měl problémy s jedním ze čtyř motorů. Letoun vypadl z formace a začal ztrácet výšku. Pilot, poručík Cecil K. Belton, se snažil doletět zpět na základnu, ale kokpit zasáhl oheň. Byl tedy nucen přesvědčit posádku, aby opustila letadlo. Než tak posádka učinila, v kokpitu nastala velká exploze, která pravděpodobně část letadla oddělila. Dva padáky byly zpozorovány přihlížejícími obyvateli vesnice, ale jeden se údajně zachytil do ocasní části letadla. Pilot Belton přežil jako jediný a to pravděpodobně díky výbuchu v kokpitu, který jej vymrštil z letadla.

Členové nizozemského odboje havarovaného pilota ošetřovali a pomohli mu při útěku přes nepřátelské území. Po válce se údajně dostal zpět do své vlasti. Těla zemřelých

vojáků ukryli členové odboje do kostela a později pohřbili na místním hřbitově (po válce byla exhumována a uložena na americkém hřbitově v Nizozemí). [28]

Stejně jako u předchozího pomníku v Belgii je i zde použit motiv vrtule jako hlavní dominanty pomníku, vpravo od vrtule letadla je umístěna orlice, symbol Spojených států amerických. A za touto kompozicí jsou do kamene vytesána jména letců společně s datem havárie.

Tento pomník zde uvádím spíše z toho důvodu, aby bylo patrné různé zpracování vrtulí v souvislosti s pomníky. Tento objekt ale neshledávám ničím zajímavý. Chápu spojitost mezi vrtulí a orlicí na sloupku, ale myslím si, že umístění těchto dvou objektů je nevhodné. Za těmito objekty je totiž kamenná deska se jmény letců, která může být hůře viditelná. Návštěvník je tak nucen vstoupit přímo na ohraničený prostor pomníku, aby byl schopný text přečíst, a nemyslím si, že je vhodné po takovém objektu chodit. Také výška umístění desky není podle mého názoru vybrána zcela správně. Nachází se totiž prakticky na úrovni terénu, což může podstatně snižovat viditelnost textu.

Obr. 10. Pomník v Nizozemí I.

Bombardér 41-24399 s přezdívkou Man-O-War, letěl 30. července 1943 na určené místo své mise ze základny v Anglii, když byl sestřelen letounem německé Luftwaffe. Bombardér havaroval ve vesnici Opijnen v Nizozemí. Dva letci byli zastřeleni přímo v letadle, šest zemřelo na zemi, kde je sestřelil německý letoun, a dva byli zajati.

Obyvatelé vesnice Opijnen uložili těla padlých letců do místního kostela a po schválení německými vojáky je pohřbili na místním hřbitově. Hroby byly označeny jednoduchými dřevěnými kříži se jmény. Po skončení války byla těla exhumována a

pohřbena na americkém válečném hřbitově v Nizozemí, ale obyvatelé vesnice zachovali hroby na místním hřbitově a nově je označili bílými mramorovými náhrobky.

Pomník pro uctění památky padlým letcům a havárii letounu je umístěn na náměstí, pojmenovaném po pilotovi bombardéru K. Cammonovi. Ulice v okolí pomníku byly pojmenovány po ostatních členech posádky. Samotný pomník je ztvárněn jako silueta letadla vydlážděná na travnaté ploše, ze které vystupuje svislá ocasní plocha se jmény letců. [29]

Tento pomník je pro mě zajímavý spíše svým nápadem než jeho zpracováním. Myslím si, že vytvořit pomník v podobě siluety letadla je dobrý nápad, protože právě takto jej lidé vnímali nejčastěji – při pohledu na oblohu, kde často létaly celé formace. I využití svislé ocasní plochy jako prostor pro uvedení popisu události a jmen obětí je podle mého názoru správný. Myslím si, že zpracování už není tak vydařené jako samotný nápad. Vydláždění obyčejnými dlaždicemi na chodníky spíše snižuje důstojnost, kterou by takový objekt správně měl mít.

Obr. 11. Pomník v Nizozemí II.

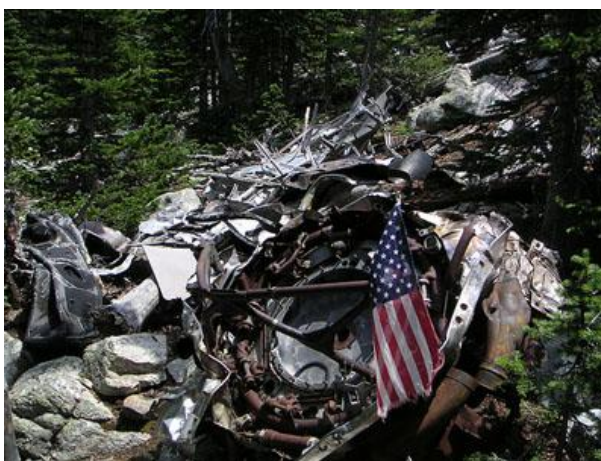
Bombardér B-17 se sériovým číslem 42-30891 opustil 13. června 1944 základnu ve městě Rapid City v Jižní Dakotě, aby se vydal na cvičnou misi. Posádka byla v podstatě nezkušená – pilot a kopilot měli nalétaných pouze deset hodin a pro navigátora to byl vůbec první noční let. Vzhledem k nezkušenosti zaměnil navigátor názvy dvou měst a letoun se dostal asi 50 mil od předem stanovené trasy letu, konkrétně nad hory v Coloradu. V noci nebylo možné nalézt dostatečný počet identifikačních bodů, takže si pilot až pozdě uvědomil, jak nízko nad zemí letí a již nedokázal zabránit nárazu do kopce v lesích. Na poslední chvíli však dokázal zareagovat nasměrováním letadla vzhůru, takže nenarazil

kolmo do kopce, ale pod určitým úhlem, čímž zachránil šest členů posádky. Sám pilot, společně s kopilotem a navigátorem zahynuli ve chvíli nárazu, střelec v zadní části letounu zemřel později na následky zranění.

Ráno po nehodě se dva členové přeživší posádky vydali pro pomoc a všech šest zbývajících letců bylo zachráněno. Vrak bombardéru byl po šesti týdnech od nehody zničen, ale na místě havárie byly ponechány jeho části (kusy motorů, zařízení, křídla atd.).

Trosky lze nalézt na svahu východně od cesty zvané Flowers Trail. Na tomto místě se nenachází žádný oficiálně vytvořený pomník, pouze pozůstatky bombardéru, ke kterému však lidé stále chodí, aby zde uctili památku padlým letcům. [30]

Trosky havarovaného bombardéru sloužící jako pomník jsou asi tím nejsilnějším prvkem, který dokáže na návštěvníky nejvíce zapůsobit. V tomto případě nelze hodnotit zpracování, protože zde není vytvořen žádný objekt ani popis události, ale podle mého názoru je tato přímá konfrontace s minulostí nejvíce emotivní. Na mě osobně taková věc dokáže nejvíce zapůsobit a myslím si, že většina návštěvníků to cítí stejně. Je však škoda, že zde nebyla umístěna alespoň pamětní deska s popisem a jmény letců. I když šlo pouze o zkušební let, zemřeli zde tři lidé, kteří by si uctění jejich památky zasloužili.

Obr. 12. Pomník - vrak bombardéru v USA

2.1.1.2 Pomníky k haváriím bombardérů B-17 v České republice

Dne 29. 8. 1944 proběhla nad Bílými Karpaty letecká bitva, jedna z největších leteckých bitev nad tímto územím vůbec. V ranních hodinách odstartovaly těžké bombardéry 15. USAAF (B-17 Flying Fortress a B-24 Liberator) z americké základny

v Itálii na svoji misi s číslem 263. Cílem se měla stát dvě místa na severu Moravy. Prvním byla rafinerie ropy v Přívoze a druhým ostravské nákladní nádraží, kde se tou dobou nacházela německá vojenská technika, určená pro západní frontu.

O významu těchto míst vypovídala i okamžitá reakce německé Luftwaffe, která zahájila protiútok. Její úkol byl prostý – rozbít formace amerických bombardérů a odvrátit zničení předem určených cílů. Vzhledem k malému počtu stíhacích letounů, které doprovázely těžké bombardéry, byly posádky bombardérů nuceny bránit se samy.

Jako první se k zemi zřítil bombardér B-17G s číslem 473, přezdívaný „My Baby“. Letoun dopadl poblíž vesnice Nová Bošáca na Slovensku. V dalších chvílích se k zemi zřítily také další bombardéry a to většinou poblíž vesnic Bojkovice, Kašava, Krhov, Palkovice, Rudice, Sidonie, Šanov, Vyškovec, Vyškovec – Hribovňa a Nemšová. Poté se celá bitva přenesla nad území Slavičina, kde zůstalo mnoho zraněných a mrtvých. O dva dny později se zde konal pohřeb 28 amerických letců, kteří byli dovezeni z okolních vesnic.

Také v ostatních obcích bylo pohřbeno 13 amerických letců. Přeživší vojáci byli nuceni odejít do zajateckých táborů po celé Evropě. Roku 1946 byla provedena exhumace pohřbených letců a těla byla převezena na vojenské hřbitovy v Evropě, převážně do St. Avold ve Francii.

Do dnešní doby se dochovalo velké množství předmětů ze sestřelených bombardérů, fotografie a osobní věci pilotů, které jsou nyní uloženy v muzeu ve Slavičíně. Na místech pádu bombardérů se nacházejí pomníky, vytvořené přilehlými obcemi. Území letecké bitvy a pomníky k této události nedávno navštívili také přímí účastníci boje, letci Loy Dickinson a Joseph Owsianik. [31]

Jak již bylo řečeno výše, 28 amerických letců bylo pohřbeno ve společném hrobě dva dny po letecké bitvě a jejich těla po válce exhumována. Na místě jejich dočasného hrobu tak vznikl pomník pro uctění jejich památky a trvalý odkaz budoucím generacím. Pomník byl odhalen 28. srpna 1944 za přítomnosti pěti přímých účastníků letecké bitvy nad Bílými Karpaty. [32] [35]

Pomník je řešen formou kamenné desky se zlatým textem; deska je usazena na místě hromadného hrobu, ve kterém byli letci pohřbeni během války. V textu je uvedeno, že zde

bylo pohřbeno 28 amerických letců, kteří zahynuli ve vzdušném boji v roce 1944 a také jsou uvedena jejich jména. Dále je na desce vyobrazen znak USAAF (Letectvo Spojených států amerických) a heslo v českém i anglickém jazyce: „...a jejich prach se navrátil do země, kde byl a jejich duše se navrátila k bohu, který ji dal...“

„...and their ashes have returned to where it came from, and their soul has returned to lord who gave it to them...“

Tento příklad zde uvádím spíš z toho důvodu, že je jedním z hlavních objektů, které se vztahují k bitvě nad Bílými Karpaty. Neshledávám jej ničím zajímavým a nápaditým. Připomíná mi obyčejný náhrobní kámen, který je v současnosti nejběžnější a lze jej vidět na kterémkoliv hřbitově. Chápu, že se jedná o hrob, který si žádá určité náležitosti a deska má sloužit jako náhrobní kámen, ale jeho zpracování může být pojednáno různými způsoby, které nebudou působit takto obyčejně – hřbitovně.

Obr. 13. Pomník ve Slavičíně

U obce Krhov je na poli umístěn pomník určený devíti pilotům, kteří zahynuli při pádu bombardéru B-17G s číslem 048, přezdívaný „Queen“. Z této posádky se zachránil pouze druhý pilot Thompson, ostatní členové posádky údajně zahynuli ve chvíli, kdy jim vzplály padáky. Zemřelí byli pohřbeni ve Slavičíně. [34] [35]

Objekt je složen ze dvou částí. První část je ve tvaru hranolu, do kterého je vytesána silueta letadla pravděpodobně s náznakem hořících motorů a vlevo od siluety je portrét letce. Pod tímto vyobrazením je umístěno datum nehody 29. 8. 1944. Celý hranol stojí na poli blízko místa havárie. Před tímto kamenným hranolem je v trávě položena kamenná deska se jmény zemřelých letců a se znakem amerického letectva.

Obr. 14. Pomník v Krhově

Další z pomníků věnovaný letecké bitvě z roku 1944 se nachází u obce Vyškovec. Jedná se o pomník bombardéru B-17G s číslem 885, přezdíváný „Lovely Ladies“, který zde havaroval po sestřelení a následné explozi. Devět členů posádky zahynulo a byli pohřbeni ve společném hrobě ve Slavičíně. Zachránit se podařilo pouze navigátorovi McVeyovi. [33]

Objekt se nachází nad vesnicí Vyškovec a je umístěn přímo na trase letu bombardérů. Původně zde stál pomník vytvořený panem O. Žitníkem z Rožnova pod Radhoštěm. Byl vytvořen z malé součásti letadla, vedle níž byl umístěn kříž. Tento pomník byl v roce 1997 nahrazen oficiálním pomníkem, navrženým Ing. Vlastimilem Slabiňákem z Bojkovic. Objekt je ztvárněn jako kámen, částečně opracovaný do tvaru hranolu, ve kterém je vytesána silueta bombardéru. U tohoto kamene je umístěna malá kamenná deska se základními údaji o havárii. [35]

Obr. 15. Pomník ve Vyškovci

Nad obcí Šanov byl sestřelen bombardér B-17G s číslem 096 a přezdívkou „Big Time“. Ihned po zásahu německými stíhacími letouny začal hořet a po následné explozi havaroval, roztržený na dvě části. Přežil pouze jediný člen posádky, ostatní zemřeli v důsledku exploze, při seskoku padákem nebo byli zastřeleni. Některé části těl letců byly nalezeny místními obyvateli a pohřbeny pod stromem u lesa blízko obce. Němečtí vojáci poté zemřelé posbírali a odvezli na hřbitov do Slavičina.

Původně byl na místě uložení částí těl dřevěný křížek a nápis, který byl později nahrazen křížkem kovovým a v současnosti se na tomto místě nachází malý pomníček se seznamem devíti zemřelých letců, zhotovený panem J. Studenkou ze Šanova a panem O. Žitníkem, šanovským rodákem.

V roce 2002 byl poblíž tohoto malého pomníku umístěn také pískovcový pomník s názvem „Letecké srdce“ od sochaře Jaroslava Koléška. Tento objekt vznikl v rámci sympozia „Sochy v krajině“. [35] [36]

V tomto případě má pro mě osobně daleko větší hodnotu pomník vytvořený občany Šanova (*Obr. 16. Pomník v Šanově*) a to nejen z hlediska zpracování, ale také jeho

významu. Objekt *Letecké srdce* jsem ani po prostudování dokumentů a popisů nepochopila, resp. nepochopila jsem jeho smysl na tomto místě a to, jakým způsobem se vztahuje k události. Oproti tomu pomník, vytvořený místními obyvateli, je pro mě o mnoho silnější a zajímavější. V tomto případě pro mě není důležité jeho zpracování, ale celkový dojem z objektu a místa.

Obr. 16. Pomník v Šanově

Obr. 17. Pomník v Šanově „Letecké srdce“

K letecké bitvě nad Bílými Karpaty je možno nalézt velké množství pomníků, rozestých poblíž dotčených obcí (např. Rudice, Kašava, Palkovice nebo Nemšová). Ve všech případech se jedná o pomníky vytvořené ve spolupráci s místními občany nebo na přání jednotlivých obcí. Všechny havárie bombardérů jsou velmi dobře zdokumentovány a často se dochovala celá řada dokumentů, ze kterých je možno čerpat.

O osudy letců projevovali zájem historikové a samozřejmě jejich rodiny. Především v osmdesátých letech navštěvovali místa leteckých havárií lidé z amerického velvyslanectví. Letci, kteří přežili válku, byli také často zváni na návštěvu, obvykle k příležitosti odhalení nového pomníku. Často se tak setkali po mnoha letech se svými zachránci z řad občanů jednotlivých obcí. Z hlediska zachování odkazu budoucím generacím, které by neměly nikdy zapomenout, jaké události se odehrávaly např. v jejich rodném městě, je důležité, aby se tato místa i nadále zachovávala a vznikala stále další, bohužel ve většině případů již bez přímých svědků událostí.

Málokdo v dnešní době si uvědomuje situace, do kterých se často dostávali i obyčejní lidé, ale samozřejmě také vojáci. Myslím si, že každý by se měl o tuto historii zajímat nebo si být alespoň vědom toho, že někteří lidé pro budoucí generace dělali vše, co bylo v jejich silách, aby bylo zlo nadobro zažehnáno a podobné konflikty se již nikdy neopakovaly. To nejmenší, co můžeme udělat, je udržet v našich myšlenkách historické události a ty, kteří pro naši budoucnost obětovali své životy. Zrealizovat co nejvíce památných míst a umístit na ně jednoduchou větu obsahující vše: „Lest we forget“, abychom nezapomněli.

3 HAVÁRIE AMERICKÉHO BOMBARDÉRU V NAPAJEDLÍCH

Dne 14. října 1944 se bombardér B-17G vracel ze své mise zpět na domovskou základnu v Itálii, když byl zasažen nepřáteli. V důsledku úniku paliva a poškození motoru byl pilot nadporučík Victor J. Bieniek nucen nouzově přistát. Podle výpovědi svědků měl v úmyslu dosednout na letišti v Otrokovicích, kde na něj však byla zahájena palba, a proto nouzově přistál na poli blízko lesa v Prusinkách. Všech deset členů posádky přistání přežilo. Poté byl bombardér zničen spojeneckým letadlem, aby nepadl do rukou nepříteli.

Skupina letců se rozdělila na dvě části a pro jejich bezpečnost se ukryli v blízkém lese. Jedna skupina byla po chvíli kontaktována civilistou (ze záznamů a prohlášení nadporučíka Arthura W. Sanderse je zřejmé, že tímto civilistou byl Raimund Neubauer, člen gestapa z Uherského Hradiště). Řekl jim, aby jej dva muži následovali a že společně vyhledají pomoc a úkryt. Skupina předpokládala, že tento muž je partyzán, a proto jej nadporučíci Johnson a Winters následovali. Krátce poté, asi 50 stop od místa jejich prvního setkání, uslyšeli křik jednoho z vojáků: „Nestřílejte! Američani!“. Poslední slovo nebylo dokončeno, když zazněly tři rychlé výstřely. Civilista se vrátil zpět ke skupině tří letců v doprovodu dvou německých vojáků, tentokrát všichni ozbrojeni. Nadporučíci Johnson a Winters byli z neznámých důvodů zastřeleni.

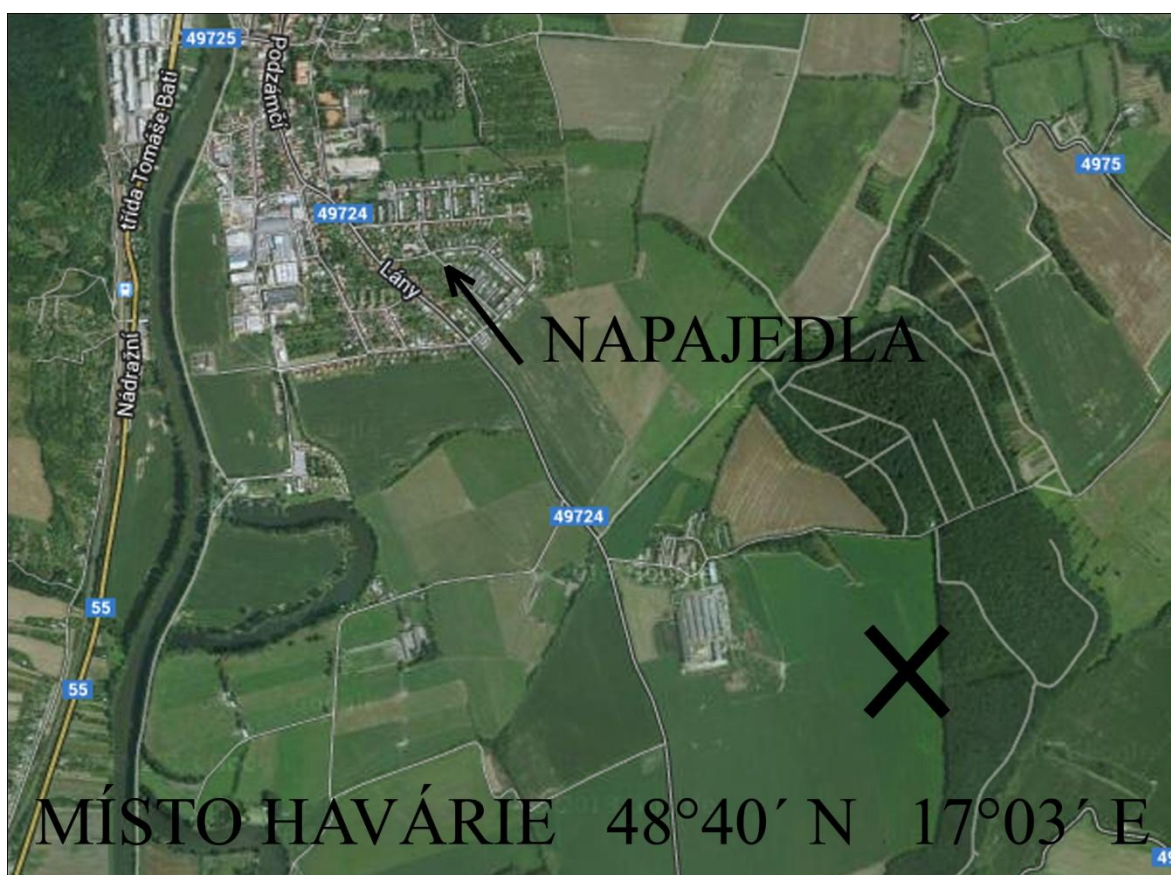
Zbylí vojáci usoudili, že v takto bezvýchodné situaci, kdy u havarovaného bombardéru čekalo gestapo z Uherského Hradiště, budou nuceni se vzdát. Byli tedy vyvedeni z lesa, naloženi na auto a odvezeni k výslechu. Poté byli drženi v zajetí a po válce se všichni vrátili zpět do vlasti, kde získali patřičná ocenění.

Zastřelení vojáci byli okradeni o cenné předměty a některé kusy oblečení a následující den beze svědků pohřbeni v horní části hřbitova v neoznačených hrobech. Obyvatelé města Napajedla přes noc pokryli hroby kyticemi, což se nelíbilo německým vojákům, kteří zde přes den drželi stráž. Přes noc však byly hroby ponechány bez dozoru ze strachu německých vojáků z partyzánů. Každé ráno tak byly hroby opět pokryty květinami.

Po roce 1945 byla těla vojáků exhumována a oficiálně pohřbena na náměstí pod kostelem. Následujícího roku byla těla opět exhumována a na přání Armády Spojených států amerických pohřbena na vojenském hřbitově v St. Avold ve Francii.

V současnosti památku letců v Napajedlích připomíná pomník pod kostelem, kde byli letci původně pohřbeni. Druhá připomínka této havárie byla vytvořena místními občany a nachází se v lese, poblíž místa dopadu letounu.

Během vyšetřování události byli z vraždy obviněni dva členové Gestapa Raimund Neubauer a Rudolf Mueller. Důvod a okolnosti toho, co se ve skutečnosti stalo a proč byli dva letci zastřeleni, se již asi nepodaří objasnit. Výpovědi se v mnoha ohledech liší. Nadporučík Arthur W. Sanders uvedl, že letci byli zastřeleni poté, co odešli s Neubauerem. Jiná výpověď tvrdí, že jeden z letců ošetřoval raněného a po ignorování příkazu aby se postavil, byl zastřelen i se zraněným vojákem. Další výpověď udává, že letci ve chvíli střelby klečeli na kolenou. V pitevní zprávě je uvedeno, že oba muži byli střeleni do týla z bezprostřední blízkosti, což byl údajně typický způsob zabíjení gestapem. Z těchto údajů vyplývá, že letci byli opravdu zastřeleni zezadu. Otázkou však zůstává důvod střelby. Jisté však je, že toho dne zemřeli dva nevinní letci, pravděpodobně jen z rozmaru a pocitu moci ze strany německých vojáků. [37]

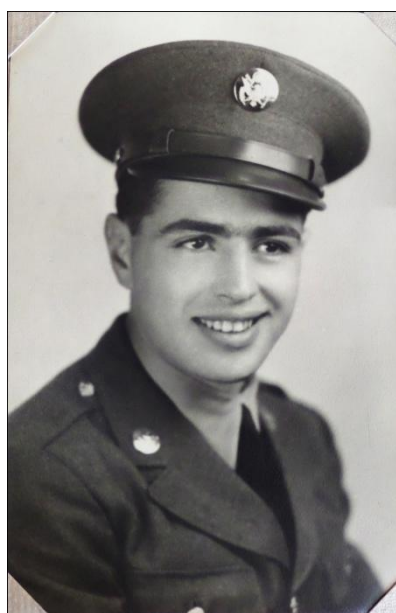
Obr. 18. Místo havárie bombardéru v Prusinkách

Obr. 19. Havarovaný bombardér B-17G v Prusinkách

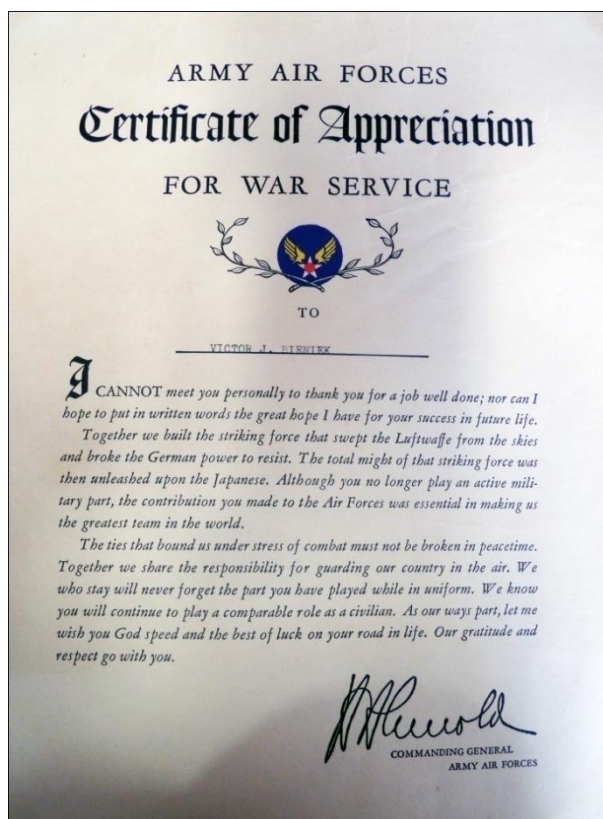
ID	RANK	NAME	POSITION	DESTINY
1	First Lieutenant	Victor John Bieniek	Pilot	prisoner of war
2	First Lieutenant	Herold A. Nefe	Pilot2 / Co-Pilot	prisoner of war
3	First Lieutenant	James W. Johnson	Radar Operator	murdered
4	First Lieutenant	Arthur W. Sanders	Navigator	prisoner of war
5	First Lieutenant	Raymond W. Winters	Bomb Aimer	murdered
6	Staff Sergeant	William R. Lawrence	Radar Operator	prisoner of war
7	Staff Sergeant	Dan R. Smith	left waist gunner	prisoner of war
8	Technical Sergeant	Howard E. Ott	Mid Upper Gunner	prisoner of war
9	Staff Sergeant	Edward O. Grant	right waist gunner	prisoner of war
10	Sergeant	Wesley W. Bangs	Rear Gunner	prisoner of war

Obr. 20. Posádka bombardéru B-17G

Obr. 21. Pilot bombardéru nadporučík Victor J. Bieniek

Obr. 22. Válečné ocenění pro pilota bombardéru

3.1 Výpověď nadporučíka Arthura W. Sanderse

"Shortly after landing we took refuge in a small wooded area, splitting into two groups of five men each. The groups of which I was a member was contacted by a civilian who was apparently unarmed. He indicated that he wanted two men to leave with him. Believing him to be a partisan, Lt. JOHNSON and Lt. WINTERS left with this civilian with the intention of making arrangements for evacuation of the rest of the men. After they had gone approximately fifty feet through this densely wooded area, I heard one of the boys cry out 'Don't shoot! Americans!' He didn't get to finish 'Americans!' and immediately thereafter I heard three shots of rapid fire. Shortly thereafter, the civilian returned to the remaining three of our group and he was accompanied by two soldiers with machine guns." [37]

"Krátko po přistání jsme se ukryli v blízkém lese po pěti mužích. Skupinu, jejímž členem jsem byl, kontaktoval civilista, který byl zřejmě neozbrojen. Naznačil nám, že chce, aby dva muži odešli s ním. Věříc mu, že je partyzán, odešli nadporučík JOHNSON a nadporučík WINTERS s civilistou s úmyslem naplánovat útěk zbývajících mužů. Po chvíli, kdy odešli od naší skupiny asi 50 stop hustě zalesněnou oblastí, uslyšel jsem

jednoho z mužů křičet „Nestřílejte! Američani!“ Nestihl dokončit slovo „Američani!“, když jsem uslyšel tři rychlé výstřely. Krátce poté se civilista vrátil zpět k naší skupině doprovázen dvěma vojáky se zbraněmi.“ (přeloženo z anglického originálu)

3.2 Výpovědi svědků

3.2.1 Výpověď č. 1

„14. 10. 1944 odpoledne kolem 11 hodiny, byl jsem s dědečkem (František Štěpáník) v sadě, nyní Malina II, pro zelené krmivo, když nízko letěl čtyřmotorový bombardovací letoun od Otrokovic směrem k Prusinkám. Bylo zřejmé, že hodlá nouzově přistát, neboť chod motorů byl dost nepravidelný. Odběhl jsem směrem k silnici a viděl jak již letadlo po přistání dojíždí na pozemku mezi lesem a třešňovým stromovým asi 700m od cesty k hájence pana Bartošíka zastavilo.

Ve vzduchu sledovala dvoutrupá stíhačka (nyní vím, že se jednalo o typ Lockheed Lightning) přistání bombardovacího letadla.

Doběhl jsem až ke křížku u odbočky do Pěnného. Na křídle letadla stál jeden člen posádky a zamával směrem ke stíhačce. Pak slezl a ztratil se z dohledu. Za malou chvíli stíhačka nalétla na letadlo a zahájila střelbu a následně letadlo začalo hořet.

Za celkem krátkou dobu již letěli němečtí vojáci na nákladním autě. Vrátil jsem se zpět a občané na ulici Lány již mluvili, že němečtí vojáci posádku letadla zajali. Vrátil jsem se proto k Prusinkám, kde stálo nákladní auto (na dřevoplyn) a na korbě již stála posádka letadla s rukama za hlavou. Zde již bylo více lidí, kteří mluvili, že dva členové posádky byli zastřeleni.

Místo nouzového přistání těžkého bombardovacího letadla Boeing B-17 je na parcele 2553, jak jsem již uvedl cca 700m od cesty k hájence. Po osvobození členové Mysliveckého sdružení Napajedla označili místo zajetí posádky letadla a údajně i zastřelení dvou členů posádky a později na strom umístili kovovou tabulku se jmény zastřelených členů posádky. Tato tabulka musela být jít několikrát vysekávána, neboť zarůstala do kmene stromu. Místo příležitostně udržujeme, aby nebylo zapomenuto.“ [37]

3.2.2 Výpověď č. 2

„Tak nějak to bylo v roce 1944. Ale myslím si, že to bylo právě tak, jak vyprávím. Ono za těch 60 roků něco z paměti vymizí. Nevadí, doplní to jiní pamětníci. Ale pozor!

Někteří události, o kterých budu vyprávět, vykládají jinak. Tenkrát mi bylo dvanáct a půl roku a dodnes to vidím jako včera.

Nevím, jaké zájmy mají dnešní dvanáctiletí kluci. My, válečné děti, jsme měly určitě jiné než ty dnešní. Navíc mi v roce 1943 zatkli otce, a tak jsem byl doma jediný „chlap“, který po něm převzal řadu povinností a úkolů, které se musely doma dělat. Mimo jiné jsem pokračoval ve sledování situace na východní frontě tím, že jsem do mapy Evropy zapichoval každý den špendlíky s červenou hlavičkou, aby bylo vidět, zda se válečná linie od nás vzdaluje nebo přibližuje. Bylo tomu vždy po zprávách v rádiu a nejen protektorátním, ale i z Moskvy a z Londýna. Po otcově zatčení nám gestapo rádio zabavilo, a tak jsem informace získával od kamarádů ve škole nebo nejvíce od nejbližších Láňáků, se kterými jsem byl v takovém Bukovském klubu, něco jako „Rychlé šípy“. Jeho název schválně neuvádím, abyste se nám starým „chlapům“, kteří tu na světě ještě jsme (ze šesti jenom tři), nesmáli.

Nebo jsem dělal průzkumníka při večerních a nočních pochodech do Halenkovic, kam maminka a ještě dvě paní, které měly také muže ve vězení, chodily k Janečkům pro mouku. Šli jsme vrchama kolem Slanice. Já šel statečně několik kroků vpředu. Ony ty ženské měly totiž strach. A nebylo se čemu divit. Bylo totiž nařízeno úplné zatemnění, takže široko daleko nebylo vidět ani světýlko. A kdyby nás Němci zadrželi, měli by vážné problémy i Janečkovi.

Ten rok 1944 byl na válečné události bohatý. Ale to by byla jiná a dlouhá kapitola. Mě nejvíce v paměti utkvělo „L 15“. Toto heslo se ozývalo několikrát v týdnu kolem deváté a desáté hodiny ze školního rozhlasu. Znamenalo to, že letecké bombardovací svazy spojenců z italského Janova jsou nad Vídní a směřují na naše území a na sever do Polska. Pro nás to znamenalo aktovku na záda a valit co nejrychleji domů. Protože s námi do školy chodili i přespolní spolužáci, dostali jsme je na starost. Já jsem dostal Jožku Režného z Halenkovic (již zemřel). Doma to ovšem nebylo lehké. Otec ve vězení, matka v zaměstnání, a tak rozhodnutí, jak se zachovat, bylo na nás na děckách. Bezpečných krytů zase tolik nebylo, aby se tam všichni vešli, a tak se prchalo do přírody. Například zaměstnanci Fatry a obyvatelé za Moravou směřovali převážně na Makovou a od Paříků, továrna Slávia, převážně k Bakošu a k prusinskému lesu. Na Pahrbek, který byl místem našeho mládí, to nešlo, protože leží v blízkosti továrny Slávia, kde se za války opravovala křídla německých bombardérů Junkers 88. Ty byly rozloženy a dobře viditelné za továrnou

na obecní rajčině u spodní vrátnice směrem k Moravě. Kdyby byly bombardovány, bomby by dopadly pravděpodobně i na Pahrbek.

Jednou po ohlášeném poplachu šla naše parta, která byla stále pospolu, směrem k Prusinkám po cestě k Topolné. Jiní šli přes Malinu na Bakoš. Na dálku jsem tam viděl o tři roky mladší sestru s kamarádkami. Tu se najednou objevil americký bombardér, který měl nějaké problémy a potřeboval odlehčit zátěž. Shodil proto dvě nebo tři bomby, které dopadly jen kousek od samoty Bakoš. Rachot padajících bomb a jejich výbuchy vyvolaly paniku. Asi sto až dvě stě lidí, kteří šli tím směrem, se otočilo a utíkalo pryč.

No a tak přišel i čtrnáctý říjen 1944. Naše parta seděla na mezi za městem, rozumovala a počítala prolétající bombardéry. Bylo jich mnoho. Připadalo mi, že je jich víc než sto. Sledovali jsme padající staniolové pásky vypouštěné z letadel, které měly zabránit protiletadlovým dělostřelcům, aby je nemohli zaměřit.

Najednou, už když se vracel ze severu zpět na Vídeň, objevil se jeden americký bombardér letící nízko nad naším městem směrem k Topolné. Tak jsme se zvedli a hurá za ním. Kousek za Prusinkami se však letadlo znovu otočilo a udělalo kruh kolem našeho města. Jak vyprávěli spolužáci z Oldřichovic, vyhodili tam několik beden munice, zejména náboje do kulometů. Totéž udělali o na jiných místech kolem Napajedel. Jak se letadlo otočilo a letělo nízko, bylo zřejmé, že někde nablízku přistane. Udělali jsme čelem vzad a běželi za letadlem směrem ke Kalvárii. Letadlo znovu změnilo směr a my zase za ním. Běželi jsme k Prusinkám. Tam bombardér přistál na rovném poli u prusinského lesa, zvaného Amerika. Jmenovalo se tak asi proto, že bylo nově odlesněno. Mudrovali jsme mezi sebou, jestli toto místo přistání měli ve svých mapách, zdali věděli, že je to Amerika, a proto tam přistáli.

Přidali jsme do běhu, abychom tam byli co nejdříve, ale když jsme byli u cesty, která odbočuje do Pěnného (tam, kde je ten křížek), objevily se náhle doprovodné americké stíhačky. Začaly nalétávat a střílet bombardér z kulometů tak dlouho, dokud ten nezačal za obrovského rachotu hořet. Vše se odehrávalo asi 200m od nás. Zalehli jsme do příkopu jeden na druhého a třásli se hrůzou z té kanonády. Nevím, jak dlouho to trvalo, ale bylo to hrozné. Jedno vím ale jistě, že toho 14. října 1944 jsem se naposled modlil a naposled v životě jsem měl takový strach. Nestříleli však po nás, což jsme ale nevěděli.

Letci z bombardéru odešli před zásahem stíhaček do prusinského lesa. Když stíhačky odletěly, nás šest kluků z naší party (Luboš Čagánek, Zdeněk Cívla, Tonda

Valůch – již zemřelý, Slávek Valůch, Jožka Vrbík a já) jsme se otřepali a běželi k hořícímu letadlu. Dobíhali nás starší kluci i dospělí, někteří na kolech. Přiběhli jsme k lípě za Prusinkami a dali se Bůrovama směrem k lesu.

Když jsme byli asi v polovině mezi lípou a letadlem, přijela vojenská nákladní auta, vojáci udělali rojnici, a to jak od Topolné, tak i od Komárova a Pohořelic a postupovali k lesu. Začala střelba, Jednak vybuchovala munice v hořícím letadle, jednak po nás stříleli postupující vojáci. V mé blízkosti jsem uslyšel několikrát za sebou nějaký úder. V běhu jsem se otočil a vidím, jak mi několik centimetrů od paty vytryskává hlína. Zrychlil jsem, abych nebyl zasažen (tenkrát jsem ještě uměl utíkat).

Konečně jsme doběhli k polní cestě, poměrně vysoké mezi, která oddělovala Ameriku od Bůrov a tam jsme zalehli. Už nás tam bylo asi třicet různého věku včetně dospělých. Byli jsme asi padesát metrů od letadla. Blíže už to nešlo. Hořelo, byl tam velký žár a stále vybuchovala munice. Za chvíli přišli Němci a již tam nikoho nepustili.

Lidé se soustředili těsně před statkem Prusinky. Bylo nás tam asi tři sta až pět set. Stály tam německé nákladáky, vojáci a gestapo. Asi tak za hodinu přivedli zajaté americké letce (šest nebo osm – to už přesně nevím). Postavili je na nákladní auto. Ruce měli sepnuty nad hlavou. Měli na sobě zajímavé letecké kombinézy. Nám klukům se moc líbily. Mezi zvědavci byli lidé z okolních obcí a také děvčata z fatrovských internátů. Jeden z letců se na ni usmál a ona mu úsměv opětovala. Tu k ní přistoupil gestapák, chtěl po ní legitimaci a ptal se jí, jestli ho zná. Zapsal si její jméno a ona plakala. Možná si myslel, že by to mohl být náš krajan. Přítomen byl i Schefer, německý správce Fatry, který ji znal a ptal se, proč pláče. Když mu to řekla, slíbil, že to dá do pořádku. (Byl jsem blízko, takže jsem všechno slyšel).

Asi po půl hodině se auta připravovala k odjezdu. Vojenský řidič auta, na které stáli zajatci, vystoupil k nim nahoru a tam za kabinou rozdmýchával dřevo v kotli. Německá auta totiž jezdila na dřevoplyn (benzínů měli málo). Kouř začal zajatce dusit. Začali kašlat a přitom se této technice smáli. Auta odjela a my jsme se rozešli.

Rozšířila se zpráva, že v prusinském lese byli dva letci zastřeleni. Slyšel jsem to od pana Františka Bartošíka, hajného z prusinské hájenky. Zřejmě se stalo, že letadlo chtělo přistát na letišti v Otrokovicích, ale tam po něm začali střílet z kulometu. Letělo tedy dál a hledalo vhodné místo k přistání. Přitom byl postřelen kulometčik, který seděl v zadní části letounu (v ocase). Měl tam okénko z asi 5 cm silného plexiskla, které bylo prostřeleno. Když letci opouštěli letadlo a odcházeli do lesa, vzali raněného s sebou. Na mýtině v lese,

kde ho jeden z letců na zemi ošetřoval, je našli Němci. Po výzvě „Hände hoch!“ všichni zvedli ruce, jen ne ti dva na zem, a tak byli zastřeleni.

Když jsme po této události přišli do školy, říkali kluci, že ti dva mrtví letci jsou v márnici na našem hřbitově. Hned po vyučování jsme se tam vydali a okénkem se dívali dovnitř. Letci tam leželi vedle sebe v kombinézách. Měli zvláštní boty. Prý byly vyhřívané. Na druhý den jsme šli k márnici zase. Letci tam ještě leželi, ale boty již neměli. Po válce v nich chodili hrobařovi kluci.

V tu dobu se o této mimořádné události v Napajedlích hodně mluvilo. Například jsem slyšel, jak se někteří dospělí divili, proč z té výšky nepřistáli raději na Slovensku, když tam tehdy probíhalo Slovenské národní povstání. Nemuseli by padnout do německých rukou. Chlapi říkali, že to letci asi nevěděli. Oba zastřelení letci byli pochováni na napajedelském hřbitově.

Americké letadlo shořelo, zůstala částečně jen křídla a ocas, ve kterém bylo místo k obsluze kulometu. Němečtí vojáci z letiště v Otrokovcích ho střežili. Několikrát za den se tam probíhala výměna stráží. Provádělo se to tak, že přiletěl Storch (čáp) a přistál v blízkosti letadla. Kolem jeho zbytků bylo stále hodně zvědavců. Prohlíželi si každý kousek z toho, co zůstalo. I naše Bukovská parta tam chodila každý den. Zjistili jsme, že v ocase, kde byl kulomet, je raketová pistole a že okénko z plexiskla se dá odsunout. Parta mi uložila, abych se pistole zmocnil já. Zřejmě proto, že jsem uměl rychle utíkat. Udělali jsme to tak, že si kluci stoupli ke křídlu tak, aby strážný stál obrácen ke mně zády. Ukazovali mu na křídle díry od kulometných průstřelů, které byly přelepeny textilní páskou. Němec se tomu smál, ukazoval jim další a odlupoval pásku. Já zatím u ocasu odsunul okénko, vzal pistoli a odešel k prusinské hájence. Tam za mnou po chvíli přišli ostatní kluci. Měli jsme z naší kořisti velkou radost a pistole šla z ruky do ruky. Až se jeden zeptal: „Rakety jsi nevzal?“ „Nevzal.“ Odvahu vrátit se zpátky k letadlu už ale nikdo neměl. Několik dnů jsme potom raději k letadlu nechodili, z obavy, aby nás Němci nepoznali, kdyby zmizení pistole zjistili. Po válce jsem pistoli vyměnil za rádio německého tanku.

Padlí američtí letci byli po válce přemístěni, stejně jako rudoarmějci, kteří položili své životy při osvobození Napajedel, na náměstí pod kostel. Později byli exhumováni a jejich ostatky byly přemístěny na společné pohřebiště. Podobně tomu bylo v našem okrese i v Kašavě a ve Slavičíně.

V roce 1946 (nebo 1947), ale o tom již existují oficiální údaje, jim byl v Napajedlích postaven prozatímní památník. Byl z heraklitu a postavili jej napajedelští

skauti. Znázorňoval moderně ztvárněnou americkou vlajku. Říkalo se, že autorem návrhu pomníku byl jeden ze skautů, napajedelský rodák, student architektury a pozdější známý architekt Zdeněk Řihák.

Od roku 1946 je při příležitosti osvobození Napajedel 2. května a výročí vzniku ČSR v říjnu uctívána jejich památka společně s uctěním všech občanů Napajedel, kteří padli v boji proti fašismu nebo zemřeli v německých věznicích a koncentračních táborech. O jejich symbolické hroby bylo v Napajedlích vždy důstojně pečováno. Proto považují akce, které se uskutečňovaly čtyři roky před listopadem 1989 a dva roky po něm ze strany amerického velvyslanectví za účelové zneužití těchto statečných chlapců, kteří mi nevymizí z paměti.“ (1. září 2004, Alois Vychodil) [37]

3.2.3 Výpověď č. 3

„Válka se blížila již ke svému konci. Německá vojska byla na ústupu na všech bojištích. Vzdušný prostor nad Německem i nad okupovanými zeměmi plně ovládalo spojenecké letectvo-Velké bombardovací svazy doprovázené stíhači, přelétávaly přes naše (protektorátní) území a vyhlašování leteckých poplachů (L 15) bylo na denním pořádku. My, jako kluci (ale i dospělí), jsme pozorovali letící bombardéry, jak „píší“ po obloze a dohadovali se, kam asi letí.

Jednou, bylo to v říjnu 1944 (den si nepamatuji), byl jako obvykle vyhlášen letecký poplach a brzy poté přelétával bombardovací svaz i blízko Napajedel. Najednou jsme uviděli, jak se od skupiny odpojil jeden bombardér a klesavým letem směřoval, jak se nám zdálo, k otrokovickému letišti, kde asi chtěl přistát. Z letiště, kde byla německá posádka, se ozvala střelba. Proto letoun srovnal let a v malé výšce přeletěl přes Napajedla. Bylo vidět, že je letoun poškozen, motory téměř nepracovaly, nebo jen některý z nich. Při přeletu přes město se ozývala silná střelba, to němečtí vojáci a gestapáci, kteří měli místo na Zwillingеровém (koželužna). Letadlo zmizelo za jižním okrajem města a my kluci jsme usoudili, že někde blízko přistálo. Svědčil o tom zvýšený ruch ve městě, kdy tím směrem ujížděli na nákladních autech němečtí vojáci a místní gestapáci. Za nimi jsme se vydali nejen my kluci, ale i dospělí. Letadlo přistálo nedaleko z dvorem Prusinky, kde se říká Amerika. Byl to americký bombardér B-17.

Vzpomínám si, že když jsme vyběhli za město, viděli jsme americké stíhačky, jak útočí na nějaký pozemní cíl. Když jsme se přiblížili k prostoru, kde letoun přistál, viděli jsme, že jej stíhači zničili. Místo bylo obklíčeno německými vojáky, kteří nikoho do prostoru přistání nepustili a hrozili, že budou střílet. Ten den jsme viděli, jak odváží

zajatou osádku letounu na nákladním autě. Ještě několik dnů němci vrak letounu hlídali a odváželi jeho zbytky. Místo přistání se stalo středem zájmu nás kluků a mnozí z nás si odnesli i něco na památku. I já jsem dlouho schovával nábojnici z kulometu.

Při zajímání posádky, která pokojně seděla u lesa, dva z nich němci zastřelili. Byli převezeni na hřbitov do márnice, kde jsme se tajně na ně přes okno dívali. Byli pak později pohřbeni u hřbitovní zdi za přísného dohledu německých strážných, kteří na hřbitov nikoho nepustili. Přesto vykopaný hrob byl ráno zasypaný květinami, které lidé házeli přes zeď. Šíkalo se, že zastřelení dvou letců vyšetřoval mezinárodní Červený kříž, jehož zástupci bylo přítomní i při pohřbu.

Toto je moje vzpomínka na nouzové přistání amerického bombardovacího letounu. Bylo mi tehdy 13 roků.“ (Leopold Ondráček) [37]

3.2.4 Výpověď č. 4

„To jsem tenkrát měl jen 13 roků, ale pamatuji si tu událost celkem dobře. Jednou, bylo to v říjnu 1944 už odpoledne, jsme uslyšeli v nevelké výšce rachot, jakoby tam letěl traktor. Bylo to čtyřmotorové letadlo 15. armády USAF, bombardér B-17G, motor mu však fungoval jen jeden. Letadlo letělo tak nízko, že se zdálo, že narazí do střechy některého domu. Pilot to však zvládl, přeletěl celé město a nouzově přistál až u Prusinek. My kluci jsme tam samozřejmě hned utíkali. Když jsem tam doběhl já, tak už tam dávno byli kluci z Lánů, letadlo hořelo a blízko něho na mezi seděli tři letci. Jeden z nich byl černochoch, to jsem viděl poprvé skutečného černochocha. Seděli a pokuřovali celkem bezstarostně. Za chvíli ale přijelo menší nákladní auto, na něm Němci v civilu – gestapáci. Hned na letce začali řvát, museli držet ruce nahoře a nastoupit do auta dozadu na korbu, ale auto se nechtělo rozjet. Vzteklý Němec se začal šťourat dlouhou tyčí v kotli na dřevoplyn, potom se přece jen motor rozkašlal. To bylo pro zajaté Američany vskutku exklusivní podívaná, to nikdy v životě nespatriili. Rozesmáli se, to Němce rozčililo a začali letce bít (museli mít pořád ruce nahoře), všiml jsem si, že je bijí rukověťí pistole. Konečně se auto rozjelo, ten černochoch nám klukům ještě zamával, ale dostal za to pěstí do nosu. A to dopadli ještě dobře, ostatní členové posádky (celkem je v B-17 10 členů posádky) byli zatčeni v blízkém lese, dva z nich prý nedali okamžitě ruce nahoru a běsnící gestapáci je chladnokrevně zastřelili. Byli pak pohřbeni na zdejší hřbitově až nahoře u zdi. Lidé na to místo začali dávat kytice, Němci to zakázali, ale nepomohlo to, kytic tam přibývalo. Tak tam Němci postavili stráž s automaty, vypadalo to jako čestná stráž. Ale asi se večer báli (blízkost lesa, co kdyby tam byli partyzáni), v noci to nehlídali nikdo, tak se tam objevily kytice zas. Tak už to nehlídali.

Po válce byla jejich těla exhumována a pietně pohřbena dole pod kostelem vedle hrobu padlých ruských vojáků. Až v roce 1946 je exhumovali znovu Američané a odvezli na společné vojenské hřbitovy.“ (Brzobohatý) [37]

3.2.5 Výpověď č. 5

„Dvacáté století se vyznačovalo mimořádně tragickými historickými událostmi. Po první světové válce to byla ještě strašnější druhá světová válka se všemi strašlivými důsledky. Pro nás, pamětníky, to byla doba německé okupace. I po šedesáti i více letech se mi některé události té doby vynořují v paměti tak, jako bych je prožíval nedávno. Ať už to byla německá okupace 15. března 1939, nebo nástup Reinharda Heidricha na Pražský hrad se všemi hrůznými důsledky, zatýkání, popravy našich občanů, likvidace židovského obyvatelstva, konec války, osvobození Napajedel a všechny události, spojené s tímto obdobím.

Dnes bych chtěl vzpomenout na událost před šedesáti léty, na 14. října 1944, kdy u Napajedel nouzově přistál americký bombardovací letoun.

V druhé polovině roku 1944 startovali spojenci k náletům na Německo též z leteckých základen v Itálii. Svazy bombardérů přelétávaly od jihu s duněním mnoha motorů v dopoledních hodinách a směřovaly do průmyslových oblastí Slezska a východního Německa, zanechávající za sebou pásy kondenzovaných par z motorů. Po svržení nákladů bomb se letadla v poledních a odpoledních hodinách vracela na své základny. Jejich formace nebyvaly již tak uspořádané a nesly často stopy bojů s protiletadlovou i vzdušnou obranou. V tomto období došlo i k několika leteckým soubojům nad Moravou. Největší se udál nad střední Moravou v oblasti Přerov – Olomouc – Prostějov, kdy došlo k velkým ztrátám na obou stranách. Znam je i letecký boj nad Slavičínem a bombardování Zlína.

Onen den – 14. října 1944 – byl pošmourný podzimní den, kdy celá obloha byla pokryta vysokými mraky. Sledoval jsem se zájmem vracející se letadla. Zaujal mne osamělý bombardér, který měnil kurz a nad Napajedly vytáčel velké spirály a pozvolna klesal. Bylo zřejmé, že letadlo je poškozené a nemůže pokračovat v letu. Pilot letadla hledal nad naším krajem místo, kde by mohl přistát.

Vybral si k tomu pozemek nad Prusinským statkem, tenkrát příznačně zvaný Amerika. Bombardér vytočil poslední spirálu a nízkým letem nad Otrokovicemi a koncem Kalvárie dosedl na zemi u prusinského lesa. Deset mužů posádky urychleně opustilo letoun a ukrylo se v sousedním lesíku. Dvě doprovodné stíhačky, které celý manévr sledovaly,

svými palubními zbraněmi opuštěné letadlo rozstřílely, zapálily a rychlým stoupavým letem zamířily k jihu.

Zvědavost mne nenechala v klidu. Sebral jsem kolo a vyrazil směrem k Prusinkám. Již z dálky jsem viděl sloup černého dýmu, který se valil z havarovaného stroje. Nad statkem Prusinky jsem se zastavil a připojil ke skupince lidí, kteří sbíhali k hořícímu stroji. Dráhu přistání ukazovaly dvě hluboké stopy v měkké ornici, které prozrazovaly i velkou hmotnost letadla a poměrně krátké přistání. Ke stroji, ze kterého se stále lil hustý dým, se nikdo neodvážel přistoupit z obavy možného výbuchu.

Netrvalo dlouho a uslyšeli jsme od silnice hluk přijíždějících automobilů. Byli to jednak vojáci z letiště Otrokovice a zejména gestapáci z Uherského Hradiště. Ti obklíčili místo přistání, nás zvědavce odháněli, a s cílem zajmout letce, zamířili do lesíka. Letci pochopili bezvýchodnost situace a vzdali se. Byli vyvedeni z lesíka se zdviženými pažemi, však v počtu o dva méně. Při zatýkání, jak se později ukázalo, dva letci byli zastřeleni. Letci byli naloženi na auto a odvezeni k výslechu. Dva zastřelení později odvezeni do márnice napajedelského hřbitova. Mrtvol y letců byly okradeny o cennější předměty, včetně letecké bundy a vojenských bot. Následující den byli letci beze svědků pohřbeni u zdi v horní části hřbitova bez jakéhokoliv označení. S nimi měl být pohřben i zločin na nich spáchaný.

Po osvobození v roce 1945 byli letci exhumováni a pietně pohřbeni na náměstí pod kostelem. V roce 1946 byli na přání americké armády znovu exhumováni a převezeni na vojenský hřbitov ve Francii. Dnes jejich památku připomíná pomníček pod kostelem v místě jejich krátkého dočasného odpočinku.

Identifikace letců byla prověřena v roce 1945. Exhumaci prováděly úřední osoby od okresního soudu v Napajedlich, které sepsaly soudní protokol s datem 10. října 1945. Zápis v protokolu obsahuje popis mrtvol, jejich oblečení a také údaje, které měly zastřelení na kovových armádních poznávacích značkách, zavěšených na krku. Jedna značka nese jméno R. W. Winters s číslem 0-762857 T 13-440 a druhá J. W. Johnson s číslem 0-704526 7 43-0T44. V protokolu je rovněž uvedeno, že u obou smrt nastala dvěma výstřely pistolí do zátylí.

Při poválečném vyšetřování válečných zločinů byly zjištěny další okolnosti a skutečnosti při zatýkání letců 14. října 1944. Nacistické vojáky a gestapáky vedl oberlejtant Betka a komisař Ignatz Pfeifer. Polapit letce nebylo těžké. Nacisté se předháněli v hrdinských činech. Vyznamenali se zejména gestapáci Rudolf Müller a

Reimund Neubauer, kteří letce v lese našli a dva z nich na místě zastřelili. Oba gestapáci pak tvrdili, že letce zastřelit museli, protože chtěli uprchnout. Při ohledání pak bylo zjištěno, že smrtelné rány byly vypáleny typicky gestapáckým způsobem z bezprostřední blízkosti do zátylku. Navíc již skupina letců byla v té době viditelně obklíčena a útěk nebyl reálný. Protože na místě nebyli pouze gestapáci, podal o způsobu zadržených amerických letců hlášení přítomný důstojník wehrmachtu. Případ pak byl vyšetřován velitelstvím armády z Berlína. Müller byl volán k výslechu. Z obavy před trestem intervenoval u K. H. Franka. Místo potrestání obdržel nakonec prostřednictvím brněnské služebny gestapa písemnou pochvalu.

Gestapáci Müller a Neubauer se v Napajedlích „vyznamenali“ ještě jedenkrát. Po půl roce – 28. dubna 1945 s zúčastnili likvidace partyzánů a osob, obviněných ze spolupráce s partyzány, na Kalvárii. To však patří již k jiné smutné napajedelské historii.“ (Oldřich Sudolský) [37]

3.3 Stávající pomníky k havárii bombardéru v Napajedlích

V současnosti jsou ve městě Napajedla umístěny dva pomníky odkazující na událost z roku 1944. Starší pomník se nachází v lese poblíž místa dopadu bombardéru. Jde o kovovou destičku se základními informacemi o zastřelených letcích připevněnou na stromě, nyní již pouze na pahýlu bývalého stromu. K této malé připomínce vede lesní cesta značená pomocí hvězdiček namalovaných na stromech.

Novější pomník je umístěn v centru města Napajedla poblíž zdejšího kostela a je určen zavražděným letcům (J. Johnson, R. W. Winters)

Obr. 23. Pomník v Prusinkách – detail

Obr. 24. Pomník v Prusinkách

Obr. 25. Značení cesty k pomníku v Prusinkách

Obr. 26. Pomník obětem druhé světové války

Obr. 27. Pomník zavražděným letcům

4 REŠERŠE INSPIRAČNÍCH ZDROJŮ

4.1 Židovský památník v Berlíně

V letech 1988-1989 se publicistka Lea Roshová společně s historikem Eberhardem Jäckelem snaží prosadit ideu o vytvoření památníku židovským obětem nacismu v Berlíně. Nejde jen o uctění památky, ale také o vypořádání se všech německých občanů s tíživou a temnou minulostí této země v období války.

Roku 1994 je tedy oficiálně vypsaná mezinárodní soutěž na návrh památníku, který by měl být symbolicky postaven na pozemku bývalého gestapa v berlínské čtvrti Kreuzberg, kudy dříve také procházela berlínská zeď.

Celkově bylo do soutěže přijato 528 návrhů a na základě rozhodnutí komise měly být oceněny dva návrhy – Simona Urgese a Christine Jakob-Marksové s týmem. K samotné realizaci byl poté vybrán návrh právě Ch. Jakob-Marksové. Betonová plocha o rozloze téměř 20 000 m², do které měla být vyryta jména obětí, se však nezamlouvala tehdejšímu kancléři H. Kohlovi, který ji v roce 1995 zamítl.

O dva roky později byla vypsaná soutěž nová, užší, na kterou bylo pozváno 25 architektů a sochařů. Na podzim téhož roku již byl znám vítězný návrh od dvojice Peter Eisenman a Richard Serra. Návrh byl následně několikrát změněn (rozšíření památníku o podzemní muzeum, redukce počtu stél), což zapříčinilo odstup R. Serry od projektu. A tak je v roce 1999 rozhodnuto. Peter Eisenman, autor upraveného návrhu „Eisenman II“, začíná se stavbou pole stél jako židovský pomník v Berlíně.

Po dalších problémech jsou v roce 2001 umístěny provizorní stély, které mají za úkol vyzkoušet různé druhy betonu a vnitřní konstrukce. O tři roky později probíhá ceremoniál k postavení poslední stély z celkového počtu 2711 a na jaře roku 2005 je památník oficiálně otevřen.

Pole stél stojí na mírně a nerovnoměrně svažitém terénu, pokrývající plochu téměř 19 000 m². Tyto nerovnosti v návštěvnících vyvolávají pocit vlnění, který byl od počátku návrhu žádoucí. V západní části pole stél je nepravidelně rozmístěno 41 stromů, převážně borovice, lípy a kávodníky, které tvoří pozvolný přechod do parku Tiergarten.

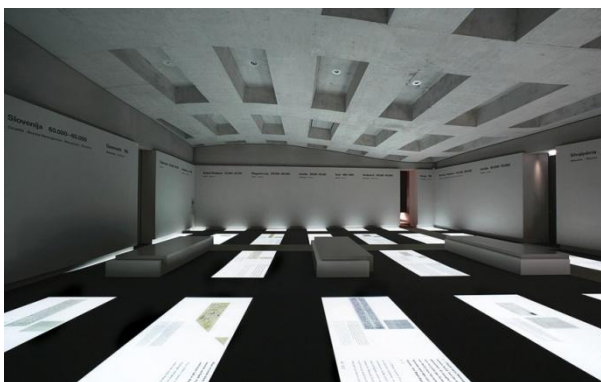
Uličky mezi stélami jsou dlážděny kamennými kostkami a samotné stély jsou duté, vytvořené z pohledového betonu a s výztužemi uvnitř. Původní myšlenka byla, vytvořit stély z kamene, což se ukázalo jako velmi nákladná varianta, a proto byl zvolen beton.

Informační centrum, které je součástí památníku, se nachází pod zemí a má také vzdělávací funkci. Vstupy do centra se „vynořují“ mezi stélami a nijak toto pole nenarušují. Provázanost informačního centra s polem stél v nadzemní části je patrné ihned při vstupu do interiéru – strop centra zrcadlí památník na povrchu přepisem stél do negativních otisků, což vytváří dojem kazetového stropu. Také zvlnění terénu je promítnuto do kazetového stropu informačního centra. [38] [39]

Památník neudává žádný směr cesty, žádný cíl. Toto je vytvořeno záměrně, aby si každý návštěvník vytvořil vlastní, individuální zkušenost; snažil se pochopit události naprosto nepochopitelné, které probíhaly v minulosti. Současnost, pole stél, je zde oddělena od minulosti, která se nachází dole, pod povrchem země. Zkušenost se nachází dole; nahoře tak můžeme poznat minulost skrze projevy současnosti.

Obr. 28. Pole stél židovského památníku v Berlíně

Obr. 29. Interiér informačního centra

Obr. 30. Celkový pohled na památník

Tento projekt jsem si jako jeden z inspiračních zdrojů pro svoji práci vybrala z toho důvodu, že nepodává veškeré informace, k čemu je určen a proč je právě takový jaký je a tím ponechává prostor pro myšlenky a utváření názorů při jeho návštěvě. Nesnaží se poskytnout odpovědi na otázky, protože to v podstatě ani není možné. Naopak přináší nové pocity a emoce. Myslím si, že právě jednoduchost a určitá neuchopitelnost jsou vlastnosti, jež lze pokládat za jeho nejsilnější prvky. Návštěvník tak má možnost vytvořit si svůj názor.

Jediné, co bych tomuto památníku mohla vytknout, je přístup některých jeho návštěvníků, což vlastně ani není chyba provozovatelů nebo architekta. Myslím si, že celý areál má sloužit k procházení, přemýšlení, odpoutání se od svých starostí a přemýšlení nad minulostí. Toto někteří pravděpodobně nepochopili a po jednotlivých stélách doslova skáčou. Nevím, zda je to z nedostatečného pochopení účelu tohoto památníku, absolutního nevědomí k čemu je památník určen, ale rozhodně to není správné. K samotnému památníku ale nemám žádné výhrady nebo připomínky. Myslím si, že je to jeden z nejpovedenějších památníků vůbec.

4.2 Kanadský pomník v Londýně

Památník byl odhalen roku 1994 královnou Alžbětou II. na počest jednoho milionu kanadských vojáků, kteří sloužili u britských sil během první a druhé světové války. Objekt byl navržen sochařem Pierrem Granchem, pocházejícím z Quebecu a nachází se poblíž kanadské brány v Londýně.

Pomník je vyroben z červené žuly, je čtvercového půdorysu a jeho diagonální rozdělení má symbolizovat spojení Kanady a Velké Británie během první a druhé světové války. Diagonála, která tyto dvě země rozděluje, slouží jako chodník návštěvníkům pomníku. Samotný objekt pak tvoří dva klíny z červené žuly, do kterých jsou vloženy bronzové javorové listy, symbol Kanady. Památník slouží také jako fontána, kdy voda teče po žulových klínech, což vytváří iluzi plovoucích listů. [40] [41]

Stejně jako pomník v Berlíně je pro mě i tento zajímavý svou jednoduchostí a nečitelností na první pohled. Návštěvník musí objekt prozkoumat a přemýšlet nad jeho funkcí a poselstvím. O jeho určení totiž vypovídají pouze javorové listy jako symbol Kanady. Myslím si, že v tomto případě není ani tak důležité, aby lidé ihned pochopili, k čemu je pomník určen.

Ve zpracování objektu mi jen není úplně jasné, proč jeho tvůrce „oddělil“ dva klíny, symbolizující Kanadu a Velkou Británii jakousi cestou. Podle mého názoru je pomník určen právě spojení těchto dvou zemí v jeden celek a následnému společnému boji proti nepříteli. Na druhou stranu může být tato cesta chápána právě jako určitá spojnice mezi zeměmi.

Obr. 31. Kanadský pomník v Londýně

4.3 Pomník skupiny Bílá růže v Mnichově

Bílá růže byla skupina studentů a profesora filozofie z univerzity v Mnichově, která vedla během druhé světové války odpor proti Hitlerovi a nacistické ideologii v Třetí říši. I když tato skupina nebyla nikdy pevně strukturována a organizována, jejími nejznámějšími členy a zároveň ikonami německého odporu byli sourozenci Hans a Sophie

Schollovi. Zděšení situací v Německu, rozpoutali pamfletovou kampaň, ve které kritizovali nacismus a vybízeli ostatní k odporu proti této vládě. Letáky distribuovali po celém Německu. Po nějaké době byli schopni vytisknout až 9000 kopií a také se aktivně zapojovali do riskantních akcí, při kterých psali hesla na budovy po celém Mnichově. Na zdech se často objevovaly nápisy jako „Pryč s Hitlerem“ a „Svoboda“. Někteří studenti, včetně sourozenců Schollových, byli při roznášení letáků na univerzitní půdě přistiženi a následně odsouzeni k trestu smrti, a tak se po skončení války stala skupina Bílá růže symbolem odporu proti tyranii.

V současnosti se po celém Mnichově nachází velký počet objektů, odkazující na tuto skupinu a odvahu studentů. Jeden z nich je umístěn v zahradách v centru města.

Jedná se o velkou krychli z černé žuly, která je pokryta gravírovanými ručně psanými válečnými manifesty členy skupiny Bílá růže. [42] [43]

Tento objekt pro mě byl od samého začátku velkým inspiračním zdrojem. Hlavním důvodem je text dvou členů skupiny v černém mramoru, který je sám o sobě emotivní obsahem a ještě více zdůrazněn tím, že je psaný ručně. Právě jeho jednoduchá forma zdůrazňuje příběh skupiny a její náhlý konec. Objekt na mě působí jako náhrobní kámen s textem, který si napsali sami popravení studenti, což nemyslím ve špatném smyslu, ale jako pozitivum, protože pomník je postaven nedaleko od univerzity, kde byli její členové přistiženi a zatčeni. Může tedy jít o určitou připomínku lidí, kteří byli v podstatě popraveni v místě univerzity, a proto je zde umístěn tento „náhrobní kámen“ s jejich vzkazy budoucím generacím.

Obr. 32. Pomník skupiny Bílá růže v Mnichově

4.4 Pomník homosexuálním obětem holocaustu v Tel Avivu

Památník, věnovaný lidem pronásledovaným nacisty pro svou homosexuální orientaci, se nachází v parku Gan Meir ve městě Tel Aviv v Izraeli a byl navržen architektkou a profesorkou Jael Moriaovou. Celý projekt inicioval člen městského zastupitelstva a právník Eran Lev. Pomník uctívá památku lidem židovského i nežidovského původu, což zdůrazňují představitelé města a dodávají, že oběťmi holocaustu nebyli jen lidé židovského původu. Chtějí tím ukázat, že se nestarají jen o sebe, ale o každého, kdo trpěl. Na každého se má nahlížet jako na lidskou bytost, bez rozdílu. Pro autorku projektu bylo také důležité, aby i ostatní pochopili, že nejde pouze o pomník, ale také o místo klidu pro posezení, meditaci a reflexi. Sama říká: „*Jeden z prvních nacistických zákazů týkajících se Židů byl zákaz navštěvovat parky. My přinášíme tuto památku zpět do veřejné sféry.*“ [45]

Samotný pomník sestává ze dvou částí. První částí je růžový trojúhelník, což znázorňuje symbol, kterým byli tito lidé označováni v koncentračních táborech. Trojúhelník je složen ze tří hranolů, které leží na betonovém podkladu a na každém z nich je vygravírovaný text v angličtině, hebrejštině a němčině: „*Na památku těch, kdo byli pronásledováni nacistickým režimem pro svou sexuální orientaci a generovou identitu.*“ [44] Nalevo od tohoto trojúhelníku je umístěn betonový trojboký komolý jehlan, jehož špička je také v růžové barvě. Na jedné z jeho stran je text s popisem události a nad ním opět trojúhelník růžové barvy. [44] [45]

Myslím si, že udělat pomník ve stejném tvaru a barvě, jako nosili lidé v koncentračních táborech je trochu přehnané, ale vzhledem k podobnosti pomníků na toto téma v různých evropských městech (Berlín, Amsterdam, San Francisco, Sydney), je to asi v pořádku. Nemyslím si, že symbol značení lidí jdoucích na smrt by měla být hlavním námětem pro pomník připomínající právě jejich památku. Ale i přes tuto skutečnost mě pomník zaujal, ale spíše jeho část s popisem příběhu obětí (komolý trojboký jehlan) a to paradoxně svým tvarem a umístěním textu.

Další otázkou je, do jaké míry může být prostor těchto dvou pomníků místem k relaxaci, rozjímání nebo reflexi jak popisuje autorka návrhu. Objekty jsou sice umístěny v parku, ale blízko rušné ulice a také centra, které je určeno právě pro homosexuály a tím pádem je zde velký pohyb návštěvníků.

Obr. 33. Pomník homosexuálním obětem v Tel Avivu

4.5 Pomník zemřelým hasičům v OC Letmo v Brně

8. ledna 2002, při požáru multifunkční budovy a kasina v Nádražní ulici v Brně, zahynuli dva členové hasičského sboru. Při zachraňování zaměstnance kasina zůstali uvěznění uvnitř budovy a i když radiostanicí žádali o pomoc, vzplanutí prostoru herny je usmrtilo dříve, než jim kdokoliv mohl přijít na pomoc. Zahynuli velitel zásahu David Kožuský, Jaroslav Gargula a s nimi i zaměstnanec kasina, kterého se snažili zachránit. Při vyšetřování byly zjištěny vážné nedostatky v požárních únikových cestách, které byly zastavěny stoly, některé dveře byly zamčené a také vnitřní nástěnný hydrant byl nedostupný.

Památku svých kolegů si tak každý rok připomínají brněnští hasiči pokládáním věnců u vchodu do objektu, ale od roku 2013 je v nově zrekonstruované budově umístěn pomník připomínající jejich památku, který vytvořil sochař Adam Krhánek. Objekt je umístěn v přízemí budovy a má podobu hranolu z černého plechu, ve kterém jsou otisknuty postavy hasičů. V hranolu tak v podstatě scházejí dvě postavy zahynulých hasičů. Na pomníku je také umístěn text: „Zde položili své životy dne 8. 1. 2002 při záchraně osob z hořící budovy brněnští hasiči David Kožuský a Jaroslav Gargula. Čest jejich památce!“ [46] [47]

Tento objekt pro mě byl hlavním inspiračním zdrojem při vytváření mého návrhu. Stejně jako v tomto případě, kdy hasiči zanechali svůj „otisk“ v hořící budově a v lidech, tak i v mém případě zanechal bombardér otisk v krajině a obyvatelích města. I když si myslím, že otisky hasičů jsou možná moc detailní, líbí se mi jeho zpracování a výběr materiálu. Objekt je umístěn ve vstupní části do budovy, která je otevřená, ale i přesto si jej

kolemdoucí nemusí všimnout. Možná je to způsobeno vybraným materiálem pomníku, který je ve stejné barvě jako přilehlý vstup do kavárny. Myslím si, že tento objekt je jeden z nejpovedenějších svého druhu v celém Brně a sochař dokonale vystihl účel, kterému byl určen.

Obr. 34. Pomník hasičům v Brně

4.6 Pomník s QR kódem v Rio de Janeiru

V brazilském městě Rio de Janeiro se v současné době budují moderní turistické trasy, které mají za úkol pomáhat návštěvníkům metropole s orientací. Na cestách jsou tak realizovány QR kódy s informacemi o dané lokalitě a také mapou, kde se turista právě nachází. První z těchto kódů byl umístěn v roce 2013 poblíž pláže Ipanema a nese název Arpoador. Celkově by po městě mělo být rozmístěno 30 QR kódů a to v nejoblíbenějších turistických lokalitách.

Jedním z hlavních důvodů, proč se k takovému kroku představitelé Rio de Janeira rozhodli, jsou hlavně blížící se sportovní události – světový šampionát ve fotbale a Olympijské hry. Zpracování kódů by mělo být po celém světě stejné: mozaika z černých a bílých kamenných kostek, kterými jsou téměř po celém městě tvořeny chodníky. [48]

Tento příklad zde uvádím spíše kvůli myšlence samotné, než jejímu zpracování. Myslím si, že v době chytrých telefonů je téměř každý schopen QR kód vyfotit, načíst a tím pádem se po městě bez problémů pohybovat bez papírových map. Zpracování kódů se mi zdá dobré v tom smyslu, že se je město snažilo zasadit do zdejší architektury – do chodníků dlážděných právě z kamenných kostek. Při pohledu na velikost kódů mi ale není jasné, jak budou prakticky fungovat. Aby se kód správně načetl, měl by být vyfocen celý, což by mohl být problém vzhledem k jeho velikosti. Je samozřejmé, že může být vyfocen

pod určitým úhlem, ale musí být stále čitelný a ne příliš zkreslený. Je tedy otázkou, jak snadno půjde kód vyfotografovat.

Myslím si, že v dnešní době je důležité, aby jednotlivá města byla moderní i svým zpracováním informačních systémů, které by měly být dostupné všem. S tímto souvisí také trend poslední doby tzv. „hi-tech tombstones“, tedy „hi-tech náhrobky“.

Obr. 35. QR kód v Rio de Janeiro

4.6.1 Hi-tech náhrobky

V posledních letech začínají být stále populárnější hi-tech náhrobky. Dříve byly na každém náhrobním kameni uvedeny základní údaje o zemřelém, jako je jméno, datum narození, datum úmrtí, fotografie, občas také epitaf. Avšak dnešní moderní technologie umožňují daleko rozsáhlejší popis života zemřelého, a to v podobě malého QR kódu, umístěného na náhrobním kameni. Jeho funkce je jednoduchá – pozůstalí mají možnost vybrat si z několika firem, které se touto moderní metodou uctívání památky zabývají.

Po načtení kódu do chytrého telefonu nebo tabletu má člověk možnost prohlédnout si fotografie zemřelého, poslechnout si jeho oblíbené písně nebo napsat své pocity pomocí sociálních sítí (Facebook, Twitter) na osobní profil zemřelého. To, co se po načtení kódu zemřelého objeví, záleží na pozůstalých. Možné je v podstatě cokoliv.

Tato metoda uchování památky je ve světě oblíbená hlavně z toho důvodu, že poskytuje informace těm, kteří byli v době smrti svého příbuzného moc mladí na to, aby si ho pamatovali. Dodatečně se tedy o takové osobě mohou dozvědět spoustu zajímavých věcí v podobě různých dokumentů. Lidem tak tato technologie umožňuje žít navěky, alespoň virtuálně. [49] [50] [51]

Obr. 36. Náhrobní kámen s QR kódem

4.6.2 QR kód

QR kód je obrazec složený z černých a bílých čtverečků, jejichž složení je vždy jiné. Díky tomuto obrazci dokáže kód propojit virtuální a reálný svět prostřednictvím telefonů a tabletů. Název QR pochází z anglických slov „quick response“, což v překladu znamená „rychlá odpověď“. Jeho hlavní výhoda spočívá v tom, že dokáže zakódovat o mnoho větší objem dat než klasické EAN čárové kódy a v současné době se nachází téměř na všech výrobcích a reklamních plakátech.

Další velkou výhodou kódů je to, že mohou být částečně nečitelné, otočené, jinak barevné nebo s malým kontrastem. Také umí pracovat s určitým zkreslením. Pro užívání kódů a získávání jejich informací tak stačí pouze chytrý telefon nebo tablet s nainstalovanou čtečkou, která je volně přístupná na internetu. Po vyfocení se načte obsah kódu. Může se jednat o text, vizitku nebo internetový odkaz na webové stránky. V současnosti je využíván ve většině reklam, na plakátech, v časopisech atd. [52] [53]

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 PRŮVODNÍ ZPRÁVA

Během druhé světové války přistál poblíž města Napajedla americký bombardér s desítkami letci na palubě. Dva její členové byli chvíli po přistání bezdůvodně zastřeleni gestapem. K uctění památky těchto letců později vznikly dva pomníky, a i když stále existují, žádný z nich není určen k zachování památky celé události, tedy havárii bombardéru. Toto byl jeden z hlavních důvodů, proč jsem si ze zadaných témat mojí diplomové práce vybrala právě návrh pomníku pro město Napajedla.

Myslím si, že každý by měl znát historii a její důležité události, obzvláště v případě, kdy se odehrály v rodném městě a jeho okolí. Na základě mých průzkumů, pročitání diskuzí nadšenců na dané téma a rozhovorů s lidmi různého zaměření a různých zájmů, jsem si jistá, že o historické události je velký zájem a případný nový pomník by rozhodně nezůstal bez povšimnutí. Spíše naopak, mohl by přilákat nové turisty.

Obr. 37. Havarovaný bombardér

Obr. 38. Pohřeb zastřelených letců po exhumaci

Obr. 39. Místo havárie bombardéru

5.1 Stávající stav

V tuto chvíli se ve městě Napajedla a jeho okolí nacházejí dva pomníky. První z nich vybuoval obyvatel města v lese, poblíž místa nouzového přistání bombardéru. Jedná se o kovovou destičku se jmény dvou zastřelených letců a tato destička je připevněna na stromě, dnes již pokáceném, nachází se tedy zde jen pahýl cca 1,5 m vysoký z původního stromu. Druhý pomník se nachází v centru města pod kostelem, na místě původního hrobu letců. (viz Kapitola 3 *Havárie amerického bombardéru v Napajedlích*)

Obr. 23. Pomník v Prusinkách

Obr. 27. Pomník zavražděným letcům

5.2 Navržený stav

V počátcích mého přemýšlení o tom, jakou by měl mít navržený objekt podobu, jsem pročetla výpovědi svědků události, obyvatel Napajedel. Jejich popis mě dovedl k názoru, že každá válka zanechá ve všech, kteří ji zažili, určitou stopu nebo jak jej nazývám já – otisk. Samotné události však zanechávaly určitý otisk i v krajině, kde se odehrály, což se mi potvrdilo během zjišťování informací o havárii letounu ve Walesu, kde zůstala v kopci jizva (viz *Obr. 8. Místo nárazu bombardéru ve Walesu*). Také při návštěvě bojiště ve Verdunu ve Francii jsou tyto otisky zřejmé na první pohled a to zvlněním krajiny.

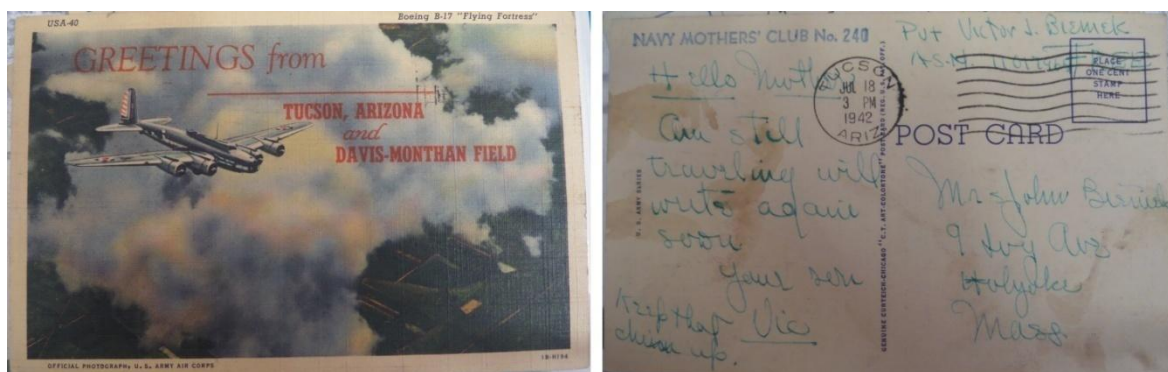
Obr. 40. Otisk války ve Verdunu

I při havárii bombardéru v Napajedlích se výpovědi shodují v tom, že letoun po sobě zanechal „brázdu“ v poli. Všechny tyto poznatky se pro mě tedy staly hlavním inspiračním zdrojem, a tak jsem se snažila vytvořit objekt s otiskem bombardéru. Otisk se tak stal stěžejním bodem celé mojí práce, který jsem dále rozpracovávala, což zahrnovalo i podrobnou studii tvaru bombardéru Boeing B-17G, tedy toho, který u Napajedel havaroval.

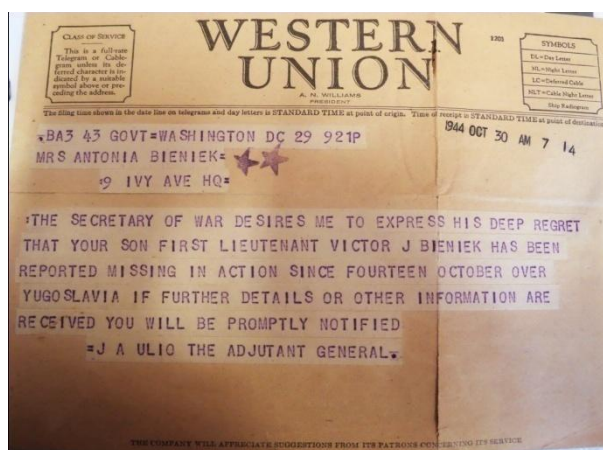

Obr. 41. Silueta bombardéru B-17G

Studium havárie zahrnovala i návštěva archivu města Napajedla, kde je dochována celá řada dokumentů, vztahující se k této události. Kromě výpovědi svědků jsem zde našla dopisy a pohledy rodině, korespondenci nadřízených letců s jejich rodinami po zatčení gestapem, fotografie, záznamy ze soudu s obžalovanými z vraždy dvou letců, výstřižky z novin, dokumenty o leteckých zkouškách a mnoho dalších.

Obr. 42. Pohled pilota V. Bienieka z výcviku jeho matce

Obr. 43. Dopis matce V. Bienieka o pohřešování

Tyto velmi zajímavé dokumenty mě dovedly k myšlence, že nejsem určitě jediná, koho by zajímaly, a proto jsem chtěla nějakým způsobem propojit zpřístupnění dokumentů s návrhem pomníku. Myslím si, že veškeré historické dokumenty a dobové fotografie jsou velmi zajímavým materiálem a je škoda, že nejsou volně přístupné resp. jsou přístupné na požádání přímo v muzeu města Napajedla, ale kdyby byly dokumenty přístupné snadněji, mohlo by to být pro velké množství nadšenců zajímavé.

Při rozhodování jak zajistit přístupnost dokumentů, propojit informace s objektem pomníku a docílit toho, aby se o tom turisté dozvěděli, mě inspirovala možnost umístění QR kódu. Tento kód je využíván pro různé účely stále častěji a při studiu jeho možností

jsem se dozvěděla o tzv. hi tech tombstones (viz Kapitola 4.6.1 *Hi-tech náhrobky*), které mě inspirovaly k umístění QR kódu i na mnou navrhovaný pomník. Tímto by se zajistila přístupnost celých výpověďočitých svědků, dokumentů a fotografií vztahujících se k události turistům a zájemcům o historii. Šlo by o vytvoření QR kódu s odkazem na nové webové stránky věnované pouze události z roku 1944 nebo by to mohl být odkaz na město Napajedla s podsložkou archivu a všech dostupných dokumentů. Na samotný pomník by pak stačilo umístit QR kód a informace by byly volně přístupné.

Obr. 44. QR kód s odkazem

na beta verzi webové stránky

Dalším důvodem, proč jsem chtěla zpřístupnit veřejnosti dokumenty z archivu, byl ten, že na pomníku tak mohou být uvedeny pouze základní informace. Myslím si, že většinu turistů dlouhé texty odrazují od čtení, přičemž by si text rádi přečetli později, až budou mít více času a ne přímo na výletě. QR kód na pomníku by tento požadavek splňoval. Stačí jej totiž načíst a po získání webové adresy již nezáleží na tom, kdy si ji prostudují nebo opětovně načtu.

Data, která by měla být uvedena na pomníku, mají být pouze informativní s tím, že zbytek si každý vyhledá pomocí kódu. Měly by to být datum události (14. 10. 1944), jména letců (Victor J. Bieniek, Herold A. Nefe, James W. Johnson, Arthur W. Sanders, Raymond W. Winters, William R. Lawrence, Dan R. Smith, Howard E. Ott, Edward O. Grant, Wesley W. Bangs) a GPS souřadnice přesného dopadení bombardéru (49°15'N, 17°54'E). GPS souřadnice uvádím z několika důvodů. Prvním je to, že po přečtení mnoha diskuzí fanoušků událostí z válek vím, že většina těchto lidí vyhledává přesná místa dané události.

Může to být pouze kvůli jejich vlastnímu pocitu a prožitkům, v čemž s nimi souhlasím. Myslím si, že najít přesné místo jakékoliv události je důležité kvůli samotnému pocitu, který můžu na tomto místě zažít. Pro mě osobně je to velmi zvláštní stát na místě významné historické události. Stejně tak, jak jsem se cítila při návštěvě Verdunu nebo místa, kde se odehrávala bitva u Waterloo. Ať člověk chce nebo ne, zažívá zde něco nepopsatelného. Vím, že mnou řešená událost může být někým pokládána za nesrovnatelnou s bitvou u Verdunu nebo Waterloo, ale já to tak necítím. Ano, v těchto bitvách zemřelo podstatně více vojáků než při havárii v Napajedlích, to však nic nemění na situaci. Pro mě je důležité znát místo události a určitě je to důležité i z historického hlediska. Dalším důvodem, proč jsem se rozhodla na pomník umístit GPS souřadnice havárie je to, že spousta nadšenců pátrá po celé České republice s detektory kovu a hledá součásti strojů nebo náboje na polích a v lesích. Tento fakt vím z vlastní zkušenosti. Téměř denně potkávám na polích poblíž Brna skupiny lidí s detektory a často opravdu nacházejí kovové pozůstatky z války. S tímto jsem se setkala i na poli u Napajedel, a proto jsem se rozhodla práci těmto nadšencům do jisté míry usnadnit. Toto jsou tedy hlavní a myslím si, že oprávněné důvody, proč na objektu souřadnice uvádět.

Obr. 45. Nalezené součástky bombardéru na poli u Napajedel

Při navrhování jsem se tedy snažila o dodržení hlavní myšlenky „otisku“ letadla a jednoduchosti ve sdělování informací. Velikost celého objektu by měla být přiměřená vzhledem k jeho umístění v lese. Má se tak jednat o určitou formu patníku, který turistovi připomíná, že se na daném místě něco odehrálo. Jeho měřítko má být úměrné velikosti člověka, stejně jako v příkladech havarovaných bombardérů v okolí Slavičína (viz Kapitola 2.1.1.2 *Pomníky k haváriím bombardérů B-17 v České republice*). I když se v žádném případě nesnažím snižovat důležitost této události, pro mě jsou všechny monumenty každé

války stejně důležité, přece jen nešlo o žádnou velkou bitvu, která by zasluhovala o mnoho rozsáhlejší monument.

Vzhledem k faktu, že bombardér havaroval na poli, což není příliš vhodné pro umístění pomníku, jsem se rozhodla jej situovat spíše do lesa, poblíž pomníku vytvořeného obyvatelem města Napajedla (viz *Obr. 23. Pomník v Prusinkách*). Toto umístění vyžaduje také značení pro turisty, které je v tuto chvíli ztvárněno autorem výše zmíněného pomníku a má podobu modrých hvězdiček v bílém kroužku, což je podle mých předpokladů, inspirováno znakem amerického letectva (viz *Obr. 25. Značení cesty k pomníku v Prusinkách*).

Při svém navrhování jsem se nesnažila nijak zastínit stávající pomníky ve městě, ale pouze doplnit chybějící informace a uctít památku celé události ze dne 14. října roku 1944.

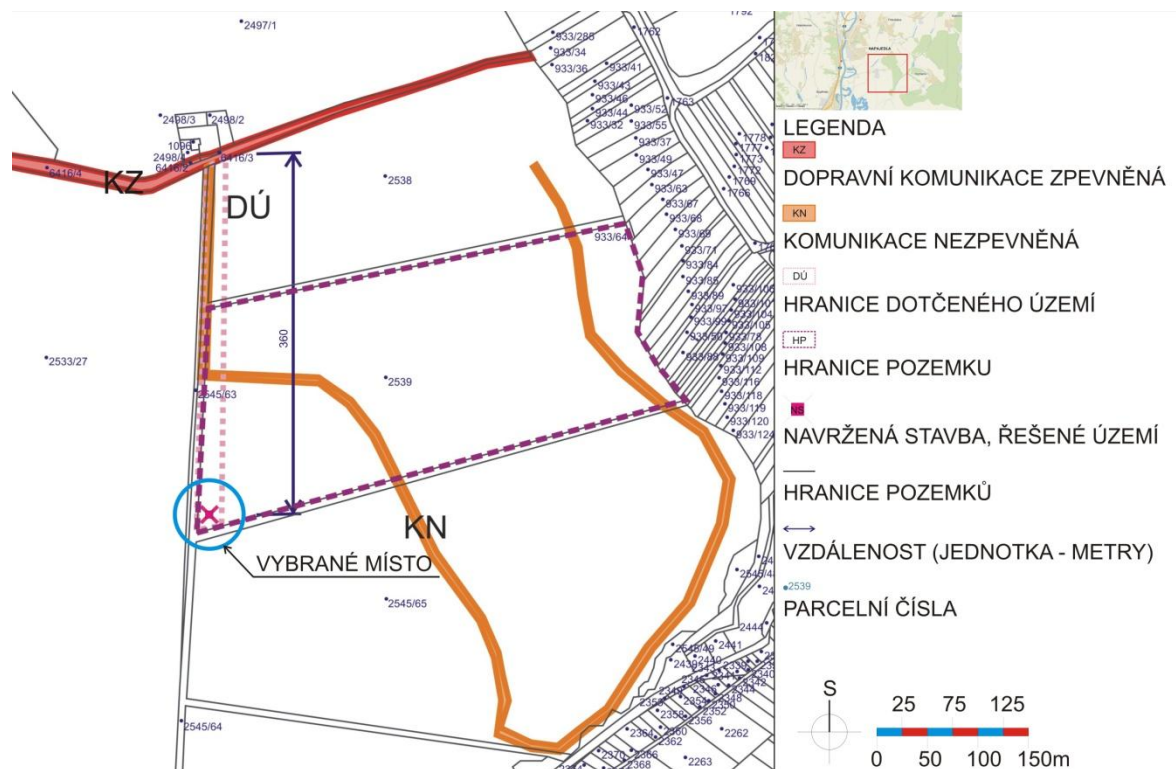
5.3 Údaje o území

Pro stavbu objektu byla vybrána parcela č. 2539 a jedná se o lesní pozemek určený k plnění funkcí lesa, patřící České republice. Právo hospodařit s majetkem státu mají Lesy České republiky. Přesné místo a souřadnice objektu budou upřesněny později. Měl by se nacházet na samém okraji parcely, avšak v dostatečné vzdálenosti od její hranice, aby do jednání o stavbě nemuseli být zapojeni vlastníci sousedních parcel. Místo pomníku se nachází cca 360m jižním směrem od hájenky (budova č. p. 988 podle katastru nemovitostí). Jedná se o nezpevněnou lesní cestu.

Údaje o ochraně území podle jiných právních předpisů tato dokumentace neřeší, stavba je v souladu s územně plánovací dokumentací města a v době zpracování dokumentace nebyly známy žádné výjimky a úlevová opatření na řešenou stavbu.

Vybrané umístění pomníku je v tuto chvíli přibližné, přesné souřadnice budou stanoveny při samotné realizaci.

Obr. 46. Mapa umístění objektu

5.4 Údaje o stavbě

Projektová dokumentace řeší umístění objektu za účelem uctění památky americkým letcům ve městě Napajedla (Prusinky). Jedná se o betonový objekt o rozměrech 1500/1500/1300 mm s betonovým základem, zasahujícím do hloubky 750 mm. Celková zastavěná plocha je 2,4 m².

Účelem této stavby je uctění památky letců, není určena k jiným činnostem nebo aktivitám a jedná se o stavbu trvalého charakteru. V době zpracování dokumentace nebyla známá žádná ochrana pozemku podle jiných právních předpisů. Doba výstavby se předpokládá v trvání cca jednoho měsíce od započetí stavby. Navržená stavba přepokládá běžný postup výstavby.

Níže uvádím celý postup méj práce.

6 PRŮBĚH NAVRHOVÁNÍ

Od počátku navrhování jsem se snažila držet krychle, jako základního tvaru. Do tohoto objektu jsem pak umísťovala siluetu – otisk bombardéru v různých velikostech a natočeních. Zpočátku jsem umísťovala otisk letadla kolmo do seříznuté krychle, natočený pod určitým úhlem. Ve všech případech jsem dodržovala přesný tvar bombardéru B-17G.

Obr. 47. Silueta bombardéru B-17G

První modely byly vyrobeny z plastelíny, později jsem přešla ke hmotě zvané Florex. Po vybrání určitých variant jsem začala s odléváním modýlků ze sádry.

Obr. 48. Pracovní model I. (florex)

Obr. 49. Pracovní model II. (plastelína)

Odlévání modelů ze sádry jsem dělala pomocí negativní formy letadla, kterou jsem umístila dospodu. Model se tak odléval svou základnou nahoru, tedy opačně než bude ve skutečnosti stát. Od prvních variant, které byly seříznuté, jsem se vrátila k úplnému tvaru krychle, kterou jsem později opustila a vrátila se zpět k seříznutí. Tato varianta seříznutí vrchní části s letadlem mě postupem času přivedla k myšlence naklonění krychle – zapuštění její přední spodní části do země, pod povrch.

Obr. 50. Negativní forma letadla (měřítko 1:25)

Obr. 51. Pracovní model III.

Obr. 52. Pracovní model IV.

Po stanovení přibližného tvaru celého objektu jsem se zaměřila na umístění otisku letadla v seříznuté ploše krychle. Prvním, mnou pevně stanoveným požadavkem, bylo natočení letounu, které se vztahuje opět k výpovědím svědků. V textech je uvedeno, že bombardér letěl směrem od letiště v Otrokovicích, což jsem se snažila znázornit i v natočení otisku letounu. Vzhledem k umístění objektu v lese proti poli, kde bombardér

havaroval, je přibližná poloha letiště v Otrokovicích po pravé straně objektu. Natočení otisku jsem tedy zvolila pod úhlem cca 45°, tedy tím směrem, kterým pravděpodobně klesalo letadlo z oblohy při letu od Otrokovic.

Další otázkou pak bylo umístění letounu na objektu. Zpočátku jsem se snažila umístit celý otisk na šikmou plochu objektu, ale později jsem začala otisk umísťovat spíše do pravého spodního rohu tak, že je stále nakloněno pod úhlem 45°, ale jedno z jeho křídel není dokončeno – zasahuje mimo objekt pomníku. Tato varianta byla zvolena jak z logického důvodu – neumísťovat letoun přímo na střed, tak z důvodu praktického, kdy by materiál na konci křídel otisku bombardéru mohl praskat v důsledku zamrznutí vody v otisku. V případě nedokončení křídla tak vzniká prostor, kterým může voda vytékat a v zimě nezamrzá.

Obr. 53. Negativní forma letadla (měřítko 1:5)

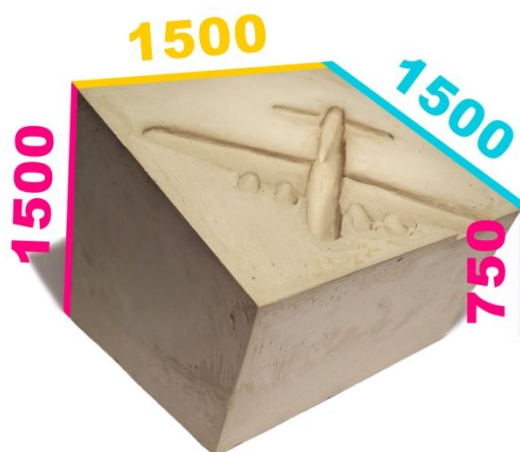
Po vyřešení problému s umístěním a velikostí letadla jsem přišla k myšlence znázornění každého z letců, kteří se účastnili havárie, pomocí siluety letadla. Myšlenka byla taková, že na celé šikmé ploše pomníku budou rozmístěny siluety letadel ve formacích, typických pro typ Boeing B-17G (viz Kapitola 2.1.1 *Bombardér Boeing B-17 Flying Fortress*) Po podrobném prostudování všech formací, ve kterých tyto bombardéry létaly, jsem přišla na to, že žádná formace neodpovídá počtu desíti letadel, které jsem ke svému účelu potřebovala já. Od tohoto nápadu jsem tedy ustoupila, protože jsem nechtěla, aby cokoliv z mého návrhu nebylo založeno na pravdivých informacích.

Obr. 54. Varianty umístění otisku letadla

Poté jsem se rozhodla zaměřit svou pozornost na upřesnění velikosti objektu, která byla do této chvíle pouze orientační. Po mnoha zkouškách a variantách jsem stanovila velikost krychle na délku hrany 1500 mm s tím, že bude částečně zapuštěna do země.

Chtěla jsem však zachovat to, aby bylo stále patrné, že se jedná o krychli, a proto je spodní okraj zadní stěny umístěn v úrovni terénu (zadní stěna má tak stále rozměry 1500/1500 mm). Zároveň jsem však stanovila, že výška spodní zešíkmené části krychle bude 750 mm nad zemí, čímž mi vzniklo naklonění objektu pod úhlem 66°.

Obr. 55. Schéma základních rozměrů krychle

Díky stanovení všech základních rozměrů a určení podoby otisku letadla jsem mohla vytvořit model 1:1 pro ujištění se o správně zvolených rozměrech. Při tvorbě tohoto modelu jsem se rozhodla vyzkoušet dvě výšky přední vrchní hrany a to 750 mm a 450 mm. U druhé varianty se měnilo samozřejmě i celé naklonění objektu. Sama na sobě jsem si tak vyzkoušela, jak bude celý objekt působit na návštěvníky, a rozhodla jsem se pro první variantu výšky přední vrchní hrany 750 mm. Tento model mně velmi pomohl si uvědomit spoustu drobných detailů, které bude potřeba řešit a utvrdil mě v rozhodnutí, že krychle bude mít délku hrany 1500 mm.

Obr. 56. Pracovní model V. (měřítko 1:1)

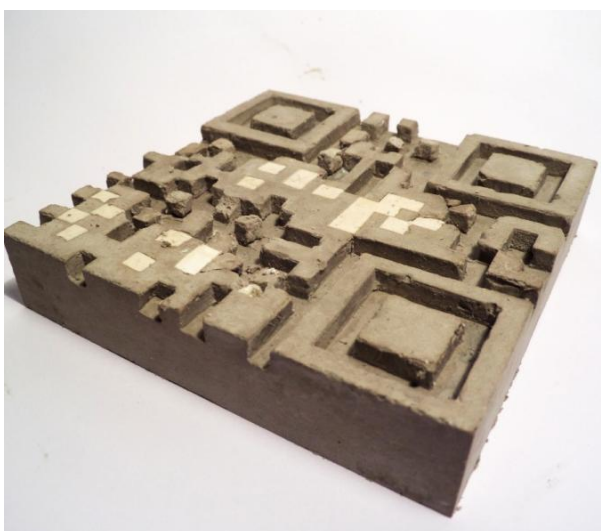
6.1 Umístění informací na pomníku

Po stanovení celkového vzhledu pomníku bylo načas začít s umístováním jednotlivých informací na objekt (datum, souřadnice havárie, QR kód, jména letců). Při studování vyrobeného modelu 1:1 jsem se zaměřila na velké plochy křidel otisku letadla, do kterých jsem se rozhodla umístit datum a souřadnice, každé na jedno křídlo. Mělo se jednat také o otisk písmen a číslic přímo do křidel letounu.

Obr. 57. QR kód a souřadnice na křidlech otisku bombardéru

QR kód měl být umístěn ve spodní části šikmé plochy a vyroben stejným způsobem jako datum a souřadnice – odlitím přímo do materiálu. Zde jsem však musela řešit problém, spočívající v nedostatečném kontrastu QR kódu. Nedostatečnou čitelnost kódu jsem si potvrdila při odlévání modelu QR kódu v měřítku 1:1 ze sádry.

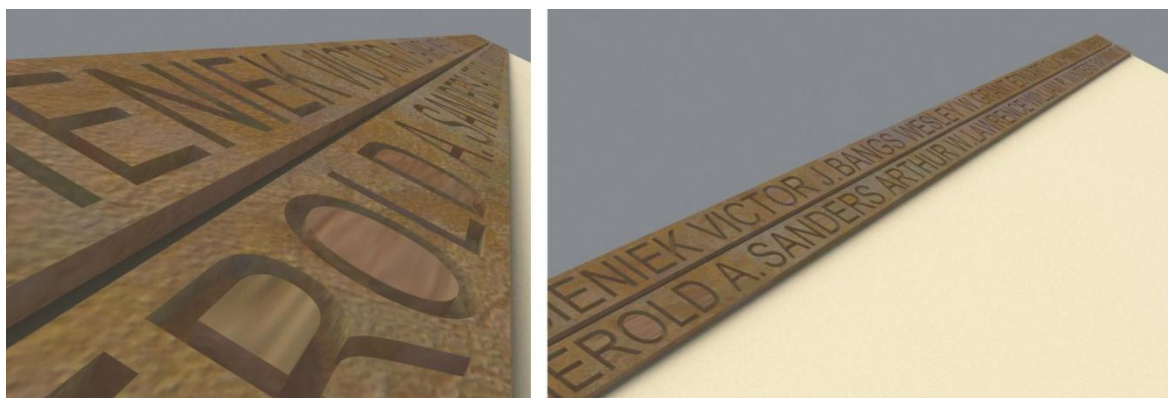
Obr. 58. Model QR kódu ze sádry (měřítko 1:1)

Z důvodu nečitelnosti jsem se rozhodla pro jinou variantu, která se opakovala i v případě jmen letců na pomníku. V tomto případě mi byly inspirací informační tabulky v zoologické zahradě v Brně. Jednalo by se o 5 mm tlustý plech bez povrchové úpravy, do kterého byl vyřezán text. Písmo bylo vysoké cca 40 mm, což odpovídalo měřítku mnou navrhovaného objektu. Rozhodla jsem se tedy o podobné řešení – kovové pásky o délce 1500 mm, ve kterých budou vyřezána jména všech letců a také QR kód, nyní již s dostatečným kontrastem. Pásky měly být dva, umístěné v horní části šikmé plochy pomníku, nad otiskem bombardéru. Tímto jsem ukončila první variantu návrhu pomníku v Napajedlích.

Obr. 59. Informační tabulka v zoo Brno

Obr. 60. Jména letců na kovových destičkách

Obr. 61. Pracovní model VI. s umístěním informací (sádra)

Obr. 62. Pracovní model VI. (sádra)

6.2 Konzultace s externím odborníkem (ak. soch. Zdeněk Šmíd)

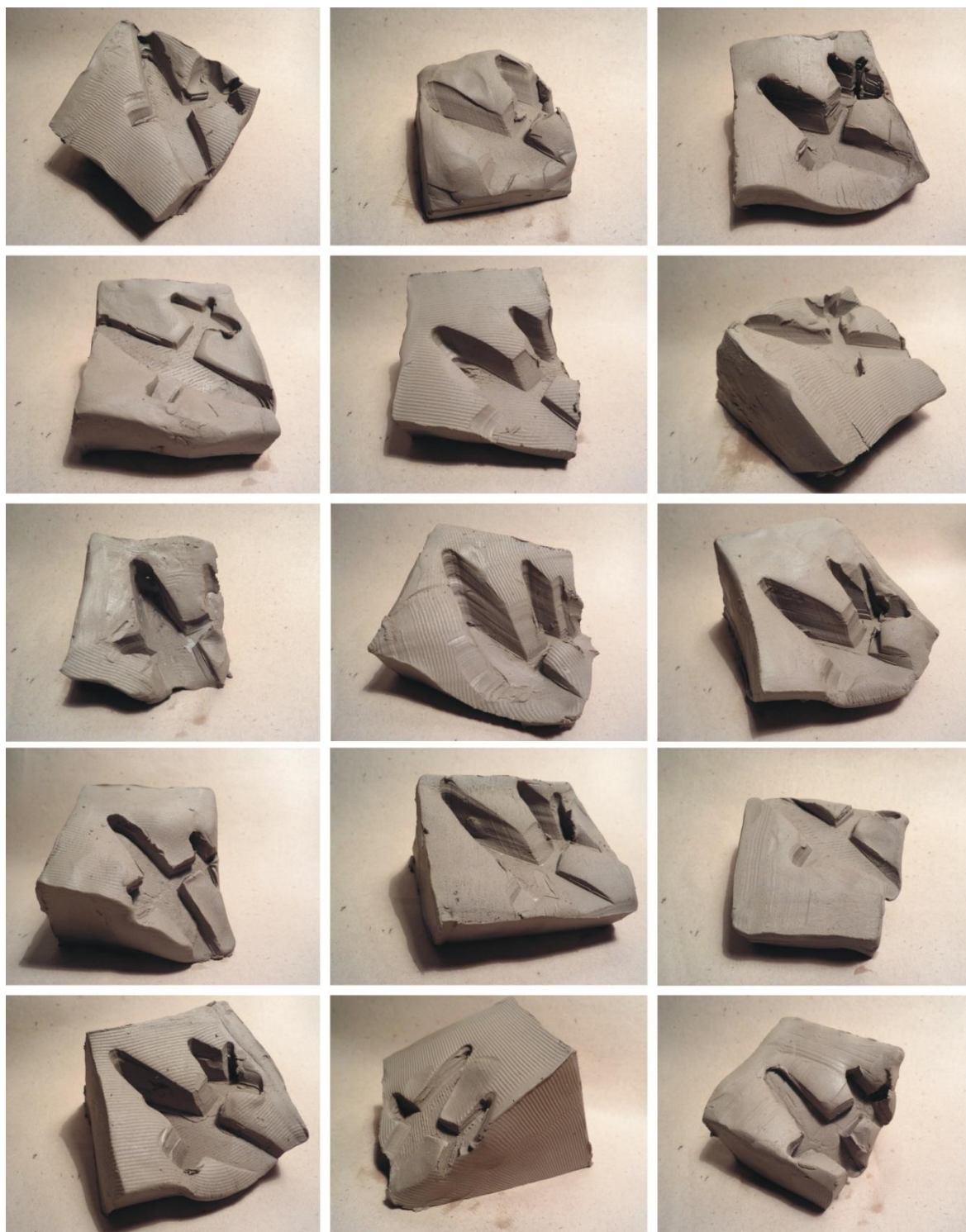
Při konzultacích s panem sochařem Zdeňkem Šmídem jsem mu představila celý můj projekt včetně myšlenek a postupu práce. Po prostudování všech modelů se mě ptal, proč jsou všechny varianty v podstatě jedнопohledové. Žádný z navrhovaných objektů nebyl zajímavý z jiné strany než z té přední se zešíkmenou plochou a otiskem letadla. Řekl mi, ať se pokusím objekt udělat zajímavější z více stran, aby návštěvník měl možnost vidět něco zajímavého už během příchodu k pomníku. V mém současném návrhu návštěvník při příchodu viděl pouze rovnou plochu – stěnu. Další otázka zněla, proč je celý objekt tak precizně vyroben a to včetně otisku letadla. Přesné hrany krychle, přesně otisknutý tvar letadla. Bylo mi tedy řečeno, abych se snažila tuto preciznost trochu rozbít, což by mohlo vést i k větší mnohopohledovosti objektu.

Tyto konzultace mně velmi pomohly dívat se na objekt jiným způsobem, než jak jsem na něj nahlížela do této chvíle. Je také pravda, že otisk samotného bombardéru by nikdy nemohl být takto dokonalý, jak jsem jej znázorňovala ve svém návrhu. Dalším důležitým poznatkem bylo, že absolutní pravidelnost pomníku ve tvaru krychle celému objektu škodí a spíše jej narušuje, než že by byla něčemu nápomocná. Rozhodla jsem se tedy k dalšímu navrhování, další fázi, kdy jsem zachovala hlavní myšlenku otisku letadla, ale tvarování samotného objektu, vycházejícího z krychle, jsem nechala částečně náhodě.

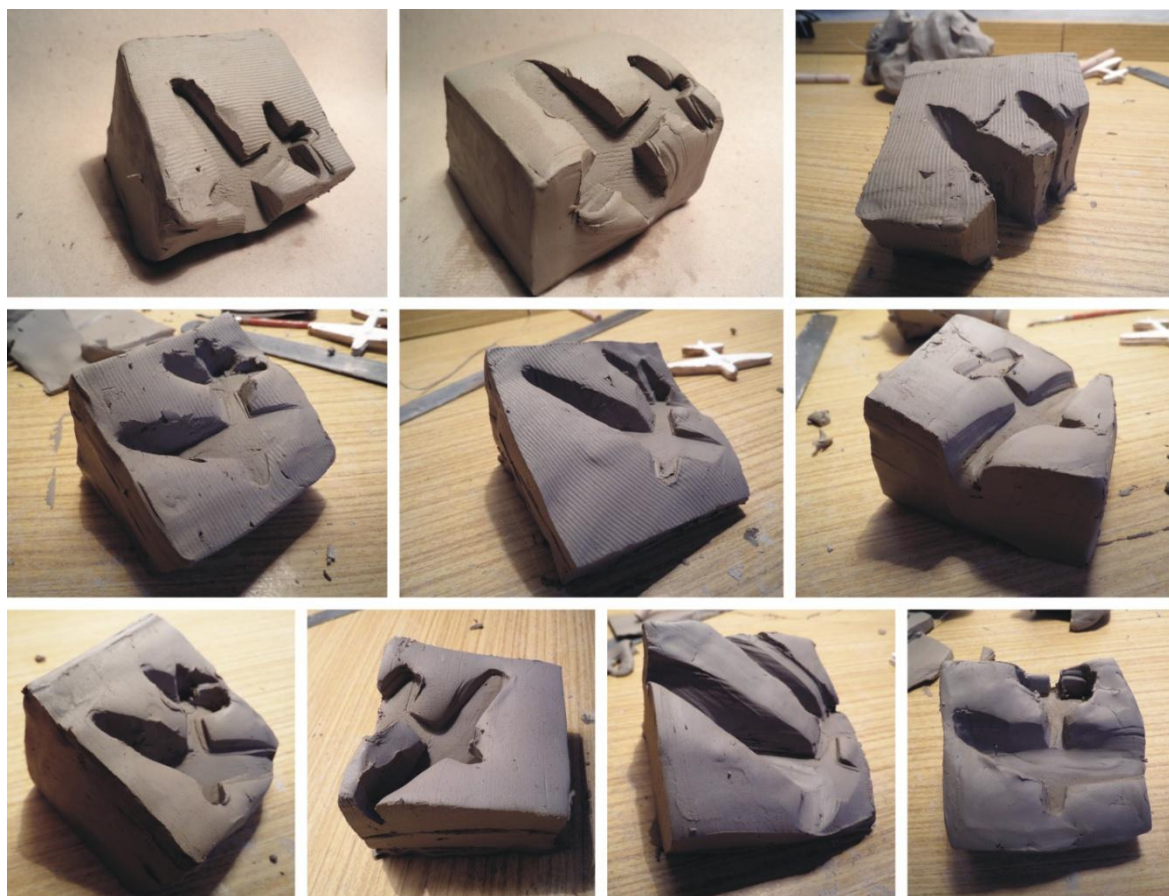
6.2.1 Pracovní modely

Mým dalším krokem bylo tedy opuštění sádry jako materiálu a jejího odlévání jako způsobu ztvárnění pracovních modelů. Po nákupu velkého množství keramické hlíny jsem si nařezala krychle o hraně 60 mm, což odpovídá měřítku 1:25. Poté jsem vyrobila siluetu bombardéru, kterou jsem se snažila co nejvíce zjednodušit, a proto šlo pouze o základní obrys bombardéru B-17G bez motorů a jakékoliv profilace trupu letounu.

Po vyhotovení těchto modýlků letadla jsem začala s jejich otiskáváním do předem připravených hliněných krychlí. Tímto způsobem vznikla celá řada různě tvarovaných modelů s otiskem letadla, zvlněnými stěnami právě po vtlačování letadýlek do materiálu. V této fázi jsem se rozhodla věnovat pozornost pouze samotnému tvarování objektu a informacím (jména, datum, GPS souřadnice atd.) jsem věnovala pozornost menší. Myslím si, že alespoň v některých případech se mi podařilo vytvořit vícepohledový objekt, jak mi bylo zadáno na předchozích konzultacích.

Obr. 63. Pracovní modely VIII. (keramická hlína)

Obr. 64. Pracovní modely VIII. (keramická hlína)

6.3 Konzultace s externím odborníkem (ak. soch. Jiří Kaifosz)

Na konzultace k ak. sochaři Jiřímu Kaifoszovi jsem si dovezla výběr z hliněných modelů. Po prostudování byl jeden z nich určen jako nejvhodnější pro pomník do města Napajedla.

Obr. 65. Vybraný model

Vedli jsme diskuzi o otisku letadla s vysvětlením, že čím méně bude na první pohled z otisku patrné, že se jedná o letadlo, tím bude celý objekt působit monumentálněji. Většina lidí má také ráda tajemství, kdy vše není odhaleno na první pohled, což by mohl otisk letadla splňovat. Je zde také možnost, že by lidé mohli letadlo chápat jako znázornění kříže, což je vhodné vzhledem k tomu, že se jedná o pomník. Při popisu toho, jak si představuji zobrazení informací na objektu, mi byl schválen nápad QR kódu. Umístění jmen letců by stejně jako datum a souřadnice mohlo být na křídlech otisku bombardéru, přičemž jména zastřelených letců by mohla být ztvárněna jiným způsobem než jména přeživších. Jména zemřelých by mohla být vtlačena – otisknuta do křídla letadla a jména těch, kteří přežili, by z křídla letadla naopak vystupovala. Tímto způsobem, odebráním materiálu, by bylo naznačeno, že i těmto dvěma letcům byl odebrán život.

Konzultace s panem sochařem Kaifoszem mně velmi pomohly v mém následném přemýšlení a upravování návrhu. Byla mi odhalena spousta souvislostí a možností, jak na objekt nahlížet, které by mě samotnou nenapadly. Myslím si, že tyto konzultace pro mě byly velmi přínosné a motivovaly mě k pokračování v práci.

6.3.1 Pracovní modely

Po předchozích konzultacích jsem se rozhodla upravovat pouze rozmístění informací a samotný objekt ponechat tak, jak mi jej pan sochař Kaifosz schválil.

Vytvořila jsem tedy varianty s vtlačeným a vytlačeným textem jmen letců, datem havárie a souřadnicemi GPS. QR kód jsem navrhla v co nejmenší podobě a umístila jej do pravého spodního rohu. Jako materiál, vhodný pro realizaci pomníku, jsem zvolila beton.

Obr. 66. Příklad vtlačeného a vytlačeného textu

6.4 Konzultace s externím odborníkem (Bronislav Sedlář)

Navržený pomník jsem dále konzultovala s panem Bronislavem Sedlářem, zaměstnancem firmy Cemex, oblastním technologem. Od těchto konzultací jsem očekávala možné varianty výrobního postupu celého pomníku, kterých se mi také dostalo. Podle pana Sedláře by nejjednodušším způsobem, jak celý pomník odlít, baly realizace přímo na místě, v lese. Celý postup by pak spočíval v odlití betonového základu do hloubky 600 mm s devíti roxorovými tyčemi. Na tento základ by se po jeho vytvrnutí zkonstruovalo bednění s předem vytvarovanými stěnami podle mého modelu. Zhruba 50mm pod povrchem přední a zadní stěny by byly umístěny kari sítě. Po vylití formy betonem by se do vrchní části umístilo letadlo, které by vytvořilo požadovaný otisk. Model letadla by mohl být vytvořen ze dřeva a samozřejmě kónického tvaru, aby šel po vytvrnutí z betonu vytáhnout. Letadlo by bylo připevněno na desce, s otvory pro přichycení k bednění. Celý objekt by po vylití musel být připojen na přístroj, který by vibroval (po dobu cca 15 minut), což by mělo zabránit nechtěným bublinkám v materiálu a nedokonalému odlití betonu. Po úplném vytvrnutí by se bednění mohlo odstranit a tvar zešikmené plochy pomníku s otiskem letadla by mohl být podle požadavků vystěrkován a upraven cidlinou. Stopy po bednění jsou podle mého názoru přijatelné až žádoucí. Na základě jednoduššího způsobu odlévání objektů mně pan Sedlář doporučil, aby tři ze čtyř obvodových stěn byly rovné. S touto variantou jsem souhlasila, protože tyto tři stěny jsou i v mém modelu téměř rovné a na celkovém vzhledu se tím nic nezmění.

Na dotaz ohledně odlévání textu mi bylo řečeno, že tato varianta je teoreticky možná, avšak je téměř nulová šance, že se odlití podaří na první pokus, což je mým hlavním požadavkem. Ztvárnění textu jsem se tedy z praktických důvodů rozhodla změnit.

Celkově pro mě tyto konzultace byly přínosné, protože jsem měla možnost nahlédnout na problematiku z druhé, technologické strany. Zjistila jsem, že ne všechno, co se mi jeví jako dobrý nápad, je realizovatelné resp. realizovatelné při mých požadavcích na co nejmenší náklady, jednoduchost výroby a hlavně výroby na první pokus.

Dále tedy uvádím konečnou verzi navrhovaného objektu, vč. materiálového, konstrukčního a technického řešení.

7 TECHNICKÁ ZPRÁVA

Finální verze navrhovaného objektu je výsledkem poznatků z konzultací s externími odborníky a vedoucím mojí diplomové práce. Snažila jsem se o to, aby se návrh po každých konzultacích posunul o něco blíže k reálnému řešení, zvláště pak po konzultacích s technologem z firmy Cemex. V tomto případě je totiž realizovatelnost projektu jedním z nejdůležitějších požadavků.

V následujících kapitolách se tak zabývám celkovým vzhledem pomníku, konstrukčním a technickým řešením až do fáze možné realizace.

7.1 Výběr materiálu

Pro realizaci pomníku jsem si jako materiál vybrala beton a to jak z důvodů finančních, tak z důvodu poměrně snadné vyrobitelnosti. V počátcích svého navrhování jsem uvažovala o objektu vyrobeném/vytesaném z kamene. Tato možnost by však byla velmi nákladná už samotným pořízením materiálu, honorářem sochaře nepočítaje. Dalším důvodem, proč jsem si pro výrobu vybrala beton, je možnost výroby pomníku na místě jeho instalace, tedy v lese. Objekt z kamene by sice bylo možné dopravit na místo určení, obnášelo by to však o mnoho více problémů než odlití betonového objektu.

Při výrobě sádrových odlitků jsem se přesvědčila, že tato varianta je možná, což mi ostatně potvrdil i pan Sedlář. K výrobě by tak měl být použit architektonický beton a na výsledném objektu ponechány otisky bednění.

7.1.1 Příklady betonových objektů

7.1.1.1 Betonové plastiky na Barrandovském mostě

Na předmostích tohoto mostu se nacházejí plastiky od známého českého sochaře Josefa Klimeše. Objekty byly vytvořeny z litého betonu v roce 1989. Na levém břehu řeky je umístěna plastika zvaná Hroší lázeň nebo také Krmítko pro slony. Na pravém břehu řeky se pak nachází plastika s názvem Rovnováha, občas přezdívaná Červ dobyvatel. Tato 7x8 metrů rozměrná plastika je vyrobena z litého betonu a její sokl je zapuštěn do břehu Vltavy. Samotný tvar plastiky byl inspirován geologickým řezem vltavského koryta. Plastiky bývají často odsuzovány vzhledem k době, ve které byly vytvořeny. [54] [55]

Tyto příklady zde uvádím převážně z toho důvodu, že jsou vyrobeny z litého betonu, který bych chtěla použít i ve své práci. Význam těchto plastik a jejich podobu však

sama příliš nechápu a není mi blízká. Není mi jasné, proč se autor rozhodl právě pro tuto formu a toto měřítko. Podle mého názoru jsou tyto plastiky vhodné na daném místě, protože doplňují vzhled Barrandovského mostu, ale jejich tvary jsou pro mě nepochopitelné. Pravděpodobně je to však neznalost detailů daných objektů.

Obr. 67. Plastika Hroší lázeň

Obr. 68. Plastika Červ dobyvatel

7.1.1.2 Plastika Úzká plavidla

Plastika od německého neoexpresionistického sochaře Anselma Kiefera je vyrobena z litého betonu. Téměř 25 metrů dlouhá zvlněná plastika, ze které vyčnívají kovové výztuže, se nazývá „Étroits sont les Vaisseaux“, což lze volně přeložit jako „Úzká plavidla“, byla vytvořena v roce 2002. [56]

Práce tohoto autora se často zabývají tématem, jak válka pustoší vše kolem sebe. Ve svých plastikách se snaží vyjádřit odkaz hrůz a pocitů ztráty těch, kteří válku zažili. Často se svými tématy dotýká společenských tabu z období války a politiky Třetí říše. [57]

Tohoto autora jsem si při studiu materiálů k mojí diplomové práci velmi oblíbila a to hlavně z důvodu, že se zabývá tématy a problémy války. Jeho objekty jsou pro mě velmi zajímavé a působí na mě dojmem, který měli pravděpodobně lidé během války – úzkost, strach, nejistota. Další plastika, která je pro mě velmi významná, je letoun vyrobený z olověných plátů od stejného autora.

Obr. 69. Plastika Úzká plavidla

7.1.1.3 Betonová věž v Barceloně

Sochař Sol LeWitt se celý svůj život zabýval studiem jednoduchých forem, krychlemi a vrstvením. Často tvořil z betonových krychlí, které sloužily jako stavební materiál pro tvorbu věží. Jedna z věží se nachází v Barceloně ve Španělsku, byla postavena v roce 2003 a je určena k uctění celosvětové památky obětem terorismu. Celkově se po světě nachází devět věží od tohoto autora, každá jedinečná svým uskupením jednotlivých betonových krychlí. [58] [59]

Obr. 70. Betonová věž v Barceloně

7.2 Umístění informací na pomníku

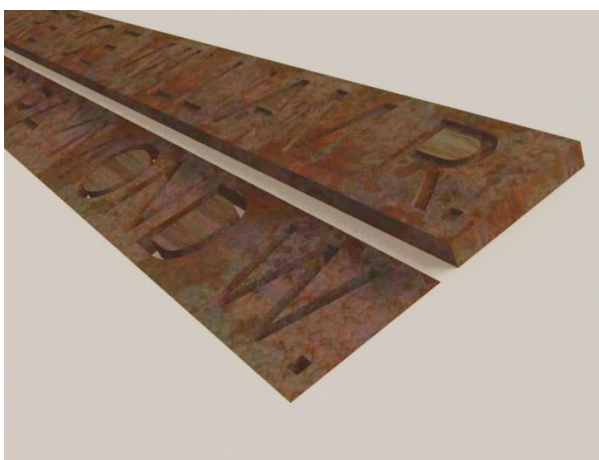
Po konzultacích s panem Sedlářem se varianta otisků textu a QR kódu přímo do betonu ukázala jako obtížně realizovatelná vzhledem k limitům, které jsou v tuto chvíli stanoveny pro výrobu celého objektu (odlítí na první pokus). Po několika zkouškách by tato varianta byla asi také možná, a proto jsem se rozhodla, že ji budu považovat za druhou variantu. Jako dostupnější verzi jsem zvolila umístění destiček s gravírovaným textem. Jednalo by se o podobný princip, který je uveden v kapitole *6.1 Umístění informací na pomníku*. Materiál pro výrobu destiček může být různý – bronz, kevlar, nerez nebo pouze plastový odlitek, který zde uvádím z praktických důvodů, kdy by plastové destičky neměl potřebu nikdo krást a tím ničit pomník, na rozdíl od destiček bronzových. U plastové varianty lze použít nástřik, imitující jakýkoliv kov. Pro finální podobu pomníku jsem vybrala plastové destičky s nástřikem imitujícím kov.

Zpracování textů na objektu je tedy jiné než odlitky přímo do betonu, ale snažila jsem se zachovat myšlenku rozlišování jmen zastřelených a přeživších letců. Zastřelení letci by v tomto případě měli jména vyřezána přes celou hloubku materiálu, zatímco jména přeživších by byla do destiček pouze gravírována.

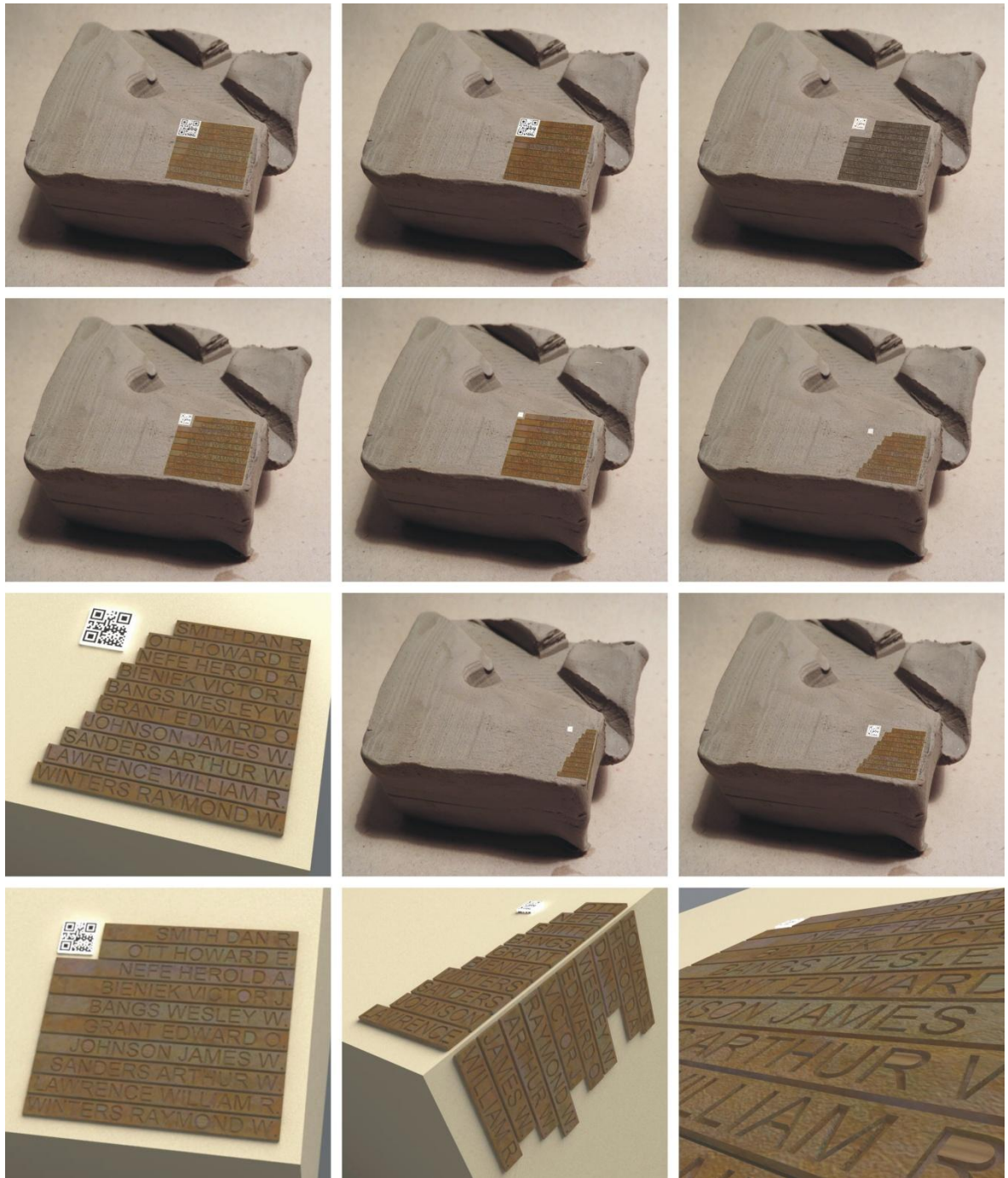
Obr. 71. Příklady hloubky textu

Přípevnění destiček na pomník by se řešilo lepením. Druh lepidla by byl vybrán s ohledem na zvolený materiál destiček, které by se lepily přímo na betonový pomník, takže by přesahovaly povrch pomníku o svou tloušťku. Druhou možností je vyfrézování drážek do betonového objektu, do kterých by se destičky vsadily a byly by tak zarovnané s povrchem betonu. Obě tyto varianty samozřejmě také platí pro destičku s QR kódem, která by byla vyrobena z plastu. Pro svou finální verzi jsem vybrala variantu se zapuštěnými destičkami.

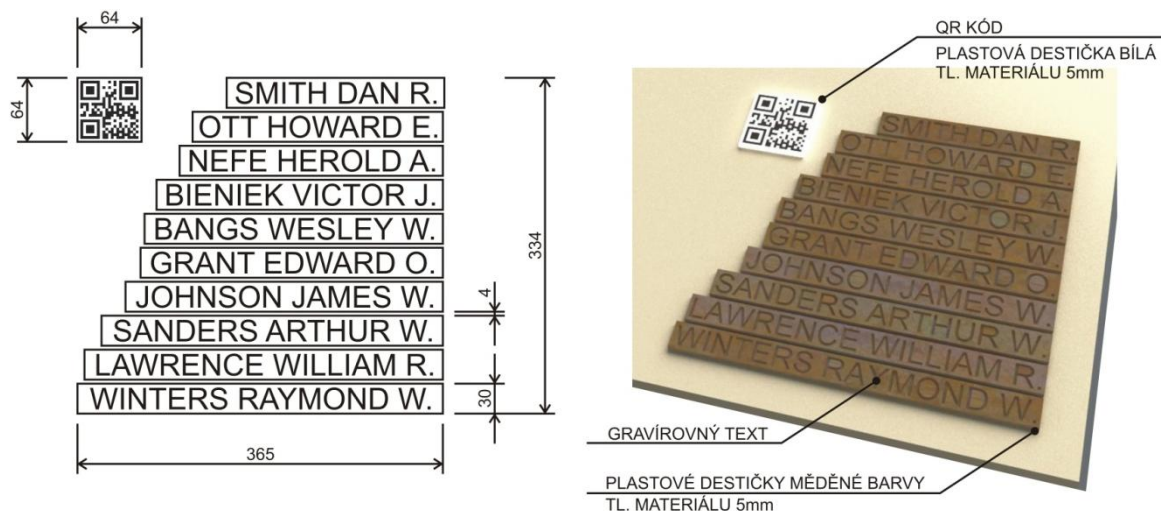

Obr. 72. Varianty lepení destiček

Na následujících obrázcích jsou uvedeny varianty možného umístění destiček a QR kódu na pomníku, přičemž jejich seskupení je inspirováno vlajkou Spojených států amerických, kdy pole s QR kódem nahrazuje modré pole s hvězdami na vlajce a jednotlivé destičky se jmény symbolizují pruhy této vlajky. Jde však pouze o určitý druh inspirace a pojetí umístění informací.

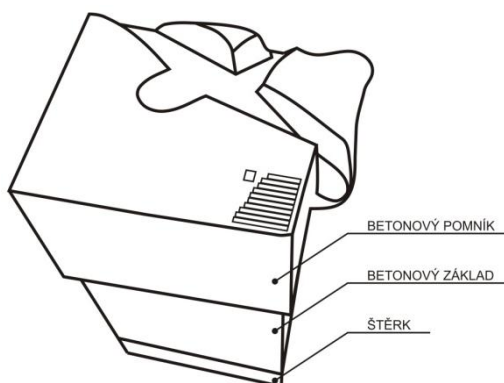
Obr. 73. Příklady rozmístění informací

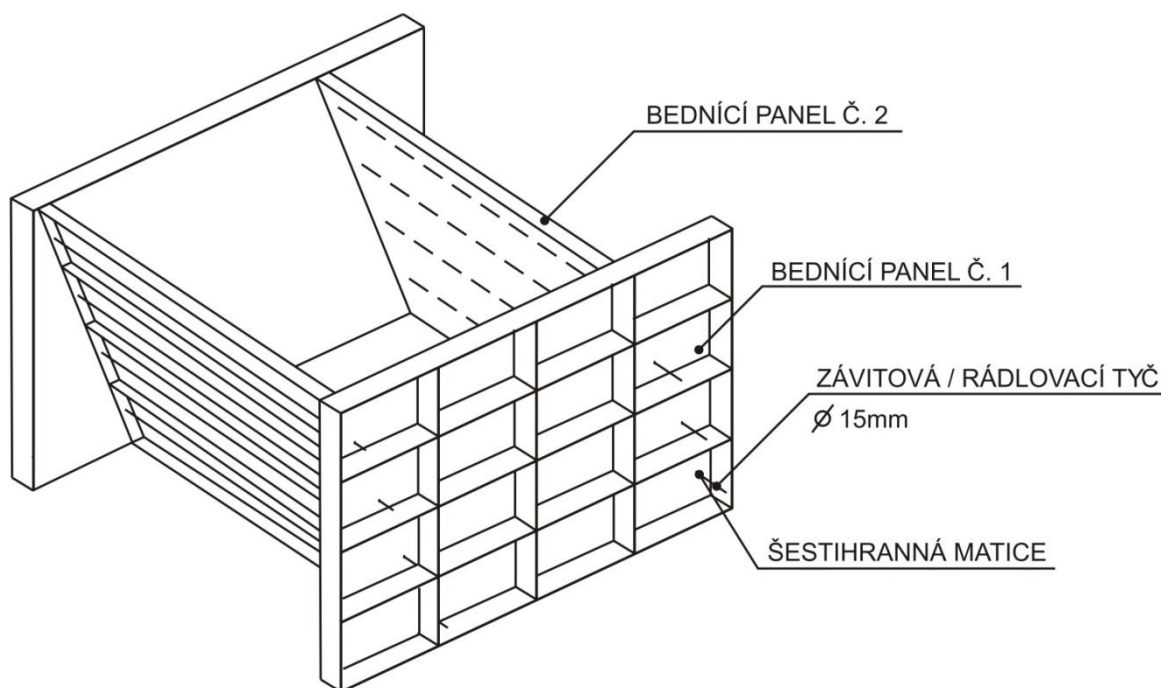
Obr. 74. Rozměry finální verze informačních destiček

7.3 Postup výroby

Po vytyčení přesného místa, kde se bude provádět stavba pomníku, by měla být vyhloubena jáma pro jeho základ. Tato jáma musí být 750 mm hluboká (150 mm štěrk a 600 mm betonový základ), její rozměry by měly být 1560/1300/750 mm. Poté se do připravené jámy umístí 150 mm štěrku a na něj bednění, do kterého se odlije betonový základ. V tomto základu bude rozmístěno devět roxorových tyčí (300 mm / průměr 20 mm). Po vytvrdnutí základu se zkonstruuje bednění pro samotný pomník. Obvodové stěny bednění budou nastaveny na daný rozměr pomníku až na jednu stěnu, která má být nepravidelně tvarována díky vtlačování modelu letadla. Na této straně bude bednění tedy větší a umístí se zde vytvořený negativ požadovaného zvlnění stěny. Bednicí panely k sobě budou připevněny rádlovacími tyčemi (závitové tyče).

Obr. 75. Základní schéma pomníku se základem

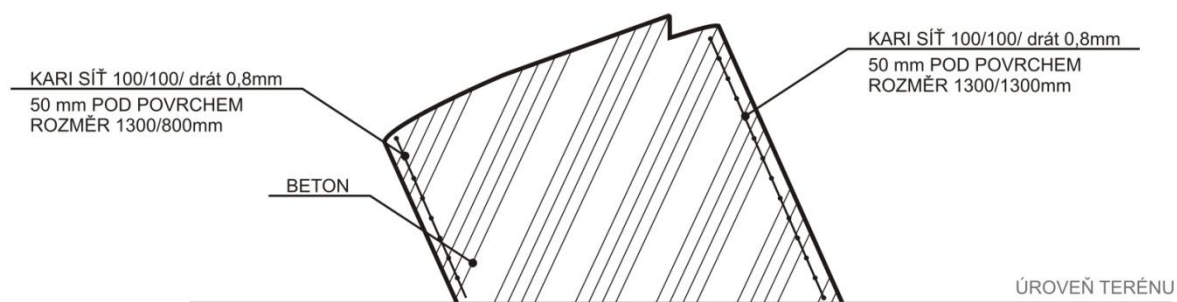

Obr. 76. Model bednění

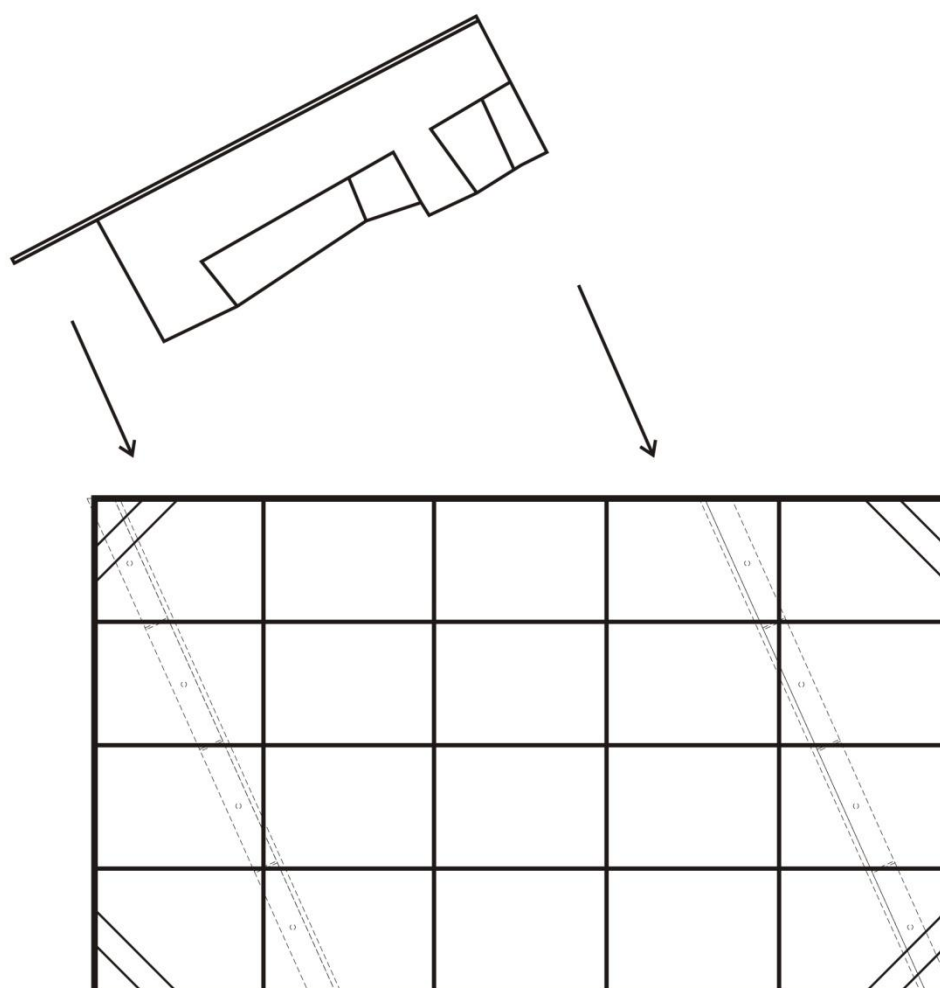
Po přichystání bednění pro pomník následuje fáze odlévání betonu, kdy se 50 mm pod povrch zešikmených stěn pomníku umístí kari síť (100/100/drát 8 mm, rozměr 1300/1300 mm) pro lepší soudržnost materiálu.

Jakmile beton na povrchu částečně zatuhne, stane se tvárnějším a v tuto chvíli se do bednění umístí deska s kónickým modelem letadla tak, aby se otisklo do betonu a zároveň tvořilo zešikmenou plochu. Deska s letadlem se musí připevnit k bednění stěn objektu, aby nebyla vytlačena betonem. Poté následuje cca 15 minut vibrování pomocí vibračních přístrojů, které zajistí dokonalé odlití betonu do všech částí a pomůže odstranění bublinek v materiálu. Je důležité, aby i samotný model letadla vibroval, protože v těchto místech je největší pravděpodobnost tvorby bublinek. V určité fázi tuhnutí objektu, kdy je beton stále tvárný, ale již není tekutý, se může deska s modelem letounu odstranit a celá zešikmená plocha může být upravena cidlinou do požadovaného tvaru. V tuto chvíli nastává fáze tuhnutí celého objektu, které trvá cca 21 dní. Po úplném vytvrdnutí betonu se do objektu vyfrézují drážky pro umístění destiček s textem, QR kódem a poté se celý povrch objektu vystěrkuje, čímž se zapraví případné nedokonalosti. Následně se do předem připravených otvorů přilepí destičky s textem a QR kódem. Tento postup vznikl na základě konzultací s technologem. Detailní výkresy jsou přiloženy ve výkresové dokumentaci.

ŘEZA - A

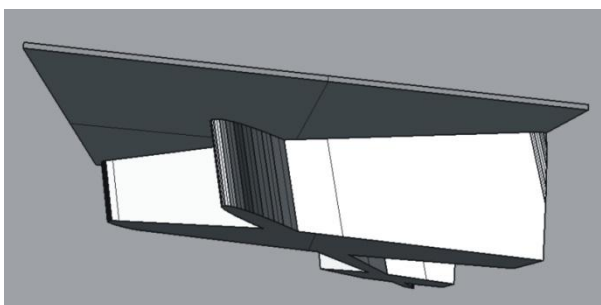

Obr. 77. Řez objektem, znázornění kari sítě

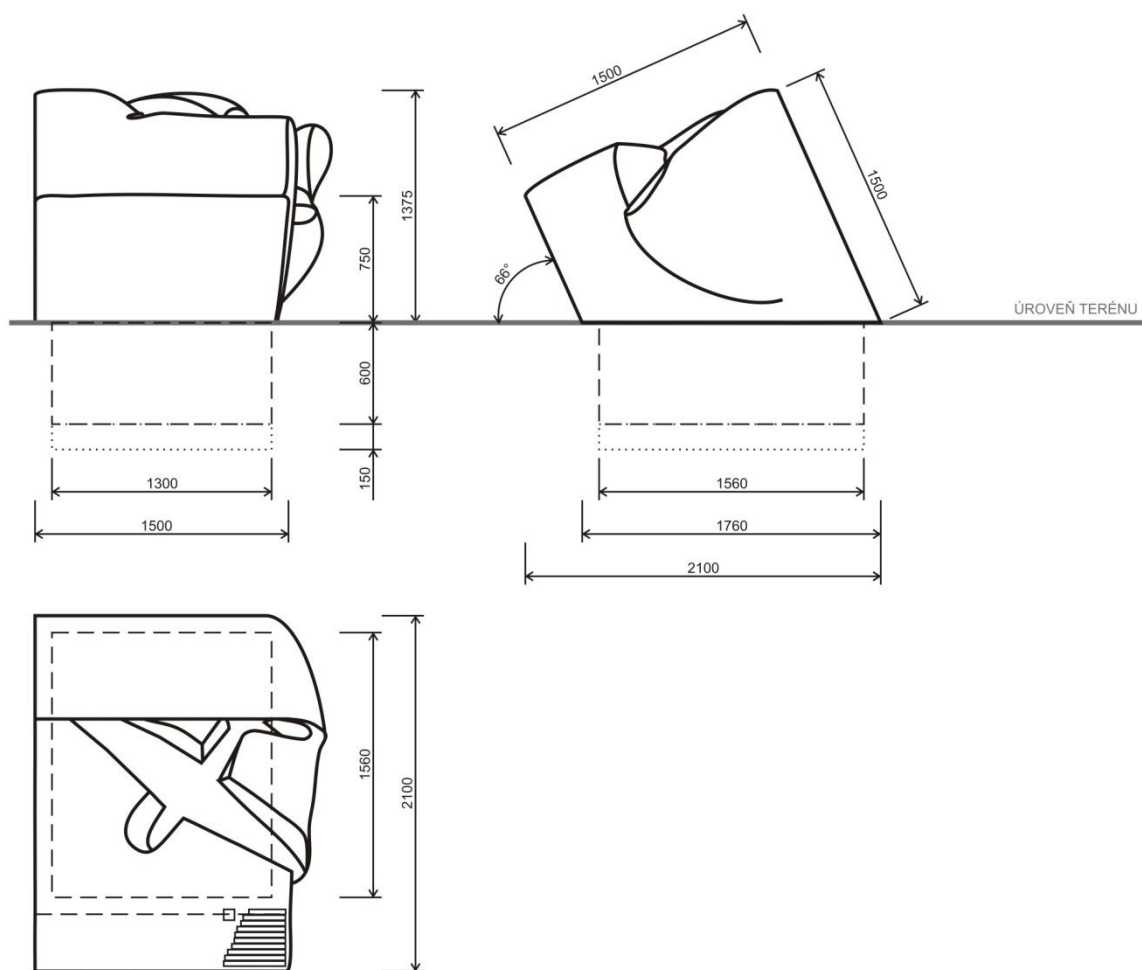

Obr. 78. Schéma umístění desky s modelem letadla

Obr. 79. Deska s modelem letadla

Obr. 80. Základní rozměry pomníku

Výše je uvedeno konstrukční, materiálové a technické řešení realizace celého pomníku. Na následujících obrázcích je uvedena výsledná podoba pomníku.

Obr. 81. Finální model I.

Obr. 82. Finální model II.

Obr. 83. Finální model III.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo vytvořit objekt, který by vhodným způsobem uctíval památku havárie amerického bombardéru během druhé světové války ve městě Napajedla. Jeho úkolem by nemělo být zastínění dvou již existujících pomníků určených zemřelým letcům, ale měl by tyto pomníky spíše doplňovat a upozorňovat budoucí generace na to, aby nikdy nezapomněli na události minulé a poučili se z nich.

Celému procesu navrhování předcházelo rozsáhlé studium pomníků a jejich zařazení do architektury, historie uctívání památky zemřelých, letectva Spojených států amerických a samozřejmě historických událostí druhé světové války a s tím spojených pomníků.

Musím říci, že toto studium pro mě bylo velmi přínosné, obzvláště pak pohled na válečné konflikty. Vždy jsem se zajímala o historii, ale teprve studium válečných událostí mě dostalo do tzv. centra dění, kdy jsem při pročítání výpovědí mohla alespoň částečně prožít to, co lidé žijící v daném období. Po roce podrobného studia jsem tedy více než kdy jindy přesvědčená o tom, že válečné příběhy a jména vojáků by neměla být nikdy zapomenuta. Každý by se měl snažit o vyslechnutí těch, kteří tuto dobu zažili, protože s námi nebudou navždy a potom již bude pozdě na získávání informací od očitých svědků. Tyto příběhy jsou nenahraditelné. Doufám, že svojí prací dokážu alespoň někoho přimět ke studiu a pátrání po událostech, které byly plné emocí a nikdy by neměly být zapomenuty.

Ve své práci jsem se snažila citlivě ztvárnit havárii ze dne 14. října roku 1944, aby měl každý z nás možnost toto místo navštívit a uctít památku amerických letců. Myslím si, že by mnou navržený objekt mohl sloužit i jako určitý druh výzvy pro studium historických událostí, což je pro mě v tuto chvíli prioritou. Aby lidé nezapomněli.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [3] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura, svědectví dob: Přehled vývoje stavitelství a architektury*. Praha: SNTL-Nakladatelství technické literatury, 1974.
- [2] SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura, svědectví dob: Přehled vývoje stavitelství a architektury*. Praha: SNTL-Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 9 – 10.
- [3] UNGERSOVÁ, Liselotte. *O architektech: Životy, díla, teorie*. Praha: Slovart, 2004. ISBN 80-7209-583-8.
- [4] STIFTUNG-DENKMAL.DE [online]. [cit. 2014-03-22]. Dostupný z WWW:
<<http://www.stiftung-denkmal.de/en/memorials/the-memorial-to-the-murdered-jews-of-europe/field-of-stelae/peter-eisenman.html>>
- [5] VITRUVIUS, Marcus Pollio. *Deset knih o architektuře*. Praha: Orbis, 1953.
- [6] ARTSLEXIKON.CZ [online]. [cit. 2014-03-22]. Dostupný z WWW:
<http://artslexikon.cz/index.php/Památka_sakrální>
- [7] ARTSLEXIKON.CZ [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupný z WWW:
<http://artslexikon.cz/index.php/Památka_funerální>
- [8] IENCYKLOPEDIE.CZ [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupný z WWW:
<<http://www.iencyklopedie.cz/smrt/>>
- [9] PIJOAN, José. *Dějiny umění I*. Praha: Odeon, 1977, s. 37. ISBN 01-520-77.
- [10] PIJOAN, José. *Dějiny umění I*. Praha: Odeon, 1977. ISBN 01-520-77.
- [11] GOMBRICH, Ernst Hans. *Příběh umění*. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-0685-9.
- [12] SPQR.CZ [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupný z WWW:
<<http://spqr.cz/node/399>>
- [13] ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti I*. Argo, 2000. ISBN 80-7203-286-0.
- [14] IENCYKLOPEDIE.CZ [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupný z WWW:
<<http://www.iencyklopedie.cz/pohrbivani>>
- [15] ARTSLEXIKON.CZ [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupný z WWW:
<http://artslexikon.cz/index.php/Památka_sepulkrální>
- [16] MRÁZ, Bohumír a Raoul TROJAN. *Malý slovník výtvarného umění*. Fortuna, 1996. ISBN 80-7168-329-9.

- [17] CS.WIKIPEDIA.ORG [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupný z WWW:
<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Pomník>>
- [18] WW1CEMETERIES.COM [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupný z WWW:
<<http://ww1cemeteries.com/>>
- [19] WARMEMORIALS.ORG [online]. [cit. 2014-03-29]. Dostupný z WWW:
<<http://www.warmemorials.org/uploads/publications/53.pdf>>
- [20] NÁLEVKA, Vladimír. *Druhá světová válka*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-390-3.
- [21] FRONTA.CZ [online]. [cit. 2014-03-29]. Dostupný z WWW:
<<http://www.fronta.cz/omyl/nazev-americkeho-letectva-v-dobe-druhe-svetove-valky>>
- [22] EN.WIKIPEDIA.ORG [online]. [cit. 2014-03-29]. Dostupný z WWW:
<http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Army_Air_Forces#Organization_and_equipment>
- [23] MOYES, Philip J. R. *Aerodata International: Boeing B-17 Flying Fortress*. England: Visual Art Press Limited, 1979. ISBN 0-905-469-550.
- [24] EN.WIKIPEDIA.ORG [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:
<http://en.wikipedia.org/wiki/Boeing_B-17_Flying_Fortress>
- [25] EN.WIKIPEDIA.ORG [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:
<http://en.wikipedia.org/wiki/Combat_box>
- [26] PEAKDISTRICTAIRCRASES.CO.UK [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:
<<http://www.peakdistrictaircrashes.co.uk/pages/wales/wales44-8639.htm>>
- [27] REMEMBERJD371.BE [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:
<<http://www.rememberjd371.be/berismenil.htm>>
- [28] 6THCORPSCOMBATENGINEERS.COM [online]. [cit. 2014-04-06]. Dostupný z WWW:
<<http://www.6thcorpscombatengineers.com/engforum/index.php?showtopic=6854>>

- [29] 91STBOMBGROUP.COM [online]. [cit. 2014-04-06]. Dostupný z WWW:
<<http://www.91stbombgroup.com/memorials/opijnen.html>>
- [30] TRAILWIKI.ORG [online]. [cit. 2014-04-06]. Dostupný z WWW:
<http://www.trailwiki.org/wiki/Crown_Point_B-17_Crash_Site-Old_Flowers_Trail_939>
- [31] BOJKOVSKO.INFOMORAVA.CZ [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:
<<http://www.bojkovsko.infomorava.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=129258>>
- [32] MESTO-SLAVICIN.CZ [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:
<<http://www.mesto-slavicin.cz/cs/informacni-centrum/turisticke-informace/pamatky-a-architektura/pamatnik-letecke-bitvy-nad-bilymi-karpaty-1944.html>>
- [33] GEOCACHING.COM [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:
<http://www.geocaching.com/geocache/GC23BKB_vyskovec-pamatnik-americkym-letcum?guid=a4cbcf58-00c6-435d-ad8f-ed15f6b7d7af>
- [34] VETS.CZ [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:
<<http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/858-krhov/>>
- [35] *Letecká bitva 29. srpna 1944: Bílé Karpaty*. Slavičín: Město Slavičín, 2004. 1 leták. Složený list
- [36] OBECSANOV.SWEB.CZ [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:
<<http://obecsanov.sweb.cz/bitva.htm>>
- [37] ARCHIV MĚSTA NAPAJEDLA
- [38] STIFTUNG-DENKMAL.DE [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:
<<http://www.stiftung-denkmal.de/en/memorials/the-memorial-to-the-murdered-jews-of-europe/field-of-stelae/peter-eisenman.html>>
- [39] ARCHINET.CZ [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:
<<http://www.archinet.cz/index.php?mode=article&art=19080&sec=10>>
- [40] ROYALPARKS.ORG.UK [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:
<<http://www.royalparks.org.uk/parks/green-park/green-park-attractions/canada-memorial>>
- [41] ROYALPARKS.ORG.UK [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:

- <<http://www.royalparks.org.uk/press/factsheets-on-the-royal-parks/monuments/monuments-in-green-park>>
- [42] EVROPSKY-ROZHLED.EU [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupný z WWW:
<<http://www.evropsky-rozhled.eu/odboj-bile-ruze-proti-nacistickemu-nemecku/>>
- [43] LIDEMESTA.CZ [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupný z WWW:
<<http://lidemesta.cz/archiv/cisla/8-2006-2/bila-ruze-odboj-studentu-za-treti-rise.html>>
- [44] ZIDOVSKELISTY.BLOG.CZ [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupný z WWW:
<<http://zidovskelisty.blog.cz/1401/v-tel-avivu-byl-postaven-pamatnik-obetem-soa-homosexualni-orientace>>
- [45] ZTIS.CZ [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupný z WWW:
<<http://www.ztis.cz/rubrika/izrael/clanek/izrael-zridi-v-tel-avivu-pomnik-homosexualnim-obet>>
- [46] POZARY.CZ [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupný z WWW:
<<http://www.pozary.cz/clanek/15370-uplynulo-11-let-od-brnenske-tragedie-hasici-uctili-pamatku-svych-kolegu/>>
- [47] BRNENSKY.DENIK.CZ [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupný z WWW:
<http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/do-nakupniho-centra-letmo-uz-umistili-pamatnik-dvou-hasicu-20130428.html>
- [48] PULSOSOCIAL.COM [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:
<<http://pulsosocial.com/en/2013/01/29/qr-codes-to-be-built-into-rio-de-janeiro-sidewalks-to-help-tourists-get-around/>>
- [49] MONUMENTS.COM [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:
<<http://www.monuments.com/living-headstones>>
- [50] ELECTRONICPRODUCTS.COM [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:
<http://www.electronicproducts.com/Computer_Systems/Standalone_Mobile/High-tech_tombstones_allow_deceased_to_live_forever_virtually.aspx>
- [51] M.QRMEMORIALS.COM [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:
<<http://m.qrmemorials.com/how-it-works>>
- [52] QR-KODY.CZ [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<<http://www.qr-kody.cz/qr-kod>>

[53] CS.M.WIKIPEDIA.ORG [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<http://cs.m.wikipedia.org/wiki/QR_kód>

[54] MLADAK.CZ [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<<http://www.mladak.cz/index.php?/performance/osviceni/>>

[55] M.CESKATELEVIZE.CZ [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<<http://m.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/248653-barrandovsky-most-jeden-ze-dvou-sikmych-mostu-pres-vltavu/>>

[56] ARTINAMERICAMAGAZINE.COM [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<<http://www.artinamericamagazine.com/news-features/news/new-anselm-kiefer-building-opens-at-mass-moca/>>

[57] NOWHERELIMITED.COM [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<<http://nowherelimited.com/anselm-kiefer-sculpture-and-paintings.html>>

[58] FARTICULATE.WORDPRESS.COM [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<<http://farticulate.wordpress.com/2011/02/07/7-february-2011-post-sol-le-witt-selected-works-interview/>>

[59] MOMAPS1.ORG [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<<http://momaps1.org/exhibitions/view/220>>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Apod. A podobně

Atd. A tak dále

Např. Například

Resp. Respektive

Zkr. Zkráceně

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obr. 1. Jeskyně Menga u Antequery.....17*
Zdroj: PIJOAN, José. *Dějiny umění 1*. Praha: Odeon, 1977, s.38. ISBN 01-520-77.
- Obr. 2. Džóserova pyramida v Sakkáře.....18*
Zdroj: PIJOAN, José. *Dějiny umění 1*. Praha: Odeon, 1977, s. 53. ISBN 01-520-77.
- Obr. 3. Kalixtovy katakomby v Římě.....19*
Zdroj: VATICAN.VA [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupný z WWW:
<http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_commissions/archeo/inglese/documents/rc_com_archeo_doc_20011010_catacroma_en.html>
- Obr. 4. Boeing B-17 Flying Fortress.....25*
Zdroj: DRENDEL, Lou. *Walk Around: B-17 Flying Fortress*. Texas: Squadron/Signal publications, 1998. ISBN 0-89747-397-3.
- Obr. 5. Příklady bojového vybavení B-17.....25*
Zdroj: MOYES, Philip J. R. *Aerodata International: Boeing B-17 Flying Fortress*. England: Visual Art Press Limited, 1979. ISBN 0-905-469-550.
- Obr. 6. Modely Boeing B-17 Flying Fortress.....25*
Zdroj: CS.WIKIPEDIA.ORG [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Boeing_B-17_Flying_Fortress>
- Obr. 7. Plaketa ve Walesu.....27*
Zdroj: EN.TRACESOFWAR.COM [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:
<<http://en.tracesofwar.com/article/8518/Plaque-B17G-Flying-Fortress.htm>>
- Obr. 8. Místo nárazu bombardéru ve Walesu.....27*
Zdroj: PEAKDISTRICTAIRCRASES.CO.UK [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:
<<http://www.peakdistrictaircrashes.co.uk/pages/wales/wales44-8639.htm>>
- Obr. 9. Pomník v Belgii.....28*
Zdroj: EN.TRACESOFWAR.COM [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:

<<http://en.tracesofwar.com/article/20537/Monument-B-17-The-Joker.htm>>

Obr. 10. Pomník v Nizozemí I.....29

Zdroj: EN.TRACESOFWAR.COM [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:

<<http://en.tracesofwar.com/article/5006/Memorial-B-17G-Midwoud.htm>>

Obr. 11. Pomník v Nizozemí II.....30

Zdroj: EN.TRACESOFWAR.COM [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:

<<http://en.tracesofwar.com/article/11286/Memorial-B17-Man-O-War.htm>>

Obr. 12. Pomník - vrak bombardéru v USA.....31

Zdroj: EN.TRACESOFWAR.COM [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:

<<http://en.tracesofwar.com/article/8524/Remains-B-17-Flying-Fortress-42-30891.htm>>

Obr. 13. Pomník ve Slavičíně.....33

Zdroj: MESTO-SLAVICIN.CZ [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:

<<http://www.mesto-slavicin.cz/galerie/obrazky/image.php?img=64913&x=800&y=600>>

Obr. 14. Pomník v Krhově.....34

Zdroj: SBIRANI.CZ [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:

<<http://www.sbirani.cz/viewtopic.php?f=84&t=2553>>

Obr. 15. Pomník ve Vyškovci.....35

Zdroj: COMMONS.WIKIMEDIA.ORG [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vyškovec_pomnik.JPG>

Obr. 16. Pomník v Šanově.....36

Zdroj: VETS.CZ [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:

<<http://www.vets.cz/vpm/7821-pomnik-vojakum-americke-armady/>>

Obr. 17. Pomník v Šanově „Letecké srdce“ 36

Zdroj: VETS.CZ [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW:

<<http://www.vets.cz/vpm/7821-pomnik-vojakum-americke-armady/>>

Obr. 18. Místo havárie bombardéru v Prusinkách.....39

Zdroj: LOSTAIRCRAFT.COM [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupný z WWW:

<<http://www.lostaircraft.com/database.php?lang=en&mode=viewentry&e=24450>>

Obr. 19. Havarovaný bombardér B-17G v Prusinkách.....40

Zdroj: Archiv města Napajedla

Obr. 20. Posádka bombardéru B-17G.....40

Zdroj: LOSTAIRCRAFT.COM [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupný z WWW:

<<http://www.lostaircraft.com/database.php?lang=en&mode=viewentry&e=24450>>

Obr. 21. Pilot bombardéru nadporučík Victor J. Bieniek.....40

Zdroj: Archiv města Napajedla

Obr. 22. Válečné ocenění pro pilota bombardéru.....41

Zdroj: Archiv města Napajedla

Obr. 23. Pomník v Prusinkách – detail.....51

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 24. Pomník v Prusinkách.....52

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 25. Značení cesty k pomníku v Prusinkách.....52

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 26. Pomník obětem druhé světové války.....53

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 27. Pomník zavražděným letcům.....53

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 28. Pole stél židovského památníku v Berlíně.....55

Zdroj: STIFTUNG-DENKMAL.DE [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:

<<http://www.stiftung-denkmal.de/en/press/press-material/pressefotos.html#c2731>>

Obr. 29. Interiér informačního centra 55

Zdroj: KARDORFF.DE [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:

<<http://www.kardorff.de/en/project/information-center-%E2%80%93-memorial-murdered-jews-europe>>

Obr. 30. Celkový pohled na památník.....56

Zdroj: ARCHITRAVEL.COM [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:

<<http://www.architravel.com/architravel/building/memorial-to-the-murdered-jews-of-europe/>>

Obr. 31. Kanadský pomník v Londýně.....57

Zdroj: ROYALPARKS.ORG.UK [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:

<<http://www.royalparks.org.uk/parks/green-park/green-park-attractions/canada-memorial>>

Obr. 32. Pomník skupiny Bílá růže v Mnichově.....58

Zdroj: JSPACE.COM [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:

<<http://www.jspace.com/news/articles/the-white-rose-german-resistance-to-nazism/13118>>

Obr. 33. Pomník homosexuálním obětem v Tel Avivu.....60

Zdroj: BBC.COM [online]. [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW:

<<http://www.bbc.com/news/world-europe-25687190>>

Obr. 34. Pomník hasičům v Brně.....61

Zdroj: ENCYKLOPEDIIE.BRNA.CZ [online]. [cit. 2014-04-22]. Dostupný z WWW:

<http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_objektu&load=1471>

Obr. 35. QR kód v Rio de Janeiro.....62

Zdroj: THEPOCHTIMES.COM [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<<http://www.theepochtimes.com/n2/world/rio-takes-tradition-high-tech-for-tourists-341114.html>>

Obr. 36. Náhrobní kámen s QR kódem.....63

Zdroj: THESUN.CO.UK [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<<http://www.thesun.co.uk/sol/homepage/news/4522185/Grave-stone-QR-codes-allow-people-to-connect-with-the-dead.html>>

- Obr. 37. Havarovaný bombardér*.....65
Zdroj: Archiv města Napajedla
- Obr. 38. Pohřeb zastřelených letců po exhumaci*.....65
Zdroj: Archiv města Napajedla
- Obr. 39. Místo havárie bombardéru*.....66
Zdroj: Vlastní fotografie, vlastní grafika
Zdroj: MAPY.CZ [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:
<http://mapy.cz/#!x=17.538884&y=49.149294&z=13&d=muni_3077_1&t=s>
- Obr. 40. Otisk války ve Verdunu*.....68
Zdroj: 1CENTENARY.OUCS.OX.AC.UK [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:
<<http://www1centenary.oucs.ox.ac.uk/space-into-place/verdun-1916/>>
- Obr. 41. Silueta bombardéru B-17G*.....68
Zdroj: Vlastní grafika
- Obr. 42. Pohled pilota V. Bienieka z výcviku jeho matce*.....69
Zdroj: Archiv města Napajedla
- Obr. 43. Dopis matce V. Bienieka o pohřšování*.....69
Zdroj: Archiv města Napajedla
- Obr. 44. QR kód s odkazem na beta verzi webových stránek*.....70
Zdroj: QRGGENERATOR.CZ [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:
<<http://www.qrgenerator.cz/#url>>
- Obr. 45. Nalezené součástky bombardéru na poli u Napajedel*.....71
Zdroj: SBIRANI.CZ [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:
<<http://www.sbirani.cz/viewtopic.php?f=84&t=3188&p=33802&hilit=napajedla#p33802>>
- Obr. 46. Mapa umístění objektu*.....73
Zdroj: Vlastní grafika
- Obr. 47. Silueta bombardéru B-17G*.....74

Zdroj: Vlastní grafika

Obr. 48. Pracovní model I. (florex).....74

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 49. Pracovní model II. (plastelína).....75

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 50. Negativní forma letadla (měřítko 1:25).....75

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 51. Pracovní model III. 76

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 52. Pracovní model IV.....76

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 53. Negativní forma letadla (měřítko 1:5).....77

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 54. Varianty umístění otisku letadla.....78

Zdroj: Vlastní grafika

Obr. 55. Schéma základních rozměrů krychle.....79

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 56. Pracovní model V. (měřítko 1:1).....79

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 57. QR kód a souřadnice na křídlech otisku bombardéru.....80

Zdroj: Vlastní vizualizace

Obr. 58. Model QR kódu ze sádry (měřítko 1:1).....80

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 59. Informační tabulka v zoo Brno.....81

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 60. Jména letců na kovových destičkách.....81

Zdroj: Vlastní vizualizace

Obr. 61. Pracovní model VI. s umístěním informací (sádra).....82

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 62. Pracovní model VII. (sádra).....82

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 63. Pracovní modely VIII. (keramická hlína).....84

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 64. Pracovní modely VIII. (keramická hlína).....85

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 65. Vybraný model.....85

Zdroj: Vlastní fotografie

Obr. 66. Příklad vtačeného a vytlačeného textu.....86

Zdroj: Vlastní vizualizace

Obr. 67. Plastika Hroší lázeň.....89

Zdroj: CS.WIKIPEDIA.ORG [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Barrandovsk%C3%BD_most#mediaviewer/Soubor:Hroší_lázeň.jpg>

Obr. 68. Plastika Červ dobyvatel.....89

Zdroj: GEOCACHING.COM [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<http://www.geocaching.com/geocache/GC20DGC_prague-bridges-23-barrandovsky-most?guid=2ee5e2c7-ef26-4c20-abcd-2d5d27ab1edb>

Obr. 69. Plastika Úzká plavidla.....90

Zdroj: HALLARTFOUNDATION.ORG [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<<http://www.hallartfoundation.org/exhibition/anselm-kiefer/artworks/slideshow>>

Obr. 70. Betonová věž v Barceloně.....91

Zdroj: FARTICULATE.WORDPRESS.COM [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupný z WWW:

<<http://farticulate.wordpress.com/2011/02/07/7-february-2011-post-sol-le-witt-selected-works-interview/>>

Obr. 71. Příklady hloubky textu.....92

Zdroj: Vlastní vizualizace

Obr. 72. Varianty lepení destiček.....92

Zdroj: Vlastní vizualizace

Obr. 73. Příklady rozmístění informací.....93

Zdroj: Vlastní vizualizace

Obr. 74. Rozměry finální verze informačních destiček.....94

Zdroj: Vlastní vizualizace

Obr. 75. Základní schéma pomníku se základem.....94

Zdroj: Vlastní grafika

Obr. 76. Model bednění.....95

Zdroj: Vlastní grafika

Obr. 77. Řez objektem, znázornění kari sítí.....96

Zdroj: Vlastní výkres

Obr. 78. Schéma umístění desky s modelem letadla.....96

Zdroj: Vlastní grafika

Obr. 79. Deska s modelem letadla.....97

Zdroj: Vlastní vizualizace

Obr. 80. Základní rozměry pomníku.....97

Zdroj: Vlastní výkres

Obr. 81. Finální model I. 98

Zdroj: Vlastní vizualizace

Obr. 82. Finální model II. 98

Zdroj: Vlastní vizualizace

Obr. 83. Finální model III. 99

Zdroj: Vlastní vizualizace